

Revista Literară

PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

EUGEN LUNGU: „SPONTANEITATEA ESINENCU”

„Personajele lui Nicolae Esinencu (...) aveau ceva din libertatea ușor nesăbuită, neîn-cătușată de rigiditățile *comme il faut*-ului sovietic, a autorului. Eroii săi își trăiesc exasperant viața, întotdeauna la limita normalității. Ei sfidează orice regulă socială indusă prin dictat. (...) Se dedau la acțiuni, s-ar părea ilogice, induse de o scrânteală dezabuzată, dar urmărind un scop clar și bine definit, de multe ori colorat sau hiperbolizat parodic, în intenția de a se afirma ca entități umane.” (P. 6)

LUCIA ȚURCANU: „CĂRȚILE ANULUI 2019. O PĂRERE”

„Nu am cum să am o părere despre toate cărțile publicate de autorii din Basarabia în 2019, pentru că nu le-am citit pe toate (aproape 100!). Cel puțin o certitudine aș putea însă formula: am fost foarte prolifici și în acest an, nu neapărat și fulminanți în ce privește producțiile pe care le-am dat. Câteva titluri totuși, din acea sută cu de toate, vor rămâne, chiar dacă nu vor clătina ierarhii și nici nu vor revoluționa formule.” (P. 11)

AVANPREMIERĂ

Fragment din cartea *Istoriei antisovietice*, de Oleg Panfilov, în curs de apariție la Editura Cartier. (P. 24)

APERTURI

Foto de N. RĂILEANU

MIHAI ȘTEFAN POIATĂ: „SCRIITORII CÂND NU SCRIBU...”

„Unii trecători se uită cu pietate la această clădire și, când ajung în dreptul ei, coboară vocea și pășesc în vârful degetelor, ca să nu-i deranjeze cumva pe scriitorii de după geamuri, care, cu frunțile brobonite de sudoare sau pufăind visători din

țigară, așteaptă inspirația divină, iar hârtia din fața lor așteaptă tremurând clipa când își va sacrifica albul imaculat întru veșnica dăinuire a metaforelor și epitetelor sau, într-o clipă de disperare a scriitorului, va fi mototolită și

aruncată în coșul de gunoi. În această clădire se află Uniunea Scriitorilor, dar sunt nevoit să vă dezamăgesc, aici nu se scrie literatură. O confirmă și anunțul de la intrare: «Dăm spații în chirie. Prețuri negociabile».”

POEZIE

de ALEXANDRU VAKULOVSKI

„FEMEILE KOSOVARE”:

„femeile kosovare sunt pregătite
geamurile sunt curate
rulourile au fost instalate

ziua dacă vrei
soarele nu te mai bate în ochi
dar mai ales noaptea
prin geamurile curate nu
va pătrunde bezna”

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

SELFURI CU GULLIVER – P. 4

TEO CHIRIAC: „PAGINI DIN «SCURTĂ ISTORIE A FRICII»” (II)

CRONICĂ DE CARTE – P. 8, 19, 20

DE MIRCEA V. CIOBANU, MONI STĂNILĂ ȘI MARIA PILCHIN

PROZĂ – P. 10

NICOLAE RUSU: „REAȚIE POZITIVĂ”, „PARIUL”

CARTEA DE ISTORIE – P. 16

NICOLAE ENCIU: „TOTUL DEPINDE DE CADRE!”

VÂNTURILE, VALURILE... – P. 17

VAL BUTNARU: „DESPRE PLAGIAT ȘI CIRCULAȚIA IDEILOR”

CUPRINS

EDITOR:
UNIUNEA
SCRIITORILOR
DIN
REPUBLICA MOLDOVA

ANUL 6 | NUMĂRUL 6 (47) | IUNIE | 2020

06 „SPONTANEITATEA ESINENCU”

03 „AMERICA ȘI INTELECTUALII SĂI” (I)

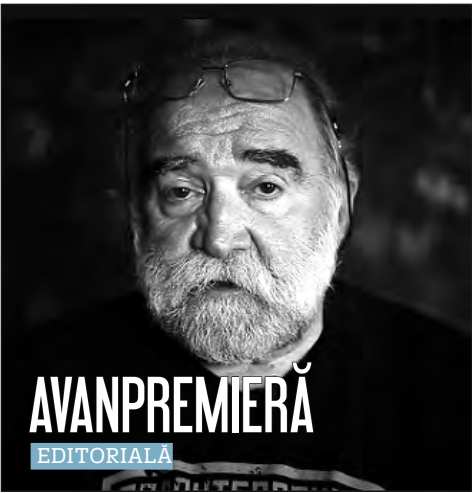
19 „FATA NOPTII”

04 SELFIIURI CU GULLIVER
„PAGINI DIN «SCURTĂ ISTORIE A FRICII»” (II)
DE TEO CHIRIAC

05 DIVANUL ÎNȚELEPTULUI
„UNIREA SE AMÂNĂ? UNIREA SE FACE! UNIREA E APROAPE!” (X)
DE VLADIMIR BEȘLEAGĂ

08 CÂMPUL ALB, OILE NEGRE
„CRONICARUL DIN BURGUL-BĂLȚILOR-DE-NORD” (I)
DE MIRCEA V. CIOBANU

10 PROZĂ
„REAȚIE POZITIVĂ”, „PARIUL”
DE NICOLAE RUSU

24 FRAGMENT DIN CARTEA
„ISTORII ANTISOVIETICE” DE
OLEG PANFILOV, ÎN CURS DE
APARIȚIE LA EDITURA CARTIER.
TRADUCERE DIN RUSĂ DE
VSEVOLOD CIORNEI

11 SCARA DE GRI
„CĂRȚILE ANULUI 2019.
O PĂRERE”
DE LUCIA ȚURCANU

16 CARTEA DE ISTORIE
„TOTUL DEPINDE DE CADRE!”
DE NICOLAE ENCIU

17 VÂNTURILE, VALURILE...
„DESPRE PLAGIAT ȘI CIRCULAȚIA IDEILOR”
DE VAL BUTNARU

18 PLURALIA TANTUM
„JURNAL ÎN MARGINILE
ISTORIEI LITERARE” (XXVII)
DE LEO BUTNARU

19 CRONICĂ LITERARĂ
„VIAȚA DE DUPĂ MOARTE(A
CELOR DE LÂNGĂ NOI)”
DE MONI STĂNILĂ

20 POETAE NOVI
„NE JUCĂM DE-A PRINSELEA
CU UMBRELE NOASTRE”
DE MARIA PILCHIN

21 CULTURA ROMÂNĂ ÎN LUME
„CU FAȚA SPRE TEMPLUL POEZIEI
EMINESCIENE”
DE DUMITRU APETRI

23 ASTERISC
„LIMPEZIRI” (XI)
DE IOAN MĂNĂSCURTĂ

Revista **Literară**
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

Director: Arcadie Suceveanu
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru
Redactori asociați: Eugen Lungu, Leo Butnaru,
Mircea V. Ciobanu, Lucia Țurcanu

Colegiul de redacție: Vladimir Beșleagă (Chișinău),
Matei Vișniec (Paris), Ana Blandiana (București),
Ion Pop (Cluj), Cassian Maria Spiridon (Iași),
Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Vadim Bacinschi (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:
MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la Ministerul Justiției
al Republicii Moldova în data de 03 martie 2015.
Numărul de înregistrare: 297.
ISSN: 2345-1777

Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 1000 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6

MINISTERUL
EDUCAȚIEI, CULTURII
ȘI CERCETĂRII

Această revistă apare cu sprijinul Ministerului Educației,
Culturii și Cercetării al Republicii Moldova.

Adresa electronică: www.mecc.gov.md.

Textele și imaginile inserate în paginile
publicației „Revista literară” nu pot fi reproduse
și nici distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 10 000 de semne, vor fi paginate în Word,
Pages sau alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau MacOS.

Textele publicate în „Revista literară” nu reprezintă pozi-
ția oficială a Ministerului Educației, Culturii și Cercetării
al Republicii Moldova. Responsabilitatea pentru conținu-
tul articolelor le revine în exclusivitate autorilor.

EDITORIAL

de **ADRIAN CIUBOTARU**

ALLAN BLOOM DESPRE DILEMELE AMERICII

„Progresiștilor anilor '20 și '30 nu le-a plăcut protecția constituțională a proprietății private sau restricțiile asupra voinței majorității și asupra traiului bazat pe bunul plac. Pentru ei, egalitatea nu mersese destul de departe. Staliști au găsit și ei utilă definirea democrației drept deschidere. Constituția intra prea violent în conflict cu teoria și practica Uniunii Sovietice. Dar dacă democrația înseamnă final deschis, iar respectul pentru alte culturi preîntâmpină condamnarea doctrinară, bazată pe drepturile naturale, a realității sovietice, atunci într-o bună zi maniera lor de a trata lucrurile ar putea deveni a noastră. Îmi amintesc manualul meu de istorie din școala elementară, proaspăt tipărit pe hârtie fină, velină, înfățișând fotografii nelineștitoare cu gospodării colective unde țăranii munciau și trăiau laolaltă, fără să urmărească vreun câștig. (Copiii nu înțeleg problemele, dar e ușor să le faci propagandă.) Era un fel de viață foarte diferit de al nostru, dar nu trebuia să fim opaci la el, să reacționăm doar pe baza prejudecăților noastre culturale. Mișcarea drepturilor civice oferă un bun exemplu al acestei schimbări de mentalitate. La începuturile ei, aproape pe toți liderii semnificativi, în ciuda diferențelor tactice și de temperament, se bazau pe Declarația de Independență și pe Constituție. Îi puteau acuza pe albi nu doar de cele mai monstruoase nedreptăți, ci și de contrazicerea celor mai sacre principii ale lor. Negrii erau adevărații americani, prin faptul că cereau egalitatea care le aparține în calitatea lor de ființe umane, în virtutea dreptului natural și politic. Această poziție implica o convingere fermă în ce privește adevărul principiilor dreptului natural și al eficienței lor fundamentale în interiorul tradiției constituționale, care, deși defăimată, tinde, pe termen lung, să împlinească acele principii. (...) În contrast, mișcarea Puterea Neagră, care a înlocuit mișcarea mai veche a drepturilor civice – lăsând deoparte atât excesele ei, cât și accentul, lesne de înțeles, pe respectul față de sine și refuzul de a cerși acceptarea –, pune în centrul ei ideea că tradiția constituțională a fost dintotdeauna coruptă și construită ca o formă de apărare a sclaviei. Ea pretindea o identitate neagră, nu drepturi universale. Nu contau drepturile, ci puterea. Ea insista pe respectarea negrilor ca negri, nu ca ființe umane, pur și simplu. (...) De fapt, deschiderea are ca rezultat conformismul american (...). Deschiderea noastră înseamnă că nu avem nevoie de ceilalți. Astfel, ceea ce e anunțat ca o mare deschidere reprezintă o mare închidere. Pierdută e speranța că în alte locuri și timpuri există înțelepți capabili să ne dezvăluie adevărul despre viață – cu excepția unui mănunchi de tineri care caută o soluție rapidă din partea unui guru.”

(Allan Bloom, „Criza spiritului american”, traducere de Mona Antohi, București, Editura Humanitas, 2006)

AMERICA ȘI INTELECTUALII SĂI (I)

America, bastion al libertății și democrației, stă să cadă. Ceea ce se întâmplă peste ocean pare a fi o secvență din teatrul absurdului: zeci de mii de oameni ies în stradă și protestează împotriva unui monstru himeric; activiști și militanți înfierbântați dărmă statuile, aparent fără niciun discernământ (pe fundul mării ajung nu numai „controversații” generali confederați, dar și Părinții Fondatori, exploratorii care au descoperit continentul și coloniștii care au creat o civilizație acolo); lideri politici se alătură necondiționat mișcării, absorbind cu aviditate toate extremele acesteia, pentru voturi dar și pentru imagine (în America e bine să fii în trend, chiar dacă trendul e închinarea la moaștele unui recidivist); trusturi media, altădată simboluri ale libertății, promovează, cu cea mai senină inconștiență, cenzura, intoleranța și gândirea totalitară; sub presiunea media și a „opinie publice”, corporații, instituții, cluburi, de la cele intelectuale la cele sportive, personalități cunoscute ș.a.m.d. sunt silite să accepte directivele zilei, să se pocăiască pentru erorile omului alb și să îngenuncheze în fața omului negru.

Nici cei care cheamă, de ani de zile, la o revoltă totală antisistem, nici cei care participă actualmente la proteste și la actele de vandalism și nici cei care susțin, în Congres sau la televizor, așa-zisa mișcare BLM nu par să sesizeze grotescul situației. Ideile se dovedesc, a câta oară, mai puternice decât realitatea. Bunul-simț este deactivat și aruncat în debaraua cu vechituri.

Într-adevăr, despre ce fel „rasism structural” poate fi vorba într-o țară care și-a ales, relativ recent, un președinte negru? Cât de „fascist” și „nazist” e sistemul care practică, de cel puțin trei decenii, așa-numita *discriminare pozitivă* a minorităților? Căci nu e un secret pentru nimeni că admiterea la universități și angajarea în multe companii din SUA se face, când vine vorba de minoritățile rasiale, după criterii de proporționalitate și reprezentativitate, și abia în al doilea rând după cele de merit.

Șirul contradicțiilor nu se oprește aici, putând genera explozii și mai mari în viitor. Iconoclasmul maselor, deși are o explicație culturală și politică, e radicalizat și, totodată, subminat atât de premisele sale launtrice, cât și de mizele pe care le urmărește pe termen scurt sau lung, căci preceptele și (pre)judecățile care îl pun în mișcare deseori se

exclud reciproc. Conformismul politicienilor, care speră să speculeze electoral nemulțumirea „populară”, ignoră primejdia ascunsă a oricărei fraternizări cu *plebs*-ul, dar mai ales cu extremiștii și anarhiștii care o inspiră. Caraghioasă e și empatia vedetelor putred de bogate cu spiritul anticapitalist și egalitarist al revoltei: Hollywood-ul solidar cu Bernie Sanders și Alexandria Ocasio-Cortez seamănă cu unul din personajele sale animate care, sporadic, se autodetonează, crezând, cu naivitate, că aprinde fitilul sub dușmanul său de moarte.

Mulțimea care își revarsă necazul pe statui – simboluri ale regimului în orice răscoală sau revoluție și primele victime ale furiei maselor – nu este însă o surpriză pentru nimeni. După cum nu poate surprinde nici reacția oportunistă a politicienilor locali sau naționali: majoritatea s-au conformat, iar unii, mai zeloși, chiar au anticipat dorința gloatei, îndepărtând monumentele înaintea acesteia. Nu uimește nici atitudinea, la fel de conformistă, a unor corporații, ditamai întru chipările capitalismului și „visului american”, atât de hulit de zurbagii. Uimește reacția elitelor intelectuale la evenimente.

Știm, desigur, că tocmai aceste elite se fac vinovate, în mare, de criza actuală. În bună parte, ele au fost chiar acelea care au inventat-o, căci toate problemele și nedreptățile invocate acum de protestatari, dar și de vandalii pe care aceștia îi acceptă în rândurile lor, nu au nicio legătură cu realitatea propriu-zisă. În schimb, se regăsesc plenar și, deja de foarte mult timp, în discursul intelectualității americane.

O intelectualitate tot mai pronunțată de stânga, mai ales după 1968, cu tot ce presupune această opțiune doctrinară: de la maniera categorică și superioară de a defini relațiile în societate și economie, la aceeași manieră de a le gestiona. Pornind de la niște conflicte obiective, pe care America reală a încercat, între timp, să le aplaneze sau cel puțin să le atenueze, intelectualii ziși și „progresiști” au creat, în paralel, o Americă a conflictelor imaginare, în acord cu postulatele ideologice împărțite. Stările de fapt ale țării și populației au fost adaptate, forțat, la teoriile lui Marx și ale marxiștilor, fiind schematizate și simplificate la maxim – totul, sub auspiciile deconstructivismului la modă, decontextualizat și redus, la rândul-i, la câteva principii cu valoare și putere de slogan politic și/sau cultural.

Jocul de-a ideile a substituit, încet-încet, realitatea și, astfel, America s-a pomenit cu o generație de tineri care, la ieșirea din universități și colegii (inclusiv și mai ales din acelea de top), cred cu tărie că: a. SUA este un stat autoritar și chiar fascist, dominat de albi rasiști și supremațiști – o imagine din anii '30 lipită pe o actualitate flagrant diferită; b. minoritățile etnice, culturale și sexuale sunt asuprite și excluse, iar femeile sunt dominate social și vâdate sexual de o populație de bărbați misogini și sexiști prin însăși natura ei – toate acestea, în ciuda statisticilor și faptelor care arată contrariul. Obsesiile vieții din campus, exagerate de profesori și studenți care provin, în mare parte, din familii înstărite, fără alt contact decât cel teoretic cu universul propriu-zis al suburbiilor, au migrat, în cele din urmă, în societate, dar și, mult mai primejdios, în mass-media, în rețelele sociale și în cinematografie.

Realitatea americană nu e lipsită de probleme, desigur, cea mai mare fiind marginalitatea (mai curând autoimpusă) a populației de culoare, statutul de victimă în care se complăce aceasta și care o împiedică să iasă din cercul vicios al criminalității și să renunțe la comportamentul și atitudinile ei antisociale. Un procent destul de înalt de afroamericani au izbutit totuși să se smulgă din acest mediu nociv, demonstrând că se poate și că America le oferă suficiente șanse de reușită, infirmând astfel atât teoriile progresiștilor justițiar de toate culorile, cât și lamentațiile sau resentimentele proprii lor comunități. La această problemă se adaugă, bineînțeles, și altele, la fel de grave (de pildă, devalorizarea ideii de familie, minimalizarea rolului social și constructiv al acesteia), dar nu aceste probleme reale, stringente îi animă pe activiști, militanți și intelectuali. Pentru a le soluționa, e nevoie de un alt gen de implicare, dar și mai crucială este voința de a le accepta, de a le privi în ochi. Sarcină extrem de dificilă, mai facilă fiind evaziunea prin negaționism și lupta nu atât împotriva adevăraților balauri, cât împotriva morilor de vânt, care îi substituie.

Aventura butaforică, dar periculoasă, întrucât sapă, prin mijloacele de „combatere” propuse, chiar la temelia liberalismului american, denaturând principiile sacrosancte înscrise în Constituție și viziunea iluministă, universalistă, din care acestea provin.

VA URMA

Foto de N. RĂILEANU

SELFURI CU GULLIVER

PAGINI DIN „SCURTA ISTORIE A FRICII” (II)

(MARȚI, 14 APRILIE 2020, ORA 18.31)

de TEO CHIRIAC

IV

Din păcate, sunt tot mai înfricoșat de semenii mei. De furiile, tulburările, suferințele lor. De multe ori, întâlnindu-i, mă apucă o frică teribilă, o frică amestecată cu admirație, regret și milă. Cu cât îi cunosc mai îndeaproape, cu atât frica mea crește. Mă timorează obsedații, posedații și impostorii. Mă îngrozesc imbecilii, exaltații, inșii cu porniri mesianice. Mulți se dau drept modele de cutezanță și curaj eroic. Din nefericire, atât la noi, cât și pe aiurea, se confundă prea ușor curajul cu tupeul și obrăznicia, bunul-simț cu impertinența și nerușinarea. Uneori prezența lor mă lasă mut, alteori mă face să urlu, să-mi iau câmpii.

Firește, semenii mei își au realitățile, experiențele, interesele lor. Fiecare dintre ei se comportă conform rațiunii, percepției, sensibilității lui. Mai mult, orice semen își are idealul său, credința sa, adevărul său. Mă sperie această diversitate adversativă, această lipsă de unitate morală și spirituală a semenilor mei. De obicei, evit să-i privesc în ochi: ceea ce văd în adâncul privirii lor mă oripilează.

Mi-e frică de semenii mei fără suflet, fără rațiune, fără credință. Mă sperie deopotrivă rațiunea fără credință și credința fără rațiune. Îmi provoacă oroare dogmaticii și fanaticii, dar și savanții furnizori de adevăruri definitive, îmi repugnă utopiștii și teoreticienii de geniu, dar și smintiții care le traduc teoriile în viață.

Îmi stârnește o greață profundă pofta de putere a semenilor mei (poftă avându-și originea în slavonă: *pohotī*). În timp ce unii, foarte mulți, suferă de o sete cumplită de libertate sau chiar mor de foamă, alții fac totul, absolut totul, pentru a-și satisface pofta morbidă de bani și putere. Iar când ajung la mult visata Putere – prin trădare de patrie, prin uz de forță sau prin misiuni deșarte –, ei nu vor s-o împartă cu nimeni; nu renunță la ea nici în ruptul capului. Apoi, în loc să folosească pârgghiile puterii pentru a satisface nevoile materiale și spirituale ale semenilor lor, acești împătimiți, viciați, ghiftuiți de putere se ghiftuiesc, se îndoapă, se umflă până plesnesc. În plus, unii cred că puterea de stat e o bacantă: după ce o posedă în mod nerușinat, ei o vând străinilor la un preț de nimic. Despre asta discut, în ultima vreme, cu semenii mei fără seamăn, cu cei câțiva prieteni săraci, curați și cu inima

în stele. Terorizați de puterile politice, economice și militare ale acestei lumi, ei continuă să creadă cu tărie în puterea supremă a cuvântului. Dar semenii mei, de o frumusețe fără seamăn, rămân tot mai puțini. Asta îmi trezește gânduri dintre cele mai negre.

Mă îngrozesc la gândul sinuciderii, sinuciderea fiind un mare păcat, o faptă nesăbuită, necreștinească. Dar, luați la nivel planetar, oare nu suntem o lume de sinucigași ordinari? Nu suntem noi pasagerii unei nave-kamikaze, încărcată cu explozibil, a cărei țintă suntem noi înșine?

În fond, nu fatalitatea mă sperie, nu absurdul situației, ci lipsa tot mai acută de sens, de frumos, de armonie. Altfel spus, nu de erorile umane mi-e frică – mi-e frică de Adevăr.

V

Cei ce mi-au servit exemplu demn de urmat n-au fost personajele istorice cu destin eroic, n-au fost conducătorii de oști înzestrați cu geniu strategic și militar, precum Alexandru cel Mare, Cezar, Napoleon etc., care au reușit să cucerească noi teritorii și națiuni, care au construit și au stăpânit vaste imperii.

Mult mai aproape mi-au fost unii gânditori și învățători din trecut: Rama, Krishna, Hermes, Orfeu, Pitagora, Platon, Iisus... Atât ei, cât și mulți alții, mai aproape de timpul nostru, au reușit să deschidă noi orizonturi spiritului meu autentic, profund, mobilizându-mă la cucerirea celor mai înalte, mai frumoase culmi ale sufletului. Mă îngrozesc la gândul că, într-un moment al istoriei, ar fi trebuit ca eu însumi, chiar eu, să fac alegerea între coroana de lauri, din aur și pietre scumpe, și coroana de spini, împletită în grabă, în urletele pline de ură ale mulțimii; chiar eu să decid între a rosti curajos, înainte de a traversa Rubiconul: „Alea iacta est!”, a striga umilit, bătut, răstignit: „Eli, Eli, lama sabachthani?” și a exclama, două milenii mai târziu, făcând primul pas pe Lună: „One small step for man, one giant leap for mankind!”

Firește, pentru a se manifesta din plin, curajul are nevoie de legiunile și bombardele romane, de spiritul războinic al armatelor de cavaleri din cele opt cruciade, de spiritul de expansiune politică, economică și militară al unor programe, de bilioane și bilioane de dolari, precum „Apollo”, „Gemini” și „Artemis”, dar nici-

decum de profeți, de mistici și filosofi, nicidecum de discursurile lor de natură religioasă, filosofică sau literară.

Cu alte cuvinte, augusta coroană de lauri și titlul *Dictator Perpetuus* se câștigă cu scutul și spada, cu „Aut vincere, aut mori” și „Veni, vidi, vici”, dar nu cu „Amor vincet omnia” și „Ars longa, vita brevis”. Un argument concludent în acest sens este finalul, dezonorant – moartea prin sinucidere – al celor două personaje celebre: tânărul împărat Nero, împătimit de teatru și poezie, el însuși mare „poet” și „artist”, și bătrânul filosof stoic Seneca, preceptorul său.

Nefiind nici dictator pe viață, nici papa Urban al II-lea și nici astronautul Neil Armstrong de la NASA, eu cum să trăiesc liniștit, cum să nu mă sperii de mine însumi?

Poate să-mi fac singur curaj? Poate, dar cum? Vorbind despre faptele de arme din ultimul război mondial, unii istorici menționează o licoare-minune, o băutură mai puternică decât ideologiile fascistă și comunistă, mai tare decât îngrozitoarele *Katiușa*, *Tigru* sau *Pantera*. E vorba despre vodca rusească, cea care a „însuflețit” Armata Roșie la acte de vitejie nebună.

Recunosc: odată am încercat să-mi fac curaj cu *Stalinskaia*. E groaznică! După ce mi-am pierdut o bucată de țară, era să-mi pierd și mințile.

VI

Frica mea are memorie ancestrală. Ea cuprinde toate fricile lumii, începând cu frica primilor oameni, Adam și Eva, când „s-au ascuns de fața Domnului Dumnezeu printre pomii din grădină”, continuând cu fricile părinților, bunicilor și străbunicilor mei (frica străbunicului, mobilizat la ultimul Război Ruso-Turc din 1877-1878, frica bunicului, mobilizat la Primul Război Mondial, frica tatălui meu, mobilizat la cel de-al Doilea Război Mondial) și terminând cu frica mea ultimă, revelatoare. Frica înaintașilor mei s-a transmis din tată în fiu, precum rugăciunea lor fierbinte: „Doamne, păzește-mă. Nu mă lăsa să mă pierd!” Dacă unul dintre ei s-ar fi prăpădit în război, n-ar fi ajuns să se nască urmașul lor îndepărtat, n-ar fi avut cine să scrie istoria fricii lor – această frică în fața crimelor înfiorătoare împotriva umanității, crime la care ei înșiși au fost obligați să participe în dubla postură de

ucigași și de uciși. Mă întreb, mai mult retoric, dacă suferințele lor, dacă sângele pierdut de ei în lupte au făcut această lume mai liberă, mai bună, mai frumoasă. Întâmplarea, atât de minunată, de a se fi întors vii din infern este singura victorie a strămoșilor mei de sânge.

Desigur, frica paralizează, abrutizează, dezumanizează. Îl descompune pe om fizic și moral. Frica distruge conștiințe și caractere, națiuni și popoare. Frica poate ruina într-o clipă tot ce construiește curajul timp de o viață. Mi-a fost dat să-i văd pe semenii mei plângând, urlând, înnebunind de frică.

Totuși, pe lângă părțile rele, imorale, frica are și părțile ei bune, etice, morale. Uneori ea te face să te oprești și să analizezi riscul, să-ți asumi răspunderea pentru viața ta și a celor din preajmă. Tot așa cum există numeroase manifestări, cu consecințe extrem de grave, ale unui curaj inutil, absurd, catastrofal.

Plastic vorbind, în fața primejdiilor vieții, frica mă oprește, îmi acoperă ochii și fața, protejându-mă, în timp ce curajul meu merge înainte, își umflă pieptul, face primul pas în abis.

În prezent, omenirea e mobilizată la cel de-al Treilea Război Mondial. Este războiul tuturor împotriva tuturor, în care lupta se duce corp la corp. Eu mă găsesc pe linia de foc, alături de semenii mei fără seamăn. De această dată însă, coaliția agresoare – vanitatea, aroganța și prostia omenească – s-a dovedit a avea puteri nelimitate.

Din această conflagrație diabolică nimeni nu se va întoarce biruitor. Aceste pagini sunt ultimele scrisori trimise de pe linia de apărare. Scriindu-le, cu chiuu și vai, credeam că ele mă vor elibera de frică și deznădejde. Credeam că îmi vor da curajul și puterea de a întoarce lumea cu fața spre bine, spre frumos și adevăr, de a o reazeza pe fundamentul ei divin. Dimpotrivă, lipsite de orice valoare – etică, filosofică, medicală –, paginile astea nu fac decât să mă sperie și mai mult...

Lumea noastră e într-un proces avansat de putrefacție. Lumea noastră e în doliu. Ea își mănâncă propria colivă. O lumânare aprinsă trece din mână în mână. Flacăra ei, tot mai mică, îmi frige degetele. Aproape de marginea gropii, se stinge. Beznă. Abis. Bocete sfâșietoare într-o limbă barbară.

VA URMA

DIVANUL ÎNȚELEPTULUI

UNIREA SE AMÂNĂ?
UNIREA SE FACE!
UNIREA E APROAPE! (X)

de VLADIMIR BEȘLEAGĂ

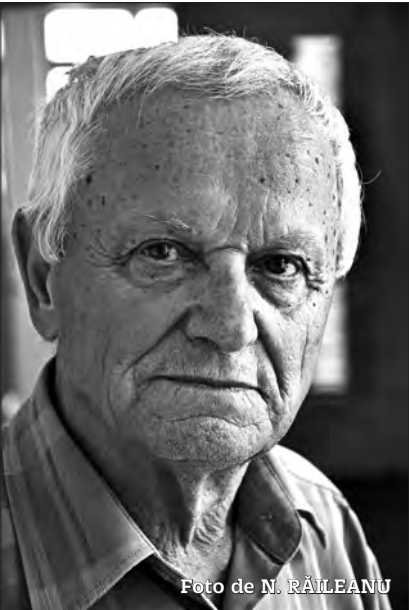

Foto de N. RĂILEANU

Autorul: De altfel, autorii care au cercetat cazul înaintea mea au găsit că denumirea respectivului poem ar fi fost inspirată de titlul unei cărți semnate de autorul român D.R. Popescu, și el președinte, al Uniunii Scriitorilor din România, *Vânătoarea regală*.
Cititorul: Gaz pe foc! Dar de unde aveau să cunoască marii mahări aceste detalii, dacă erau niște ignoranți?
Autorul: Aveau informatori destui.
Cititorul: Dintre cei citiți, da?
Autorul: Ca să vezi ce greu și spinos era drumul pe care urma să-l străbată un manuscris ca să ajungă carte...
Cititorul: Discuții peste discuții, recenzii peste recenzii, tăieri, decupări...
Autorul: Și nu e totul. Mai exista în instituția editurilor, un grup secret de angajați care mai verificau o dată cartea...

Cititorul: După ce apărea cu atâta chin?
Autorul: Da! Și dacă descoperea acel ochi supravigilent vreo diversiune în ea, cartea era retrasă din librării și sacrificată...
Cititorul: Așa s-a procedat cu volumul celebru *Săgeți* de Petru Cărare... Dar cu *Ornicul* lui Pavel Boțu cum a fost?
Autorul: În el a fost depistat acel poem cripto-critico-anti..., cum să-i zic? Anti-bo-diulist, care a stârnit furia satrapului...
Cititorul: Și totuși care era subtextul alegoric, ca să zic așa, al acelui poem? Vreau să zic: de ce VÂNĂTOARE? și de ce ÎMPĂRĂTEASCĂ?
Autorul: Simplu de tot: Bodiul, împărat politic și Boțu, împărat spiritual... Cam așa s-ar putea interpreta simbolistica...
Cititorul: Se cere un răspuns mai explicit, mai terestru, mai aplicat la realități...

Autorul: Dar e foarte descifrabil conflictul „Tu, Boțule, aperi din toate puterile cărțile proromânești, tu îl aduci pe Stănescu la Chișinău, tu... tu... tu... în loc să lupti cu naționalismul, te arăți mare apărător al gândacilor aceștia care s-au înmulțit de la o vreme...” Așa i-o fi strigat Marele luptător cu intelectualitatea națională Bodiul, iar dacă nu el, atunci unul dintre ciracii lui, de exemplu, secretarul pentru ideologie, unul patric, pe care îl chema Petric, dar de fapt era Petrică, și, cel mai rău, nu-l suporta pe Pavel Boțu din cauza că acel-acesta purta tot un nume: PAVEL PETROVICI...
Cititorul: Pavel Petrovici Boțu și... Pavel Petrovici Petric! Colosală coincidență! Și cum s-a derulat răfuiala?
Autorul: Au fost asmuțați criticii, dintre care erau destui de-a gata să dea cu

pietre... Dar astea sunt lucruri cunoscute... Ceea ce nu cunoaștem, ci doar putem să ne imaginăm este faptul că atunci, în anii 1978-1979, a fost întreprinsă o primă operație de debarcare a lui Boțu din fruntea Uniunii Scriitorilor, el însă și-a găsit apărători la Centru și a reușit să contracareze operația... După care, prin '80, Bodiul a fost luat la Mocova. În locul lui, e pus Simion Grossu, iar acesta nu se arată atât de ambițios și autoritar, așa că Boțu și-a urmat liniștit evoluția, deși eram tentat să zic: cariera...
Cititorul: Nu ai fi greșit mult...
Autorul: De acord, pentru că venea anul '86, anul când s-a ținut congresul al VII-lea, la care Boțu a fost ales, de fapt, numit, pentru al cincilea mandat, Conducător al scriitorilor...
Cititorul: Dar și timpurile erau în mare schimbare: la Centru demarase Perestroika, dar încă nu ajunsese pe la noi...
Autorul: Lasă că în anul următor, '87, răbufnesc și la noi marile mișcări populare, mitinguri, adunări... Care au pornit tot de la și cu participarea scriitorilor, chiar avându-i în frunte!
Cititorul: De la scriitori... Din Casa Scriitorilor!
Autorul: Aici se cere un mic respiro...
Cititorul: Pentru ce?
Autorul: Ca să cumpănim lucrurile, ca să nu greșim cumva...
Cititorul: De ce am greși?
Autorul: Pentru că Boțu venea din sistemul care se clătina și dădea fisuri grave, societatea în ansamblu, dar în primul rând cea a scriitorilor cerea imperios schimbări, și schimbări radicale...
Cititorul: Aici președintele Boțu se pomeni ca și cum între două focuri...
Autorul: Între funcția oferită de sistem și atacurile critice venite din partea colegilor de breaslă, care, *volens nolens*, îl asociau cu vechiul sistem...
Cititorul: O situație complicată... Și cum a escaladat-o?
Autorul: De aici pornește tragedia lui...
Cititorul: Ce ai în vedere când spui asta?
Autorul: Dă-mi un răgaz ca să-mi adun gândurile și să încerc să le sistematizez, ca să pot formula un răspuns pe cât de coerent posibil...

NOI APARIȚII | EDITURA CARTIER

VICTOR DUMBRĂVEANU
NUMEȘTE FERICIREA ALTFEL
(ROMAN)

„Fără a folosi formule narative sofisticate, pseudolivrești, Victor Dumbrăveanu rămâne fidel universului mic, în care omul simplu trăiește însă cu toate fibrele sufletului drame sentimentale, înstrăinare, momente de bucurie, dragoste și împlinire, dar și de «eclipsă», de neliniște și dezamăgire, de patimi subjugatoare și eliberări de ele: sunt file de viață simplă, «naturală» notate cu lirism, umor și cu credința povestitorului că și ungherele tănuite ale universului intim merită a fi radiografiate și fixate ca niște cazuri întâmplante pentru sine dar și pentru alții.”

MIHAI CIMPOI

ADRIAN CIUBOTARU
IDEI ȘI FANTASME. LECTURI ÎN HIALIN
(CRONICI ȘI ESEURI)

„Prin textele sale (...), Adrian Ciubotaru încearcă să reabiliteze genul eseului erudit, să-i restabilească niște contururi mai exacte. Pentru că, oricât de proteic genul, oricât de libere și neexhaustive abordările, eseul nu înseamnă divagații aproximative pe orice temă. Eleganța și precizia scriiturii nu sunt deloc neglijabile aici, ca și profunzimile de substanță sau elementara documentare (în toate cazurile). Interpretarea nu va lipsi, dar ea va fi anticipată de cunoașterea subiectului în punctul inițial. Și, mai ales, el știe cât de importantă este proprietatea termenilor, pentru a nu produce confuzii din oficiu, înainte de opinii, polemici și exerciții hermeneutice fără limite[le interpretării].”

MIRCEA V. CIOBANU

VA URMA

Fără să fie stâlp de cafea, Nicolae Esinencu era centrul vital al barului de cândva al Uniunii Scriitorilor. Energica sa prezență acolo asigura tot pitorescul, toată verva, tot farmecul neuitatului stabiliment, azi o simplă cantină fără ilustrul ștaif de odinioară. Poetul era de fapt stâlpul imaginar, neoficial, al unei alte Uniuni decât cea condusă de un președinte cu secretari clocind nimicul în birouri, cu salarii și presă la îndemână, cu ușieri și mașini la scară. Esinencu era președintele neales al celeilalte Uniuni, neinstituționalizate de partid, așa că în jurul său clocotea adevărata viață literară. La masa pe care o ocupa el și amicii săi se „edita” ziarul oral al breslei scriitoricești, acolo aflai toate noutățile și „citeai” cele mai scurte și cele mai exacte „recenzii” la cartea lu’ cutare sau cutare. Uneori și cele mai porcoase „recenzii”, dar întotdeauna conforme cu realitatea. Era, am putea spune, o Uniune în Uniune, a sa nefiind hățuită de tipii agramați de pe bulevardul Lenin, inculți și indoctrinați până în cerul negru al guri.

Ca totul să funcționeze într-un paralelism perfect, în Uniunea sa a instituit și un premiu literar (unul singur!) cu numele familiei Esinencu, care, spre deosebire de cele acordate oficial, nu ținea niciodată cont de ierarhiile ordonate de CC, ci răsplătea negreșit, anual, valoarea.

Replicile sale, mai ales cele aruncate în plenul adunărilor oficiale, circulau ca folclor scriitoricesc.

Personajele lui Nicolae Esinencu, și cele din poemele epice, și cele din proza sa, aveau ceva din libertatea ușor nesăbuită, neîncătușată de rigiditățile *comme il faut*-ului sovietic, a autorului. Eroi săi își trăiesc exasperant viața, întotdeauna la limita normalității. Ei sfidează orice regulă socială indusă prin dictat. Dânșii nu merg, ci aleargă, nu vorbesc, ci strigă, tipă, urlă chiar, când e să-și afirme drepturile. Se dedau la acțiuni, s-ar părea ilogice, induse de o scrânteală dezabuzată, dar urmărind un scop clar și bine definit, de multe ori colorat sau hiperbolizat parodic, în intenția de a se afirma ca entități umane. De regulă, protagoniștii săi sunt din treapta de jos, altfel spus sunt *tălpile verzi* – așa îi numește autorul cu multă simpatie pe țărani, dar și pe fiii lor orășenizați: „Feciori de țărani vin la oraș/ Cu tălpile verzi...// Le rod cu pietre,/ Le spală cu ape,// Și când te uiți,/ Tălpile iar li-s verzi!”

Ei bine, toți acești inși din universul creat de Esinencu își trăiesc viața în *extremis*, model vital care îl caracteriza în-deosebi pe chiar creatorul lor.

Antene (1968), cartea de debut al lui Nicolae Esinencu, nu-l anunța deloc pe „copilul teribil” de mai târziu, ci emitea cu mult patos juvenil pe undele liricii convenționale din epocă: „Nu vreau nimic./ [...] Vreau întâlniri,/ și despărțiri,/ Muzică/ și flori.../ vreau soare-n spic.../ și mai mult nimic”. Totuși, un ochi atent, care îi cunoaște poezia preponderent epică de mai târziu cu peripeții ciudate și personaje grotești, va recunoaște în *Toboșarul* un început programatic. Rima se mai păstra, cum de altfel se întâmpla și în unele dintre istoriile imaginate mai târziu, dar dispărea solemnitatea patetică, limbajul pierdea din sobrietate, se de-liriciza: „Vuia o vale –/ În sat e nuntă,/ Cu muzicanți vestiți./ Și noi,/ Copiii/ Am dat năvală –/ Sus, sus,/ Pe garduri, fericiți.../ Și, cocoțați, loveam/ Cu pumnii/ Și călcâiele în piatră,/ Cu toboșaru-n tact./ Ah, cum bătea!/ Voi n-ați văzut în viață! –/ Zvârlea măciuca-n sus/ Pe cât colea,/ Sărea,/ Râdea,/ Trăgea cu ochii înspre fete.../ Prindea măciuca iar/ și iar lovea,/ Lovea...// Noaptea/ în-torși târziu acasă,/ în somn, am strâns, răzând ca el,/ Măciuca.../ Și-am tresărit,/ Din pat căzând.../ A doua zi ieșim buluc la poartă!/ Plecau coloane,/ Primele coloane, la război./ În fruntea lor –/ El, toboșarul nostru! Iar noi,/ Copiii, / Credeam că merg

FOTOGRAME | NICOLAE RĂILEANU

„Copilul teribil”, Nicolae Esinencu

la nuntă,/ Că iar e nuntă-n sat la noi”. Se resimte deja, abia sesizabil, paroxismul vital, un component organic al poemelor din *Copilul teribil* (1979).

Odată cu apariția *Copilului...*, se încheia ultima fază a experimentelor poetice testate de Esinencu. De aici încolo devenea el însuși *copilul teribil*, cognomen purtat cu grație de încă tânărul poet (nu avea nici 40 de ani!).

Volumele anterioare, *Sens* (1971) și *Dealuri* (1974), par doar o etapă tranzitorie spre „teribilismul” atât de apreciat de majoritatea criticilor. Ambele cărți speculau aceeași tematică și abordau realitatea într-o manieră lirică temperată, cu ușoare inflexiuni nostalgice pentru satul copilăriei: „Fâlfâie/ Perdelele curate/ Ale cerului.// O fi spălat rufele/ Mama/ La țară” (*Poem*).

Copilul teribil relua aceeași tematică, în mare parte rurală, dar o aborda într-o manieră ludic-spectaculară, mai puțin obișnuită pentru poezia basarabeană. Scriitorul personaliza acest tip de discurs, maniera sa identificându-se cu *brandul* Esinencu.

Înainte de a proceda la o analiză temeinică, de fond, a celor două faze – a *Sens-Dealurilor* și a *Copilului...* –, cititorul va fi surprins să constate diferența radicală dintre cele două tipuri de texte, diferență ce se poate observa la o simplă inspecție superficial-vizuală a acestora: poemele din volumele *Sens* și *Dealuri* sunt conceptuale scurte, uneori extrem de scurte, precum acel celebru „Bob –/ glob!” sau, urmând același tipar gnostic, „Leliță –/ garofiță”. Discursul eliptic, redus uneori la două lexeme, păru onora o zbenguială a-poetică, o impostură. Invenția revolta până la spumegare critica partinică. Exegeții „înrolați” combăteau cu strășnicie „blasfemia” prozodică. Stărnind, de altfel, la celălalt pol, entuziaste elogii, evident nemeritate nici acestea – îmbinările în cauză rămân mai curând facile jocuri de cuvinte, calambururi infantile, absolut refractare metaforei poetice calificate¹.

Pe când poeziile din *Copilul teribil* au, de regulă, o largă desfășurare epică, extinzându-se uneori pe câteva pagini.

Sens era o minipremieră pentru poet și, într-un fel, pentru poezia basarabeană. *Dealuri* continua în aceeași manieră, volumul fiind de fapt o prelungire sub

alt titlu a structurilor poematice rodite deja în *Sens*. Esinencu își revela astfel în ambele volume metoda eliptică, ultrascurtă, micul scandal literar, cum era și de așteptat, sporindu-i nesperat faima. Procedul i-a devenit familiar, compactarea poemului ținând deja de industria poetică Esinencu. Scriitorul a recurs sporadic la inovația sa chiar și în perioada largilor divagații epice prin care se făcea remarcat nu numai *Copilul...*, dar și volumele care i-au urmat.

Însuși titlul – *Sens* – presupunea o restrângere, dacă nu chiar o constrângere a materiei lexicale, până la esențele sensului. De aici și tendința de suprimare a mult spusului. Critica s-a autosesizat și a găsit imediat o etichetă teoretică pentru modelul extralapidar: *miniatură poetică*. Un timp, procedeul intrase în mare vogă, mulți condeieri încercându-l cu succes variabil. De cele mai multe ori fără mari șanse artistice, căci se ajunsese la un manierism miniatural repede scos în afara legii de critica serioasă.

Cele două volume par azi cele mai reușite din întreaga creație a poetului, deoarece autoconstrângerea la esențe funcționa benefic în cazul lui Esinencu, mereu înclinat spre locvacitate și încontinuu pus pe vorbă și... pe vorbe. Sigur, puține poeme rezistă din sumarele celor două cărți, multe dintre piesele care păreau atunci pline de *sens*, sunt din perspectiva contemporaneității doar jocuri gratuite: „Marea stă/ Ascunsă în/ Mare” (*Jurnal de mare*). Unele poezii sunt simple banalități fără nerv poetic care doar inundă albul paginilor: „Țăranii,/ Iarna,/ Țin/ Semințele în sân./ Simt că se mișcă/ Și aleargă atunci cu ele/ În câmp!” (*Semințele*).

Dar sunt și bucăți izbutite care se salvează din masa informă și care justifică maniera adoptată de poet. De regulă, acestea sunt cele inspirate de o acută trăire a realităților de acasă, evident câmpenești, peste care se suprapun percutantele imagini ale copilăriei: „Tata înfige/ De două ori coasa în iarbă/ Și-și ridică de pe frunte/ Pălăria.// Este, tată, cerul, este!” (*Neliniște*); „Țăranul trece pe asfalt,/ Se uită înapoi/ Și se sperie –/ Nici o urmă!” (*Țăranii*). Un alt poem – *Veșnicia* – prezintă caracteristici accentuat intertextuale (suntem abia în 1971!), cu trimitere la metafizica versului blagian devenit apoftegmă: „În fața casei – Poarta.// În fața porții –/ Veșnicia!”. Uneori e necesar un scurt exercițiu analitic pentru a descifra *sensul* criptat sub un fapt oarecare, ordinar, fără, s-ar părea, finalitate poetică. Doar un auz fin prinde vibrațiile latente ale versului: „Se mai întâmplă și așa:/ Repezi coasa în iarbă,/ Și când o scoți,/ Coasa-i umedă./ Rouă!” (*Lacrimi verzi*; fiți atenți la titlul!). N. Esinencu are și poeme „de zgâlțâit absolutul”, cum numea ușor ironic Marin Sorescu smulgerile din placida materialitate: „Iar am zărit înrouate/ Pietrele de lângă drum.// Iar și-au amintit că-s pietre” (*Lacrimi de piatră*).

Luate în general, cele două plachete, *Sens* și *Dealuri*, adună totuși cele mai reușite poeme ale lui Nicolae Esinencu. Chiar luând în calcul numărul mic al bucăților valoroase din sumarul lor, vom fi obligați să constatăm că puține din cărțile de versuri apărute atunci la Chișinău mai conțin atâta poezie care să rezoneze artistic și azi.

Volumul *Copilul teribil*, deși e mai variat tematic, abordând subiecte destul de sensibile în epocă (țărani urbanizați,

mereu cu gândul spre rădăcinile de la țară, o ecologie periclitată de lăcomia omului, pacea mondială mereu într-o balansare nesigură, insensibilitatea semenilor, invazia tehnicii într-o natură deja devastată, inconstanța sentimentelor etc., etc.), e totuși mult mai diluat poetic. Cartea nu-și îndreptățește azi în nici un fel faima acumulată în deceniile șapte-opt ale secolului trecut. Însuși poemul care dă titlul plachetei nu e decât o clovnerie, o farsă grotescă plină de teribilisme, dar fără acoperire poetică.

Pe spații mici (poemele compactate) lui Esinencu îi reușea efectul artistic, pe extinsele spații ale poemelor de proporții rămâne, de multe ori, doar un povestitor de bizării inadecvate literar. Poemele din *Copilul teribil* derulează mai multe istorii, evident cu subiect, în care protagonistul – de regulă, un ins ciudățel – se lansează în aventuri aiurite, de multe ori implicând fantasticul. Personajul urcă la cer pe o funie care atârnă din nori (cine ține capătul de sus al funiei, scriitorul nu ne spune – atârnă și gata!). Insul – nu are nici un fel de complexe! – paște caii pe Lună, greblează în fiecare zi bani din curtea proprie, mulți bani că ajung la toți leneșii satului (bancnotele îi cresc mereu în bățătură precum troscotul la alții), angajează flirturi pe muchie de cuțit cu soția vecinului sau cu o vădană în nuri plesnind de sex-appeal, își caută soția ascunsă în nori precum fata împăratului din basmul lui Creangă etc., etc. Ușor naiv, depășit adesea de situație, gândind cu încetinitor, dar acționând pe negândite, fentat mereu de adversari, dar găvind de fiecare dată o soluție paradoxală, eroul lui Esinencu pare mereu același în toate ipostazele poematice. Tipul nu este însă un scrântit, cum am fi uneori tentați să credem, acțiunile sale au un scop logic: el duce caii pe Lună, deoarece pe pământ au fost arate toate pășunile. Oricât ar părea de naiv, insul știe că pentru a avea bani, trebuie să muncești, adică să dai cu grebla. Ș.a.m.d. Soluția personajului și demersul poemului sunt deci în perfect acord cu obiectivul aventurii, dar pentru a ajunge la această finalitate rațională autorul pune în mișcare o mașinărie ficțională absolut irațională. Creând personaje excentrice în situații excentrice. Regula e simplă: cu cât culorile sunt mai îngroșate, cu atât bizateria e mai năucitoare. Hiatalul dintre material și fantastic e căscat de autor cu bună știință până la dimensiuni hiperbolice, iar mesajul, mediat astfel, află o insolită rezolvare. De regulă, imposibilă în registrul ficțional al normalității. De exemplu, trama din *Izgonirea femeii* e localizată de autor pe un tărâm al fabulosului. Subiectul demarează însă în cel mai banal mod posibil. Mai întâi, are loc o mică ceartă într-o familie, după care femeia pleacă supărată de acasă. Alertat, bărbatul merge să-și găsească nevasta. În acest punct al subiectului, sprijinit cu un capăt al arcului în realismul meschin, banalitatea sfârșește. Începe partea ireală a peripeției, fezandată într-un fantastic greu de imaginat: personajul descinde direct în iad (ce aluzie „fină” la firea femeii, aluzie-metonomie prin referirea la locul unde ar putea fi aceasta descoperită!). Soțul zăbovește în tartar la un party „colegial” cu dracii, oferindu-le acestora votcă și țigări. În schimb, nefărtații îi organizează o mică paradă, ca la prezentările de miss, a tuturor păcătoaselor din iad. Cum nu-și află consoarta acolo,

se arată stupefiat: „Ia drăcie,/ Adică,/ Tot pe pământ trebuie să-mi caut femeia?!”. Putem deduce din funambulescul periplu al personajului un evantai de idei. De exemplu: „eternul feminin” nu e chiar atât de celest cum ne închipuim, ar putea avea și o locație „subpământeană”; logica în acest caz e evident masculină! Dar am putea raționa și altfel: femeia e mai pură decât sunt tentați să admită asta chiar și bărbații misogini. În genere, relațiile dintre jumătățile cuplurilor, când tandre, când tensionate, rămân o axă tematică prioritară atât în poezia (*Frânghia de aur*), cât și în proza scriitorului (*La furat bărbați*). Sunt momente când ele evadează din vacarmul familial (*Călătorie ratată*, *Nesomn*, *Înălțarea femeii* ș.a.), sau când își iau ei mici „vacanțe” de la obligațiile îndatoritor-domestice (*Frânghie la cer*).

* * *

Cineva a concluzionat, iar alți critici au repetat afirmația, cum că N. Esinencu a urmat, prin acest fel de a-și construi poemele, tipare care pot fi regăsite în poetica lui Marin Sorescu, Geo Dumitrescu și Mircea Dinescu. Credem totuși că sunt cam multe modelele respective, mai ales că fiecare dintre acești autori au o stilistică destul de personalizată, iar un melanj din toate trei ar da un produs destul de eterogen. Ne îndoim că Esinencu putea lua acordurile ironic-subtile ale lui Dinescu, deși îl prețuia mult ca poet. Cu Geo Dumitrescu, mai ales cu cel din *Libertatea de a trage cu pușca*, poate avea însă unele afinități. Citind însă caracterizarea generală a poeziei lui Marin Sorescu, mai ales cea din volumele *La Lilioci* (prima carte apărută în 1973), în formularea criticului Ion Pop², vom rămâne surprinși să aflăm cât de mult și cu câtă exactitate definesc rândurile sale și poetica volumului *Copilul teribil*. Marin Sorescu, concluzionează prefațatorul, se impusese „în primul rând prin dimensiunea parodic-umoristică a scrisului său, printr-o «desolemnizare» a discursului, remarcată de la început de critică, ce invita la o comunicare mai destinsă și mai liberă de tiparele grave, apropiată de limbajul colocvial, de fiecare zi, cu accente «prozaice», subminând convențiile moștenite ale poetizării. Teme mari, prestigioase, ale liricii erau coborâte în stradă, printre evenimente ale vieții imediate, ceremonialitatea adresării devenea familiaritate, iar ceea ce primise, până nu demult, un fel de aură mitică se «democratiza» vizibil de la o carte la alta. [...] Autorul acelor poeme afișa aproape mereu o atitudine jucăușă, o mare degajare față de clișeele și stereotipiile limbajului poetic, manevrate cu o fantezie asociativă de o extremă mobilitate”. Criticul ardelean mai preciza: „De aici și ambiguitatea discursului sorescian, construit între comic și grotesc, prin înscenarea de situații în care contrastul dintre esență și aparență al comportamentelor era împins spre limite către straniețate și angoasă”.

Nimeni nu a scris mai bine decât Ion Pop despre Nicolae Esinencu, deși nu l-a avut niciodată în vedere pe autorul basarabean!

Totuși paralelismul Sorescu-Esinencu funcționează până la un punct. Poetul nostru are o intens aplicată predilecție pentru fantastic, pe când autorul *Liliocilor* preferă cadrul unei realități împinsă uneori până în limburile naturalismului. Comedia limbajului la Marin Sorescu se bazează în mare măsură pe funcțiile stilistice ale

regionalismelor – unele poeme ale scriitorului oltean par scrise într-o limbă care trebuie „tradusă” pentru cititorul din alte zone ale României: „Avea Ioana lu Panduru o față de masă lucrată în piezi./ Era așa însăbiată-n piezi”, iar fetele ei purtau „câte o sălbiță mică cu icușari”, „Dumitru Panduru avea o ipângea roșie [...] Purta nădragi, tot așa cu găitane și cu ghizde [...] Femeile își făceau zăvelci, vâlnice, pestelci. [...] Joița era slabă făcută leucă. Așa pocălțită” (*Femei fierbând coji*) Tot Joița strigă: „– Bine, mă băiete, nu mai veneai?/ Te popânzăliși acolo!”. Pe când scriitorii basarabeni, în afară poate de Vasile Vasilache, evitau cu multă precauție verbul dialectal din marea frică de a nu fi considerați prea provinciali. Nu altfel proceda și poetul nostru, basarabensimele apărând în textele sale mai mult accidental!

Diferă, între cele două discursuri, și modalitățile narative: personajul din *La Lilioci* e de puține ori naratorul întâmplării³; de regulă, acesta e martorul mut al peripeției istorisite, doar arareori anunțându-și prezența printr-o remarcă zgârcită. Poemele basarabeanului au însă un protagonist activ verbal care relatează și comentează pe viu, ca un reporter sadea, toată tărășenia de la fața locului: „Am alungat caii pe Lună.// Caii pasc în voie/ În vâgăunile Lunii./ Eu mi-am pus/ O bucată de Lună/ Sub cap/ Și închipui soției/ Scrisoare.// «Nevastă dragă,/ Am ajuns pe Lună./ Pe Dealul Galben/ N-am putut urca,/ Pe Dealul Roșu/ N-am putut sui./ Până la deal caii mergeau,/ Dar mai departe/ Au prins a da înapoi./ I-am bătut cu frânghia»” (*Drumul cailor*). Sau: „Mamă, Ion a lui Ceartă/ Mă cheamă la poartă.// Ghiță a lui Boghiu/ Îmi face cu ochiu.// Al lui Drâmba/ Mi-arată/ Limba.// Al lui Cașu,/ Mă pune să sar/ Pârâiașu.// Al lui Mămăligă/ Mă cheamă-n colibă” (*Suspîn de fată*). Unul dintre volumele care succedă *Copilul...* are un titlu foarte sugestiv în acest sens: *Stai să-ți mai spun*.

Nu sunt unicele momente care fac diferența dintre Esinencu și presupusul său model, am revela și altele.

* * *

Poemele incluse în *Copilul teribil*, ca de altfel și în volumele publicate mai târziu (*Stai să-ți mai spun*, 1983; *Cuvinte de chemat fetele*, 1986; *Contraprobă*, 1989; *Cu mortul în spate*, 1994; *Disciplină mondială*, 1995; *De ce au murit dinozaurii*, 1997), sunt inegale ca valoare. În contextul lor verbos, în bufonada indigerabilă, se pot descoperi totuși o serie de texte care contează artistic și azi: *Izgonirea femeii*, *Gelozie*, *Parale*, *Frânghia de aur*, *Sondaj*, *Deranj* (*Am smuls un bumb...*), *Înălțarea femeii*, *Cuvinte de chemat fetele* ș.a.

Alte poezii reactualizează maniera ultralapidară cu care ne deprinsese faza *Sens-Dealuri*. În unele dintre acestea recunoaștem verva tinerească a poetului când era în pasă bună: *Zid*, *Ostaticul*, *Frățescă*, *Groapa*, *Biserică*, *Oră de geografie*, *Doamne*, *Păcat* (un exercițiu textualist de mare clasă – ar putea fi invidiat de toți optzeciștii luați împreună!), *Portret de femeie*, *Reclamă* ș.a.

În genere, anii optzeci-nouăzeci vin cu noi provocări, poetul, prin factura sa ludică, presupus congenitală, află deschideri empatiche spre estetica postmodernistă. Ca, de exemplu, în acest *Portret de femeie*: „Pictorul/ I-a înghesuit sânii/ În ramă/ Cu genunchii!”. Indiferent de vârstă, Esinencu

a cultivat cu deosebită savoare erosul, senzualitatea feminină fiind una dintre deosebitele atracții ale poemelor sale.

În anii regimului, Esinencu a fost unul dintre oamenii de cultură persecutați de deosebi de cenzură. Romanul său *Doc* a așteptat ani de zile permisiunea de a fi editat acasă. În feroarea *perestroikăi*, Esinencu se înrolează cu toată ființa sa în mișcarea națională. Se înnoiește radical și tematica scrierilor sale. *Cu mortul în spate* resuscitează problemele naționale interzise cu strășnicie de cenzură timp de decenii: limba, românitatea, istoria națională, granița de la Prut ș.a. Tematica interzisă până mai ieri alimentează o serie întreagă de alte poeme compuse în febra momentului. Din păcate, aproape toate aceste încercări sunt mai degrabă o acumulare de teze corecte decât scrieri artistice citabile.

* * *

Expansiv, histrionic, de o spontaneitate explozivă a inspirației pe care nu a avut-o nimeni dintre scriitorii noștri, lui Nicolae Esinencu nu i-a ajuns erudiție literară și cultură a expresiei pentru a fi cel mai important dintre ei.

A scris mult, fără să aibă răbdarea cizelării; părea o uzină de produs texte, alergând, simultan, ca și personajele sale, în toate direcțiile, publicând poeme, proză, piese, scenarii ș.a. Lua astfel, impulsiv, prin cantitate ceea ce alții luau, migălind, prin calitate.

Cine știe însă dacă ar fi obținut ceea ce a obținut, dacă ar fi avut ceea ce-i cerem!...

Note:

1. Iată cum califica respectivele expresii reputatul critic Ion Ciocanu, esinencolog prin vocație: „Nicolae Esinencu se distinge prin autenticitatea și caracterul totalmente imprezizibil, șocant (în sensul bun al cuvântului) al operelor plătuite. Originalitatea creației sale a stârnit nenumărate discuții, fiind controversată, dar până la urmă acceptată, susținută, încurajată. De exemplu, la 1974 mulți cititori și chiar critici literari și colegi scriitori strângeau din umere la lectura perechilor de cuvinte «Bob –/ glob», «Toamnă –/ doamnă», «Leliță –/ garofiță» ș.a. Chipurile, ce fel de poezii sunt acestea? Or, prin cartea *Dealuri* Nicolae Esinencu a dat un impuls puternic miniaturii poetice de la noi, formă literară de o concentrare maximă, de obicei cu conținut filozofic: bobul se aseamănă cu globul ca formă; bobul (ca aliment) ține globul (lumea, omenirea); fără bob (boabe, cereale; bob de grâu) n-ar exista globul (viața pe glob); asociațiile dintre toamnă și doamnă ori dintre garofiță și leliță sunt mai ușor de realizat, dar a fost nevoie să vină poetul să le facă, nouă rămânându-ne doar să le discutăm, să le criticăm, ca până la urmă să le apreciem”. Se pare că ulterior poetul însuși își repudia *truva*-urile, căci le lăsa în afara amplei sale ediții de *Scrieri alese* (șase volume!).

2. Profesor universitar activ, cercetător al avangardei literare, Ion Pop prefața ediția în două volume a seriei *La Lilioci* (cărțile I-VI), apărută la ART în 2010.

3. În *La Lilioci*, cartea I, naratorul e un *alter ego* al poetului; copilul din Bulzești poate fi identificat deci în persoana viitorului poet; în poemele de început, băiatul își povestește frecvent isprăvile la persoana I singular; ulterior apare mai des doar în calitate de martor.

CRONICARUL DIN BURGUL-BĂLȚILOR-DE-NORD (I)

de MIRCEA V. CIOBANU

Nu am discutat niciodată acest subiect cu Nicolae Leahu (dar numai despre ce nu am discutat noi!), îmi pare însă că lui îi creează insomnii gloria lui Mircea Cărtărescu. Poate numai cea de prozator îl lasă rece (adevărat, tocmai ea îmi strică toate construcția logică: lumea mare cunoaște cel mai bine anume proza bucureșteanului levantin). Păstrez cu sfințenie (deși am ferfenițit-o definitiv) un exemplar din *Levantul*, pe care Nicolae mi-a dăruit-o (cu dedicație!).

Era în anul în care îi apărea propriul său volum de debut, *Mișcare browniană*. Se pare (un timp am s-o țin pe păreri) că epopeea ironico-comică a lui Cărtărescu îl lecuia pe N.L. de romantismul grav al poemelor sale din volumul de debut. Mai ales că și Cărtărescu (precum, mai târziu, mult mai tânărul decât el N.L.), aduna în cartea sa, devenită cult pentru optzecismul-postmodernismul românesc, o experiență de student și profesor de română. Replica basarabeană a lui N.L. pe acest segment va urma (despre asta voi scrie mai jos).

Dar va urma și replica sa la o altă carte a lui M.C., una de cu totul altă factură: monografia *Postmodernismul românesc*, scrisă în baza tezei de doctor a profesorului Cărtărescu, a avut, în oglindă, o incursiune a lui Nicolae Leahu pe același teren, în lucrarea sobră, riguroasă, monumentală, *Poezia generației '80* (scrisă și ea în baza tezei de doctor, susținută la Iași și avându-l drept conducător pe rafinatul filolog Liviu Leonte). Un contrapunct de cu totul altă anvergură și stilistică decât poezia autorului omonim. Ca un ucigaș în serie cu dublă identitate, în viața sa solară/ în studiile sale teoretice, N.L. poate fi foarte sobru, doct, disciplinat și grav; iar noaptea se poate transforma într-un vârlcolac poetic de nerecunoscut, ludic, ironic, carnavalesc, lipsit total de seriozitate și de pietate față de scriitori, față de scriitură și față de actul scrisului. Totul devine un carnaval burlesc și fără limite etice, estetice și... poetice.

Despre *Poezia generației '80*, Al. Cistelean (care zice despre protagonistul nostru că: „unind concizia și migala, Leahu duce lucrurile până la capăt”) avea să scrie: „Ofensiva exegetică asupra optzecismului, pornită cu entuziasm, deopotrivă de fire și de conjunctură, îndată după '90, are o linie de front foarte activă și dincolo de Prut. Ba, la drept vorbind, tocmai de-acolo, de peste Prut,

a venit cea mai bine cumpănită (cel puțin până acum) carte despre optzecism. O carte doctă (dar nu cu supramăsură) și aproape austeră (stilistic), dar mai ales foarte acribioasă: e vorba de cartea lui Nicolae Leahu, apărută la Cartier, în 2000, și intitulată scurt *Poezia generației '80*. Și tot acolo, exigentul și atentul Cis, scriind despre cercetarea lui Nicolae, avea să adauge o apreciere cu valoare absolută: „o sinteză bine cumpănită, limpede și lămuritoare”.

Am citat masiv (și) dintr-un fel de pornire de patriotism ultralocal: avem aici dovada că nu am trecut Prutul doar cu bișniță, doar la braț cu Păunescu sau neapărat cu masca îndurerată de martir al neamului, cerând indulgențe și favori – am avut și contribuții demne și consistente la cultura neamului.

Lucia Țurcanu remarcă dezinvoltura cu care poetul acceptă jocurile dadaiste ale dicteului automat alături de manierele exerciții de finisaj, în alte cazuri. O sinteză – mai nuanțată – o făcea într-o cronică Ghenadie Nicu: poezia nu e nici pură spontaneitate, nici pur meșteșug, iar cartea lui N.L. „întrupează într-un stil de mare clasă meșteșugul spontaneității” (subl. mea – mvc).

I-am apreciat întotdeauna exercițiile de mare virtuozitate sau de spontaneitate surprinzătoare, poate tocmai de aceea, într-un moment, m-am prins că sunt mult prea exigent cu prietenul de-o viață (literară, da), că nu mă [sur]prind de fiecare dată unele jocuri, interesante, scilipitoare, dar repetitive. Mai vreau ceva, mai *altfel*, de care poetul este în stare, pentru că energia sa creatoare este debordantă.

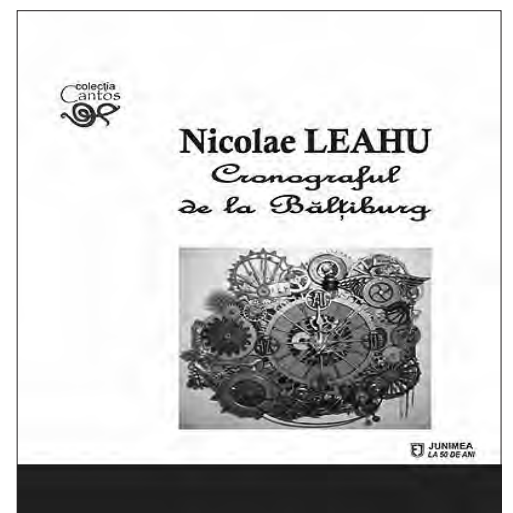
Un hermeneut are întotdeauna ceva de căutat (dacă nu și de găsit) în poezia lui N.L. Poemul, astfel, de fiecare dată ni se deschide în straturi, ca petalele rozelor lui Eco... Pe de o parte, oricine ar avea ceva de spus despre un strat sau altul (mai ales că și toate carcassele și toate schelele îi sunt întotdeauna la dispoziție), pe de alta, nimeni nu poate fi sigur că a parcurs toate cercurile dese(m)nate de poet. Autorului îi place să-i pună la încercare pe hermeneuți, să urmărească reacția: „ei, ai prins care-i șpilul?” (nu știu ce crede el despre cititorul „simplu”, inocent, care vrea poezie, și atât), construind șarade, anagrame, palindromuri, paronime, parafraze, calambururi etc. Dar dincolo de jocurile – adesea dictate de context, de simpla alăturare a unor termeni, pe lângă care

autorul nu trece niciodată indiferent, dacă apropierea acestor cuvinte (iar uneori, dimpotrivă, despărțirea unor elemente care compun cuvântul) fac să sară scânteii sau dau un altfel de luciu sensurilor –, zic, dincolo de aste jocuri se citește și povestea propriu-zisă, a întregii construcții sau a părților ei.

În poemul care a dat titlul cărții, pentru a desena o structură, N.L. recurge la un joc de cuvinte-litere obișnuit la cercurile de limba română: el ia un cuvânt (aici: „tracii”) și... nu, nu îl deconstruiește (semantic, cum ar veni), căutându-i sensuri și asocieri posibile, ci îl descompune mecanic – *literalmente*, *îl de-literarizează* – căutându-le apoi sensuri (sau forțându-le sensuri) acestor așchii sau cioburi de vocabule: *tracii/ racii/ acii/ ciui/ iiii...*

Astfel, după un „în loc de prolog în ceruri” (textele postmoderniștilor parafrazează, conform legii nobleței, doar texte recognoscibile), în care îi regăsim – cum altfel? – și pe vechii greci, sumerieni, chinezi, indieni (dar și pe strămoșii noștri, tracii), desfăcând (da, în patru) acest cuvânt: „Tracii/ racii/ acii/ ciui, iiii” (Cum adică: cine sunt iiii? Sunt soții ielelor!), poemul despre *aci* e un modern poem de dragoste, de sacrificiu în numele ei, iubita homofagă fiind aici, din câte înțelegem, nimeni alta decât evlavioasa călugăriță: „Ea ciugulea polen în cupa unei flori.// O pânde dintr-o frunze întreaga dimineată,/ înrouat și răbdător ca mușchiul de piatră,/ Lăudându-i pofta și setea de viață.// Verdele se acoperise cu galbena-i pelerină,/ Când el sări deasupra-i, încheștându-i talia/ Între numeroasele-i lăbuțe mediane.// Cu cele anterioare îi masă, tandru, ceafa./ În timp ce posterioarele îi zgâlțâiră rotunjimile,/ Îndemnând-o să îi răspundă.// Fremătând din toate articulațiile trupului,/ El asaltă și mai agresiv calma nepăsare./ Ea profita de orice slăbire a strânsorii./ Îngurgitând cu o și mai mare înverșunare/ Pulberea roz-liliachie.// Când oboseala slei elanurile intrusului,/ Iar capul începu să i se bălângăne între umeri,/ Atunci își și aruncă ea antenele pe spate,/ Încolăcindu-i aripile și strângându-i-le/ Peste ale ei într-o policromă îmbrățișare.// Rămaseră așa, contopiți,/ Până el căzu lateral/ Ca un călăreț de aramă/ Cu pîntenul agățat/ În scara șei/ Și care este târât apoi/ Din floare în floare/ Cu ură, grație și disperare”.

Un desăvârșit poem de dragoste, perfect dissociabil la o oră de comentariu

NICOLAE LEAHU
CRONOGRAFUL
DE LA BĂLȚIBURG
IAȘI
EDITURA JUNIMEA, 2019

literar al poeziei sentimental-erotice. Cu, bineînțeles, obligatoria revelare a discursului ironic (sau, deh, ironico-parodic), inevitabilă în situația de supralicitare a acestei teme în literatură (în poezie); cu savurarea (cu pe-deasupra măsură) a mecanicii actului sexual în poezia modernistă, dar cu păstrarea originalității „interpretării artistice”. Este un joc de maestru, conștient de jocul său. Cam așa își topea un poem propriu, romantic, Vladimir Nabokov în capul romanului *Foc palid*, ca să-l disocieze apoi ironic-postmodernicește în restul cărții.

Ei bine, dacă aici Nicolae „a rezolvat” problema poemului sentimental în literatură, în ultima secvență, intitulată „Tracii” (cel mai întins „cânt” al epopeii sale), el rezolvă chestiunea epicului în poezie. A baladei. Ba a epopeii: „Cântă, Orbete, a tracilor lungă poveste...” (chiar dacă recunoaștem tiparul – și perfectul ritm al hexametrelor dactilic! – ezit acum în ceea ce ține de „semiotica” lui Orbete, mă dau bătut, mai mult de un eponim al lui Homer nu-mi vine nimic în minte, iar asocierea rapsodului antic cu o cârțiță mi se pare sinistral!).

Precum Aureliu Busuioc în *Hronicul Găinarilor*, care a ales altă cale decât Groșan în *O sută de ani de zile la porțile Orientului* (roman pe care Busuioc îl savurase cu plăcere), parodiind istoria universală antică (nu literatura cu tematică istorică în genul Sadoveanu), Nicolae Leahu nu repetă nici el călătoria lui Cărtărescu prin literatura română de

la Conachi și scrisoarea lui Neacșu la Bolintineanu și Eminescu (recte: discursul școlii despre această literatură), ci parodiază discursul istoriei antice, înțeleasă și ea aproximativ, la nivelul elevului mediu. Naratorul său, ca și povestitorul lui Busuioc, este elevul restanțier la istorie, nu la literatură.

Ce a înțeles N. Leahu (elevul N. Leahu; poetul N. Leahu!) din această istorie? De exemplu, asta: „...și îmblânzire geto-dacii geto-dacele,/ montanele lor vetre: binecuvântând înaltul/ și frunza verde, lăudând apa și mângâierile ei,/ șuiurul vântului și fierul izbăvitor,/ dulceața poamelor nopții și gustul de pelin,/ mirosul trecerii și oasele de nea ale văzduhului” (ce metafore sublime în acest ultim vers citat!). Sau: „Citairanie-nii îl urmară cam pe la 780 î. de H...” și: „Se iviră, duhnind a petrol, și persii lui Darius./ Să fi fost pe la 514 î. de H. Să nu fi fost?”..., parodiind/ parafrazând astfel nu doar discursul istoric, ci și stilul „aproximativ” al „literaturii istorice” a lui Groșan. În genere, toată istoria e rezumată aproximativ, parodiind memoria cu multe pagini imaculate a elevului, care ingurgitează faptele ei, nedigerate și amestecate: „Undeva printre primii musafiri se înghesuiră/ în memoria geto-dacilor tulburii hallstatto-ilirici/ și italo-vlanovienii cei străvezii precum raza, sciții cei fugăcioși de bine de la Baikal la Balaton” (sic! Etc...). Or și Cărtărescu parodia nu istoria literaturii, ci istoria aproximativă, didactică, a literaturii.

Partea cu „istoria geto-dacilor” e cea mai întinsă (uneori plictisitor de mărunțită) și, în subsidiar, cu cele mai multe trimiteri virtuale la subsol. Niște note explicative ar domina pagina... dar nu știu dacă ar fi și tot atât de relevante, deoarece pentru unii cititori ar fi suficientă informația despre cine sunt carpii, vizigoții sau ostrogoții, altora ar trebui să le spui și cât de potrivită e prezența lor în context, apoi în ce constă jocul propus de autor, în fine, relevanța acesteia prezențe.

Iată de exemplu, o scurtă lecție de „limbă dacică” (în siajul etimologilor, dar și al protocronismului, al *dacopatiei*): „...Potrivind cuvintele cu iz vechi și

bun:/ ciucă, fluier, copil, baci, buză, căturn...” Dar iată și o lecție de civilizație antică, cu aceleași instrumente proto-croniste: „Alexandru tăbări asupra unei așezări danubiene./ Căsăpindu-i oastea de presocratici înveterați,/ Care, în acea vreme, numai pelasgi puteau fi,/ Pentru că geții disprețuiau epistemologhiioanele,/ Tragedia, măslinile și veniturile ilicite”. Replica nu e deci [numai] pentru *Levantul*, aici N.L. se ia la întrecere cu însuși Budai-Deleanu.

Dar inerția asocierilor prea libere (și poate dorința imperială a unui proiect de amploare) conduce inevitabil la o discursivitate pleonastic excesivă, cu digresiuni explicative în exces (ceea ce denotă o mai mică siguranță și încredere în propriul discurs), chiar dacă în cazul unei asemenea „Tiganiade” post-postmoderniste e greu să spui unde ar fi limita care subminează discursul prin discursivitate: „Îl găbjește pe Lisimah (fie că regele, fie că generalul/ Nu se știe cărui alt rustic rege macedonean)/ Împreună cu întreaga-i oaste, într-o trecătoare/ Care se putea numi și Șipka, dacă turcii slavizabili/ Înainte de ei înșiși (de proto-bulgari, adică)/ Se urneau mai iute din adorata lor Asia,/ Pe care oricum aveau s-o abandoneze cu fast,/ Dorindu-și megieși mai vrednici și cumetri de soi,/ Dacă nu coreeni, atunci bizanțeni”.

Istoricii cu simțul umorului s-ar putea amuza de această profanare a domeniului într-un asemenea hal, iar cei serioși s-ar revolta cumplit de confuzii (și, mai ales, de confuzii fără metodă). O șansă în plus în acest caz le-ar da-o siguranța că autorul cunoaște faptele reale, dar le amestecă intenționat, ludic. Cum ar trebui s-o facă? – nu știu. O altă soluție ar fi transmiterea cât mai exactă a opiniei ignorantului care încurcă Volga cu „Ivolga” (grangur, în limba rusă) și vizigoții cu ostrogoții, dar nu e cazul lui N.L., care nu vrea să ne lase neinformați și precizările mereu prezente ne apropiere de un soi de adevăr (aproximativ și acesta), dar ne îndepărtează de adevărul literar și artistic (de tip Groșan). Simplu spus, dacă opinia „cronografului” (sau – de ce nu? – a vreunui personaj din epopee) ar fi coincis cu opinia ignorantului

comun, am fi avut un personaj-narator convingător (vezi același Groșan) și adevărul lui ar fi absolut, așa cum e absolut adevărul baronului Münchhausen.

Dacă tot căutăm nod în papură, iată încă un exemplu, când asocierile sunt prea deplasate de context: „Cu Burebista, Geția se lungește și lățește/ Atât cât să se poată împărți la trei/ Sau la câte mitzure vrei”, așadar, irelevante și neproductive literar. Mai mult, afirmația, banală (un loc comun) din primul vers e urmată de – iată adevăratul joc poetic și istoric – „cât să se poată împărți la trei”, o întreagă istorie geopolitică (având în vedere că în epoca modernă cele trei părți au fost și părți dominate de trei imperii!). Dar jocul arghezian (de fapt, cel mitzurian) ne duce în altă parte. Uneori, în dorința de a fi „simplu”, a de-monumentaliza orice fenomen sau eveniment și a bate pe umăr somitate istorică, naratorul cade în trivialitate: „Roma cea vicleană atâta și aștepta în brusturi,/ urmărind evenimentele prin găurile tuturor cheilor/ (Ale Turzii, ale Bicazului etc.)”.

Naratorul, un protocronist tipic, cum spuneam, cunoaște istoria din filmele *Burebista*, *Dacii* și din alte surse la fel de serioase. Și o repovestește în aceeași manieră: „Împăratul Domițian îi cerși lui Decebal pacea/ Abia după ce regele dodoloaței dacice/ Bătu pe Oppius Sabinus, sclavagizându-l,/ Ca și pe Cornélius Fiscus, de altfel, pe care îl iertă/ Instantaneu, chelfănindu-l intelectual numai și pedepsindu-l/ Să meargă în pas de gâscă până la porțile Cetății/ Efemere, unde îl așteptau carele triumfale/ Încărcate cu bice, vergi și alte ustensile heideggeriene/ De gădilit șalele pretorilor romani fără de izbândă”. Simplu spus, poveștile despre trecutul nostru glorios el le ia de adevăr pur, ca un nu știu care elev de al lui Caragiale, care știe istoria noastră aproximativ, dar o înțelege foarte patriotic.

Cu dacii, Imperiul (Roman, da!) pățește rușinea, gloriosul popor din Carpați punându-i pe romani la respect: „Rușinea Imperiului o spală în apele Oltului/ Tettius Iulianus, care conveni cu același Decebal/ (Adevăratul, autenticul, indu-

bitabilul,/ Corect inventariatul însă doar ca al III-lea, în incunabule)/ Să se proclame învingător, la Tapae, în 89 d.H.,/ în schimbul unei legiuni de arhitecți deconstrucționiști/ Și a unei garanții financiare achitate anual/ Daciei la date fixe și într-un loc anume/ împădurit de la hotarele vestice ale Moesiei”. Și tot așa, nici Traian nu făcu mare brânză, deoarece până și înfrângerea și sinuciderea liderului dac e opera noastră: „Roma se ținu strâns de cuvântul cuvânt (aici aplaud jocul, îmi place! – *mvc*)/ Până se aburcă pe tron bădica Traian,/ Care negreșit că vru să reediteze opera de trei parai/ Și-o drahmă pilițică a lui Domițian,/ Dar nu izbuti mare brânză, Decebal însuși sastisindu-se/ Să fie doar el învingător, de-atâtea ori...”

Elementele abuzive de jocuri, de *proto-cronisme* poetice („De atâtea ori însuși Senatul să-l supranumească/ urmașul lui Hannibal sau Fesul lui Jupiter/ pe creștetul lui Zeus” – e despre Decebal!) sunt dublate de alte jocuri, *ana-cronisme* adesea gratuite: „Toate bune, dixit Feghea, dacă n-ar fi fost la mijloc/ De codru des minele de aur și argint...”; sau: „Și, odată cu ruginirea frunzelor de dor în 272 d.H...”

Sigur că aceste jocuri pot să fie destul de convingătoare, atunci când autorul [se] joacă lejer și nepretențios, sintetizând, d.e., o epocă istorică întinsă (o explicație poetică a împresurării vechii Dacii cu popoare slave) în concluzii-consecințe gastronomice: „Slavo-sclavinii sau invers, împresurând Dacia/ Din toate părțile, începură să sugă măduva/ Valurilor lui Traian și să soarbă gălețile/ Cu pălincă avară și gotic muștar,/ Cu gepidă bere și getic izvar”.

Nicolae Leahu se poziționează singur între două focuri, organizându-și, cu mult fast și cu multă sfidare a bunului simț comun, câte o cină literară (în care se vor servi bucate neobișnuite, unele greu digerabile, altele inimaginabile pentru masa tradițională), precum muschetarii lui Dumas își propuneau să ia prânzul în fortul situat pe linia frontului de lângă La Rochelle, în bătaia puștilor inamice (dar și ale amicilor). Pe de o parte, el apelează la jocurile dadaiste, cândva ironizate, apoi clasicizate, reitereându-le în exact formulele „revelațiilor” de atunci: făcând cu ochiul cititorului: uite ce am născocit cu acest(e) cuvânt/ cuvinte!

Dar istoria le-a așezat pe toate altfel decât își imaginau avangardiștii: aceștia au vrut să-și bată joc de artă, să o anuleze, să dea jos clarul de lună și să substituie frumosul cu inesteticul, iar în consecință nu au făcut decât să îmboğățească paleta expresivă. Adică: să contribuie la proliferarea și prosperarea artisticului, fie și pe dimensiuni nebănuite. Tehnicile avangardiste au creat apoi jocuri perfect estetice (vezi virtuozitățile lui Stănescu sau Foartă), doar că ele (precum intertextul pentru postmoderniști) nu au rămas la revelația actului/ exercițiului în sine, ci l-au dezvoltat până la dimensiunea unui stil. Altfel spus, le-au pus la treabă pentru construcții durabile, pe post de instrument (nu de obiect frumos în sine).

DIN CĂRȚILE ANULUI 2019

IVAN PILCHIN
INSULA TIMPULUI. 4 POEȚI DIN
UCRAINA ȘI RUSIA (TRADUCERI)
BUCUREȘTI, TRACUS ARTE

VALENTINA ȘCERBANI
ORAȘUL PROMIS
(PROZĂ)
BUCUREȘTI, TRACUS ARTE

RODICA GOTCA
FRONTIERE DESENAȚE ÎN AER
CU PUMNUL (POEZIE)
BUCUREȘTI, EDITURA EIKON

PROZĂ

DE NICOLAE RUSU

REAȚIE POZITIVĂ

Gheorghe își privește în oglindă mutra umflată, ochii bulbucați cu vinișoare roșii, nasul de un stacoiu spălăcit, cu nuanțe vineții, buzele uscate și țepii aspri de pe bărbia nerasă de mai multe zile și se gândește: „Să mă vadă cineva în halul ăsta, ar crede că sunt un bețiv, un alcoolic, un declasat... Și nici n-o să-i treacă prin gând că sunt sănătos tun... În alte zile am o față rumenă, ochi vii, nas roman, bărbat în floarea vârstei și de vreo patru luni fără slujbă. Dar prietenii la nevoie se cunosc și nu mă lasă în prada disperării: mă invită ba la o sindrofie, ba la un jubileu, iar alaltăieri mi-au găsit și de lucru, din care motiv am și «chiflicit» un borcan de tărie... A fost, probabil, rachiu din tescovină, că mi se desface capul... Acum trebuie să mă fac gigea și să trag o fugă până la policlinică... La noul loc de muncă fără certificat medical n-am ce căuta... Încă bine că mi-am făcut analiza sângelui alaltăieri, înainte de cheful de aseară...”.

Peste o oră, Gheorghe iese din casă spilcuit ca un mire – bărbierit, parfumat, costum la cravată, guler scrobit, pantofi lustruiți, doar culoarea nasului îi trădează un pic niște predispoziții bahice.

Ajuns la policlinică, el prezintă la fișier buletinul, iar femeia de acolo îi întinde o foaie și-l trimite să fie examinat de mai mulți specialiști.

– Rezultatul analizei sângelui, precizează ea, nu l-am trecut în certificat, pentru că fișa se află la șef pentru semnătură, dar n-aveți nicio grijă, totul e bine, iar între timp treceți pe la psihiatru, chirurg, oculist și ceilalți...

El ia coridorul de la un capăt, strecurându-se anevoie printre oamenii care fac coadă pe la uși, iar la cabinetul psihiatrului, unde nu aștepta nimeni, se oprește, stă câteva clipe la cumpănă și apasă mânerul ușii. Se pomenește într-o încăpere luminoasă, cu multe glastre cu flori de cameră așezate pe pervaz, pe masă, pe dulap. Iar pe un scaun, cu spatele la geam, șade cu coatele rezemate pe masă o femeie între două vârste. E îmbrăcată în alb și răspunde tăcută la salutul lui Gheorghe. Cercetează îndelung foaia pe care i-o întinde, apoi îl întreabă suspicioasă:

– De ce nu sunt indicate rezultatele analizei sângelui?

– Nu vă deranjați, totul e bine, îi explică el servil și, pentru a împrăstia orice umbră de suspiciune, adaugă: sunt gata de ieri, dar se mai află la...

– De ieri? se interesează ea, fixându-l cu o privire iscoditoare.

– Bineînțeles, surâde Gheorghe vesel, dacă nu chiar de alaltăieri, că eu...

– Dumneata ai auzit că-n orașul nostru există persoane contaminate de SIDA și numărul lor e în creștere?

– Parcă citisem undeva, dar... în privința mea este exclus! Slavă Domnului, am cap pe umeri...

– Toți vorbesc la fel, îl întrerupe ea rece, privindu-l țință și întrebându-l pe un ton răstit: Reacția-i pozitivă sau negativă?

– A cui reacție? nu înțelege Gheorghe.

– Ce reacție a dat analiza sângelui? precizează ea, săgetându-l cu o privire de gheață.

„Doamna de la fișiere mi-a spus că analizele sunt bune, reiese că-s pozitive, de unde și reacția ar fi trebuit să fie, logic, tot pozitivă”, se gândește Gheorghe să-i răspundă, însă, contrariat, se miră:

– Bine, dar nu vă este clar? apoi adaugă un pic descumpănit: Pozitivă... cum altfel ar putea să fie reacția?

– Am bănuít eu, murmură femeia și, fără să-și rupă privirea suspectă de la Gheorghe, se apleacă spre colțul mesei și apasă de trei ori un buton ascuns după o glastră.

– Ați bănuít pentru că sunteți un medic de înaltă calificare, se vede de la o poștă, încearcă el s-o măgulească.

– Cazul dumitale, îi răspunde ea cu voce calmă, aș putea să-l descriu, fără să ghicesc în palmă sau în cărți...

– Chiar așa?! se miră Gheorghe, aprins de curiozitate. Păi, vă rog...

– În primul rând, sunt sigură că dumneata nu ai soție...

– Da, am divorțat de patru ani, însă Ioana, nevastă-mea, insistă să ne întorlocăm, adică să ne recăsătorim, confirmă el.

– Tragi deseori la măsea...
– Se întâmplă, dar... nu fac abuz...
– Relații sexuale întâmplătoare...
– Nu, se opune el categoric.

– Niciun bolnav nu prea vrea să recunoască, dar tocmai ele sunt cauza principală...

– În privința relațiilor... mă rog, nu-s cheie de biserică, dar vă asigur că nu sunt întâmplătoare.

– Oricum, în cazul dumitale avem tot motivul să te reținem... seropozitiv... nu-i de glumit...

El vrea să precizeze ce se are în vedere prin reținere, dar în această clipă în cabinet năvălesc doi vlăjgani. Privesc de sus la Gheorghe și, la semnul discret al femeii, îl înșfacă de brațe, i le sucesc și, până apucă el să se dezmeticească, se pomenește îmbrăcat în cămașă de forță.

– Pentru ce, doamnă? abia reușește el să îngaime, dar ea nu-i răspunde, ci le face semn să-l care într-o cameră specială, iar când ușa se închide în urma lor, o sună pe asistenta medicală de la fișiere și-i dictează numele și prenumele încă a unui cetățean suspectat de a fi purtător de SIDA.

Iar Gheorghe în cele din urmă află că există o dispoziție guvernamentală ca toți cetățenii seropozitivi să fie luați la evidență și tratați în mod forțat pentru a stopa răspândirea maladiei. Oficialitățile au fost nevoite să recurgă la asemenea acțiuni din cauza celor contaminați care, știindu-se sortiți, consideră tratamentul inutil.

Tot aici Gheorghe se dumerește asupra paradoxului existent în medicină, unde seronegativ semnifică un rezultat pozitiv, iar seropozitiv... să te ferească Dumnezeu. Lucrul acesta însă îl află abia când se întoarce acasă peste câteva zile, după ce medicii, recoltându-i a doua, apoi a treia oară sânge pentru analize, s-au convins că alarma fusese falsă.

PARIUL

Ion și Gheorghe sunt angajați ai Poliției rutiere și pe la asfințitul soarelui se întorc acasă. De draga dimineață și până la sfârșitul zilei de lucru pe traseul din subordinea lor li s-au întâmplat fel de fel de incidente: au înregistrat două accidente, ambele destul de ușoare, un furt de motocicletă, o tentativă de suicid și un caz de naștere prematură, nouă încercări de mituire, dintre care trei au fost respinse categoric, au aplicat mai multe amenzi, completând un teanc de procese-verbale, iar câteva șoferițe le-au lăsat numărul lor de telefon, una dintre ele chiar și adresa de la domiciliu. Traficul e destul de aglomerat și, obosiți, după o zi de muncă, ambii se lăsă în voia șuvoiului lent de mașini care se scurge spre oraș. Ajunși la răscrucea străzii Studenților cu șoseaua Calea Orheiului, traficul se mai înviorază, iar aproape de benzinăria Petrom, înainte de semafor, văd o tânără care le face semne disperate de oprire.

– Oprim? vrea să afle Ion părerea lui Gheorghe.

– După cum înțeleg eu, pare să aibă nevoie anume de noi...

– Atunci facem dreapta, decide Ion de la volan și, din cauza că se află pe culoarul trei, include sirena. În câteva clipe, participantii la trafic îi permit, respectuoși, să se apropie de bordura străzii pentru staționare.

Tânăra mătăhăiește în continuare din mâini și se ogoiește doar după ce mașina poliției rutiere se oprește. Gheorghe o privește curios de după parbriz și comentează cu jumătate de gură, doar pentru urechile colegului:

– Cam dezbrăcățică duduia... Și hloabele-s prea ciolănoase...

– Asta te lasă numai cu vânățai, adaugă Ion pe un ton mucalit, de parcă ar fi fost expert în asemenea chestiuni.

– Și părul seamănă cu un stog hrentuit de vânt...

– Important că-i blond...

– Mamă, ce gene și-a pus! pufnește Gheorghe. Parcă-s evantaie japoneze...

– Ce-ai pățit, domnișoară? se interesează între timp Ion, care coborâse sticla de la portieră. Te-a agresat cineva?

Tânăra clipește des din pleoape și genele-i artificiale par a fi niște aripi de fluturi care se chinuie să-și ia zborul. Privește lunguroasă la cei doi polițiști, își țuguie buzele cărnoase rujate strident și se adresează cu voce de copilă răsfățată:

– Vai, domnilor polițiști, scuzați că vă deranjez, dar numai voi mă puteți ajuta...

– Și care-i problema? devine serios Ion.

– Noi suntem aici, la o cafea, arată ea cu privirea spre benzinărie, Arina, Gina, Dina, Gelu și eu, Alina...

– Și Gelu, probabil, te-a ofensat, presupune Ion.

– Gelu este logodnicul meu și nu are cum să mă ofenseze, îi răspunde domnișoara pe un ton de obidă. Pur și simplu, noi am pus un pariu și căutam ca cineva să ne ajute.

– Și care-i rămășagul? se interesează, curios, Gheorghe.

– Eu vorbesc de pariu, nu de rămășag, îl corectează tânăra, privindu-l cu superioritate.

– Să admitem, o îndeamnă Ion, înveselit, și ce-i cu pariul?

– Vorbeam despre o deputată din Parlament cu care noi am chefuit la o petrecere acum trei ani. Eu sunt sigură că o cheamă Alina, Gina insistă că-i Arina, Dina și Arina nu știu, iar Gelu e convins că-i Adina. La fel e și cu numele de familie: o parte cred că-i Faeton, alții – că-i Șarabană, iar Gelu o ține una și bună că-i Rădvan.

– Ei, dacă despre asta-i vorba, ai putut opri pe oricine, o dojenește Gheorghe. De ce anume noi?

– Voi de ce sunteți polițiști?! îi privește ea, cu ochii rotunzi de uimire. Poliția știe totul!

– Ai dreptate, Alina, o liniștește Ion. În pariul vostru n-a câștigat nimeni, pentru că pe deputata despre care-i vorba o cheamă Chilina Vagon.

– Vai, domnule polițist, vă mulțumesc din suflet!

Tânăra îi zâmbește dulce și-și apasă palma dreaptă, în semn de recunoștință, sub sânul pe jumătate dezgolit, de parcă ar fi vrut să-l scoată în evidență. Apoi se răsucește pe picioarele-i costelive și pornește în grabă spre localul din preajma benzinăriei.

Cei doi o urmăresc cum se îndepărtează, apoi Ion pornește motorul mașinii și o ia lin din loc. După ce trece de semafor, Gheorghe sparge tăcerea:

– N-am știut că ești atât de informat...

– Pe naiba, schițează Ion un surâs ironic, din cei o sută unu mâncăi din Parlament, dacă ți-aș spune numele la vreo trei-patru...

– Cred că-ai procedat corect, face Gheorghe amuzat.

– Păi, cum altfel? Poliția știe totul!

Cu sentimentul că nici nu s-ar fi putut aștepta la un final mai bun pentru o zi de muncă grea, ambii pufnesc în râs.

SCARA DE GRI

CĂRȚILE ANULUI 2019. O PAREREA de LUCIA ȚURCANU

Foto de Liliana GRECU

La începutul lui iunie, juriul a anunțat nominalizările la premiile Uniunii Scriitorilor din Moldova pe anul 2019. O listă generoasă (33 de titluri – dintre acestea, două s-au recuzat –, reprezentând opt categorii), care, spre deosebire de alți ani, nu a provocat, în spațiul public, nedumeriri, replici, supărări, polemici, certuri și ocări de tot felul. Să fie de vină focalizarea noastră pe alte griji, provocate de pandemie? Sau, poate, indiferența determinată de rateurile și dezamăgirile din alți ani? Ori chiar ni s-a propus o selecție incontestabilă? Nu am un răspuns tranșant. Și nici nu am cum să am o părere despre toate cărțile publicate de autorii din Basarabia în 2019, pentru că nu le-am citit pe toate (aproape 100!). Cel puțin o certitudine aș putea însă formula: am fost foarte prolifici și în acest an, nu neapărat și fulminanți în ce privește producțiile pe care le-am dat. Câteva titluri totuși, din acea sută cu de toate, vor rămâne, chiar dacă nu vor clătina ierarhii și nici nu vor revoluționa formule.

Scriind despre producția literară din 2013, Adrian Ciubotaru deducea o regulă a mișcării literare din stânga Prutului: „Oricât de neconvingători am fi în proză, critică sau alte genuri literare /.../ poezia e cea care salvează orice an literar. Fie, uneori, și printr-o singură carte”. La șapte ani distanță, situația e aproape neschimbată. Poezia rămâne genul nu numai cel mai prolific, ci și cu cea mai mare relevanță estetică. Din cele aproape treizeci de volume, trei sunt cărți excelente (optzeciștii, se pare, continuă să dea tonul în poezia din Basarabia), diferite ca formulă, luxuriante ca limbaj și imaginar, covârșitoare ca sensibilitate: *Un link spre nicăieri* de

Ghenadie Nicu, *A(II)Rh+eu. Poem / Apa.3D. Poemelnic* de Emilian Galaicu-Păun, *Cronograful de la Bălți* de Nicolae Leahu.

Cu unele excepții, proza scrisă de basarabeni relevă una dintre marile probleme ale literaturii din acest spațiu – limbajul. Persistă impresia generală de lucrătură, de artificialitate și, adesea, prețiozitate, de nefiresc. Și dacă pe spații mici, cum e poezia, expresia defectuoasă e cumva camuflată de imaginea percutantă, pe distanțele lungi ale prozei, autorilor nu le ajunge suflu. Excepțiile anului 2019 sunt trei cărți, reprezentând specii diferite, impunătoare și tematic, și ca scriitură: volumul de proză scurtă *Zilele după Oreste* al lui Vitalie Ciobanu, romanul lui Dumitru Crudu *Ziua de naștere a lui Mihai Mihailovici* și biografia romanțată *Brâncuși sau cum a învățat țestoasa să zboare* de Moni Stănilă.

Criticii îi lipsesc abordările monografice ale fenomenelor literare. Cărțile de critică apărute în 2019 sunt, de fapt, culegeri de cronici-articole-prefețe publicate anterior. (Nu, nu am uitat de studiul Ninei Corcinschi *Narațiuni ale erosului*, care e la a doua ediție, deci nu mai intră în grila temporală 2019.) Trei dintre acestea merită, cu siguranță, să fie (re)citite pentru aprecierile pertinente și măiestriile textuale oferite fie de Grigore Chipere (*Fața poeziei și măștile poezilor*), fie de Vitalie Ciobanu (*Revanșa literaturii. Ficțiuni critice*), fie de Anatol Moraru (*Scurtmetraj fără final*).

Oricât de fecunzi și talentați am pretinde că suntem, eseul e în continuare partea cea mai vulnerabilă a literaturii de la Chișinău. Salvarea vine (a câta oară!) de la

Eugen Lungu, eseistul pursânge din acest spațiu, care publică în 2019 două cărți de eseuri culturale fascinante: *Complexul Orfeu și Artă și critică* (nu ar trebui să ne scape însă nici dialogurile din *Între spațiile și oglinzile timpului* – răspunsurile intervievatului la întrebările adresate de Mircea V. Ciobanu sunt eseuri exemplare). În același context, trebuie remarcat și volumul *Fricțiunea dintre totul și nimic. Teofanii în format A4*, în care Teo Chiriac realizează o simbioză reușită între eseu și prozopoezie.

Dintre debutanți, aș miza în primul rând pe poeți (trei, și de ceastă dată): Rodica Gotca (*Frontiere desenate în aer cu pumnul*), Artiom Oleacu (*Miere pentru toate exponatele*), Veronica Ștefăneț (*Scrum*), iar prozatorilor le-aș recomanda să mai citească, mult și atent, și să mai exerseze, până când vor stăpâni limba română chiar ca pe limba maternă.

În ce privește cartea pentru copii, rămân la părerea că scriem și azi ca acum 40-50 de ani, oferind texte dulcii-educative unor cititori care se confruntă cu realități cu totul diferite de cele pe care le descopeream noi la vârsta lor. Tocmai de aceea mizez pe *Ivan Turbincă 2.0*, de Alexandru Vakulovski, un basm remaketat (o variantă re-make-tată, ar zice Emilian Galaicu-Păun), amuzant și totodată, subtil moralizant.

Oricare va fi decizia juriului și oricum vor arăta cronicile care mai urmează să se scrie, eu rămân la acest top pe anul 2019, chiar dacă, în timp, se va dovedi doar *ad usum proprium*.

PREMIILE UNIUNII SCRITORILOR DIN MOLDOVA PENTRU ANUL 2019

Uniunea Scriitorilor din Moldova, cu sprijinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, a acordat Premiile USM pentru cele mai importante cărți ale anului 2019.

Ca în fiecare an, au existat două categorii de premii: premiile Juriului USM și premiile Consiliului USM.

I. PREMIILE ACORDATE DE JURIUL USM

Juriul, alcătuit din Alexandru Burlacu (președinte), Andrei Țurcanu, Ana Bantoș, Val Butnaru, Călina Trifan și Mihaela Perciun (secretar), a stabilit următoarele premii:

Premiul pentru Cartea de Poezie:

Emilian Galaicu-Păun, *A(II)Rh+eu/ Poem; Apa.3D/ Poemelnic*, Editura Cartier

Premiul pentru Cartea de Proză:

Roman

Moni Stănilă, *Brâncuși sau cum a învățat țestoasa să zboare*, Editura Polirom

Proză scurtă

Vitalie Ciobanu, *Zilele după Oreste*, Editura Humanitas

Premiul pentru Cartea pentru Copii și Tineret:

Titus Știrbu, *Născocilă, Roadegumă și feciorul lui Păcală*, Editura Lumina

Premiul pentru Cartea de Critică, Esu și Istorie Literară:

Eugen Lungu, *Complexul Orfeu*, Editura ARC

Premiul pentru Cartea de Traduceri:

Ivan Pilchin, *Там, куда я точно вернусь* (15 poeți tineri basarabeni, traducere în rusă), ЛитГОСТ

Premiul pentru Cartea de Debut:

Poezie

Dan Negară, *Triphopuri*, Editura Paralela 45

Proză

Valentina Șerbani, *Orașul promis*, Editura Tracus Arte

II. PREMIILE ACORDATE DE CONSILIUL UNIUNII SCRITORILOR

Premiul Opera Omnia – Andrei Țurcanu

Premiul de Excelență – Aurelian Silvestru, Nicolae Popa

Premiul Relații Culturale – Iurie Bojoncă

Premii speciale

Nicolae Leahu, *Cronograful de la Bălți*, Editura Junimea

Leo Butnaru, *Excesul de poezie nu dăunează sănătății dumneavoastră*, Editura Charmides

Ion Anton, *Ieșirea din uitare*, Editura Lumina

Nina Corcinschi, *Narațiuni ale erosului*, Editura Cartier

Anatol Moraru, *Scurtmetraj fără final*, Combinatul Poligrafic

Gheorghe Budeanu, *Un strigăt pe Nistru*, Tipografia Centrală

Alexandru-Horațiu Frișcu, *Slavă cizmelor de kirză*, Tipografia Reclama

Dumitru Pasat, *Interferențe filosofice germano-române*, Editura Pontos

Notă:

Scriitorii Dumitru Crudu, Olga Căpățână și Lucia Țurcanu și-au retras cărțile din concurs.

Scriitorii Teo Chiriac și Nina Corcinschi și-au retras cărțile din lista nominalizărilor propusă de Juriul USM.

POEZIE

APĂ-N KOSOVO
de ALEXANDRU VAKULOVSKI

ALEXANDRU VAKULOVSKI S-A NĂSCUT ÎN 1978, ÎN REPUBLICA MOLDOVA. ESTE POET, PROZATOR, DRAMATURG, TRADUCĂTOR, PUBLICIST ȘI SCENARIST. A ABSOLVIT FACULTATEA DE LITERE A UNIVERSITĂȚII „BABEȘ-BOLYAI” DIN CLUJ-NAPOCA. CONDUCE, ÎMPREUNĂ CU MONI STĂNILĂ, CENACLUL „REPUBLICA” AL BIBLIOTECII MUNICIPALE DIN CHIȘINĂU. PENTRU ACEEAȘI INSTITUȚIE REALIZEAZĂ, DIN 2019, EMISIUNEA „DIALOGURILE BIBLIOTECII”. A PUBLICAT TRILOGIA „LETOPIZDEȚ” (2002-2007) ȘI ROMANUL „157 DE TREPTE SPRE IAD SAU SALVAȚI-MĂ LA ROȘIA MONTANĂ” (2010). DIN VOLUMELE DE POEZIE, AMINTIM: „ECSTASY” (2005), „DAȚI FOC LA CĂRȚI” (2012), „PRIVELIȘTI” (2017). A PUBLICAT ȘI UN VOLUM DE INTERVIURI, „AFGANII” (2016)), ȘI O CARTE PENTRU COPII, „IVAN TURBINCĂ 2.0” (2019). MAI JOS, CÂTEVA POEZII DINTR-UN VOLUM ÎN CURS DE APARIȚIE LA EDITURA CHARMIDES.

*** mă gândesc la Dimitrie Cantemir și aud muezinul din Priștina eu mă simt destul de bine Dimitrie în Constantinopol nu cred *** în drum spre ultimele cumpărături cârnați Peja și Boss câteva pitalce am luat două pungi de gunoi una plină cu doze Peja alta cu peturi de apă la gunoi se apropie de mine un băiat am văzut ei se ocupă de reciclare ei sunt reciclarea în Priștina saci imenși de plastic saci de doze m-a întrebat ceva și eu am aruncat pungile n-am înțeles ce și n-am răspuns apoi mi s-a făcut rușine zi domnule zi și în română zi ceva când deja trecusem pe trotuar am văzut băiatul bucuros trecând spre tractor cu punga mea de doze	*** la viva fresh store când ajung la raftul cu bere și energizante mai mulți copii o fetiță se uită la mine și mă întreabă ceva eu cu gura căscată apoi scuze nu înțeleg fata se uită la mine serioasă apoi izbucnește în râs și ceilalți copii strigă ceva în timp ce mă îndepărtez spre alt raft vezi îmi zic nici cu copilul de la gunoi n-ar fi fost greu poate râdea le trebuie atât de puțin iar noi ne gândim la limbă *** o femeie frumoasă urcă de la sensul giratoriu spre Sunny Hill e cu o cămașă roz blugi mulați coc mare în vârful capului sutien care să pună în evidență fâțele	cum se poartă pe-aici la trecerea de pietoni văd că o mână i se fâlfaie de fapt se fâlfaie mâneca goală *** când stai singur mult timp într-un loc începi să auzi glasul interior sau mă rog glasuri nu întotdeauna e plăcut tatăl lui Marcel tot la viva fresh store l-am văzut pe tatăl lui Marcel Marcel e cățelul mamei cățel vorba vine că are deja nouă ani el e la fel ca tatăl lui din Priștina alb cu pete negre și maronii cu nasul mare și ochii bulbucăți nu știi niciodată când Marcel se poate supăra	dar e bine să-i intri în voie mai bine să-l iubești decât să te hârâie sau mai știi tatăl lui Marcel păzește noaptea supermarketul doarme rezemat de perete din când în când vin paznicii și-l hrănesc iar el dă din coadă vă dați seama dacă e tată e mai bătrân mai mare cred că și mai înțelept scuze Marcel ziua el se plimbă pe dealuri sau de pe un deal pe altul că doar suntem în Sunny Hills traversează încet șoseaua uneori singur alteori însoțit de câței mai mici mai tineri și mai fricoși e gânditor nu se grăbește iar șoferii așteaptă să treacă fără să claxoneze când au venit mașinile buldozerele muncitorii și au nivelat bălăriile de lângă magazin tatăl lui Marcel s-a mutat acolo că doar e un paznic bun a stat o noapte a stat o zi apoi a fost nevoit să se mute că mașinile kosovarilor nu stau în loc ca la Chișinău kosovarii chiar muncesc sau așa pare
--	---	---	--

Marcel și-ar fi dorit și
își dorește să fie ca tatăl său
din Priștina
liber
să se oprească în mijlocul șoselei și
să latre microbuzele pe care
nu se știe de ce le
urăște

tatăl lui Marcel și-ar fi dorit
să fie ca Marcel
cu o căsuță lângă o casă
cu un stăpân
poate că într-o altă viață de cățel

oricum
nici Marcel nici
taică-su
n-au nevoie de viză sau
buletin

ca să circule din Kosovo
în Moldova sau
prin Uniunea Europeană

dar mai puțin îi interesează asta
ambii vor
o mână care

să-i scarpine pe burtă să-i
scuture

iar dacă nu
ham ham

văcuțe fericite

de la etajul cinci
de aici
printre blocuri
văd văcuțele fericite

le învăț traseul
încep să știu când apar dinspre
dealul din stânga
printre blocuri
apoi containerele de gunoi
pe cărărușa pe care
și-au făcut-o
alături de betonul armat al
fundației abandonate
probabil de mulți ani

da
par fericite
atunci când
ajung sub balconul meu sau
mai în față
spre brutărie
smulg lent iarba și
o mestecă fără grabă
printre taximetriștii
trântiți pe jos
unii la soare
unii la umbră sub copăcei

unii taximetriști își fac selfiuri cu văcuțele
iar eu
de sus
le fac fotografii

văcuțele nu au vâcari
umblă de capul lor
pe drumurile și cărările
pe care vor
par libere par fericite

dintre oameni
văcuțe și căței
aici la Sunny Hills
văcuțele trec strada
pe asfalt

la trecerea de pietoni
cel mai des

să nu treci de Sunny Hills

după Sunny Hills mai
bine să nu treci
pe hartă vezi cum încep
pădurile
ieșirea din oraș
te gândești
la aer la
eliberare

de fapt
cu greu vei reuși să
găsești cărarea printre bălării
drumurile sunt blocate la capăt de
porți
aici stau
probabil
proaspeții îmbogățiți
lor le place să pună
garduri

noi am încercat pe lângă
stadion
câtiva copii ne urmăreau
iar din iarbă apărea
din când în când câte-un cap de
cățel
mai bine să nu-i deranjezi la
cuibul lor
asta știe oricine

apoi am ajuns pe o stradă cu poartă
încuiată la capăt
oamenii ne priveau bizar
de parcă
treceam prin curtea lor

ne-am strecurat printr-o deschizătură
am luat-o spre moscheea imensă
că doar drumul spre ea n-o fi blocat sau
n-ar fi logic
dar de unde logică în fundul Balcanilor?
fundul Balcanilor e după Sunny Hills

iarbă
pungi
sticle goale
lângă asfalt
doar ciorile și
stăncuțele
cotrobăind
scormonind
îți amintesc de acasă

sub moscheea imensă
te simți mic și e frig
e încă în construcție
e a lor cum se întâmplă și la noi
cu bisericile din cartierele rezidențiale
pe care simți că
ar trebui să scrie
proprietate privată

dar și pe aici
trece 4
autobuzul nostru spre centru
se pare și că spre afară

iar străduțe înfundate
oameni care se uită după
noi
întrebându-se ce caută
străiniiăștia aici
ce căutăm în general noi
aici

căutăm pădurea dar
dăm de garduri

hartă a uitat să ne spună
că Priștina se extinde balcanic

la început dealurile se golesc
apar căsuțe
apoi blocuri
apoi supermarketuri
după nevoi
pădurea fuge de oraș

vrei în pădure?
ia un autobuz din gară să ieși
de aici

ne întoarcem pe altă parte
a stadionului
pe o străduță pe care
chiar e un semn că
drumul e înfundat
drumul e interzis
proprietate privată

alți ochi de copii ne urmăresc
copii care n-au fost luați în echipă să
joace fotbal

din partea cealaltă
dinspre noi
dinspre Sunny Hills văd
o văcuță fericită
apropiindu-se
parcă nehotărâtă

copiii ne urmăresc pe noi și
pe ea
aproape că ne sincronizăm

dar
noi
am trecut
văcuța fericită
s-a oprit
în fața lor

copiii se apleacă și
ridică pietre

să nu treci de Sunny Hills

acolo e proprietate privată
acolo văcuțele fericite
devin nefericite

femeile kosovare

dacă vrei să faci o fotografie
panoramică în Priștina vei prinde
în cadru câteva femei spălând geamurile

femeile kosovare sunt alpiniste
nu știu dacă au școală pentru așa ceva
dacă învață de la mame sau
exersează în Rugova

un lucru e clar
de la o vârstă nu mai speli geamurile
nu instalezi rulouri
o fac doar fetele și mămicile tinere
apoi
gata cu
alpinismul urban
e rândul fiicelor și al nepoatelor

femeile kosovare sunt pregătite
geamurile sunt curate
rulourile au fost instalate

ziua dacă vrei
soarele nu te mai bate în ochi
dar mai ales noaptea
prin geamurile curate nu
va pătrunde beznă

Foto de N. RĂILEANU

APERTURI

SCRIITORII CÂND NU SCRIU...

de MIHAI ȘTEFAN POIATĂ

ARC-UL NE PREGĂTEȘTE SURPRIZA EDITORIALĂ A ANULUI 2020: „SCRIITORII CÂND NU SCRIU...”. O CARTE LA PATRU MÂINI CREATĂ DE DOI AUTORI, UN FOTOGRAF ȘI UN SCRITOR: „1111 IMAGINI DE NICOLAE RĂILEANU”, SELECTATE, COMENTATE ȘI SISTEMATIZATE DE SUBSEMNALUL, ÎN 22 DE COMPARTIMENTE TEMATICE. L-AM ALES PENTRU DUMNEAVOASTRĂ PE AL... 23-LEA, CARE NU ȘI-A GĂSIT LOC ÎN CELE 304 PAGINI ALE CĂRȚII. TOT AICI, PRIMELE IMPRESII DE LA PRIMUL CITITOR, EUGEN LUNGU. **MIHAI ȘTEFAN POIATĂ**

TERASA: ALTE RĂSPUNSURI SAU ALTE... ÎNTREBĂRI?

Unii trecători se uită cu pietate la această clădire și, când ajung în dreptul ei, coboară vocea și pășesc în vârful degetelor ca să nu-i deranjeze cumva pe scriitorii de după geamuri, care, cu frunțile brobonite de sudoare sau pufăind visători din țigară, așteaptă inspirația divină, iar hârtia din fața lor așteaptă tremurând clipa când își va sacrifica albul imaculat întru veșnica dăinuire a metaforelor și epitetelor sau, într-o clipă de disperare a scriitorului, va fi mototolită și aruncată în coșul de gunoi.

În această clădire se află Uniunea Scriitorilor, dar sunt nevoit să vă dezamăgesc, aici nu se scrie literatură. O confirmă și anunțul de la intrare: „Dăm spații în chirie. Prețuri negociabile”. Nu se scrie literatură nici în Casa de creație a scriitorilor, deoarece la câțiva ani după darea în exploatare i-a adăpostit pe refugiații din Transnistria, iar ulterior a fost furată și vandalizată de... „citorii” din împrejurimi. Nu s-au găsit nici sponsori, nici investitori ca s-o

restaureze, dar nici doritori de a cumpăra ceea ce a mai rămas din ea.

Cine-i de vină și ce-i de făcut? s-au întrebat scriitorii. Se pare că n-au găsit răspuns nici la prima, nici la a doua întrebare. Iar atunci când nu găsesc răspunsul unei întrebări sau întrebarea unui răspuns, scriitorii vin în căutarea lor la... TERASĂ, cea mai importantă și unica instituție din complexul scriitoricesc, care în ultimele trei decenii a fost și reparată, și modernizată de câteva ori, și extinsă și chiar... botezată, adică s-a ales cu un nume – ORPHEUS.

V-aș plictisi dacă aș încerca să vă povestesc ce este o terasă, dar vă asigur, este necesar să deschid o paranteză istorică. Inițial, instituția respectivă era formată din două localuri: cantina de la etajul unu (care după-amiază devenea „bufet”) și „barul” de la subsol, în realitate un mic restaurant care se deschidea spre seară și avea în meniu frigărui și mici la grătar). O masă (din cele opt) era mereu rezervată „pentru Pavel Petrovici” (Pavel Boțu – n.a.), președintele US, chiar și atunci când dumnealui era plecat în deplasare ori se afla în concediu.

Ulterior barul de la subsol a fost transformat în „salon literar-muzical” (sub conducerea soției Președintelui US), dar treptat a ajuns o sală de recepții pentru oaspeții aleși. Cantina și-a extins activitatea în curtea interioară a US, care a devenit... TERASĂ, și în holul Casei Scriitorilor, transformat în „Sala cu oglinzi” – aici evenimentele literare alternează cu nunțile, cumătriile și „ceremoniile corporative”.

E un complex luat în chirie și exploatat când de un patron, când de altul, dar locul de atracție pentru scriitori era curtea interioară a US, celelalte încăperi fiind percepute ca niște „filiale” ori „subdiviziuni” ale Teraselor. Fiindcă TERASA a fost nu doar un local comercial, ci și o instituție. Pentru unii – spirtuală, iar pentru noi, scriitorii, o instituție SPIRITUALĂ, despre care, iată, am ajuns să vorbim la timpul trecut.

Fiindcă istoria ei se împarte în două perioade distincte: perioada ROZĂ și perioada CENUȘIE. Perioada roză s-a încheiat în ziua când scriitorii și-au dat seama că terasa va rămâne fără castanul roz – o raritate în Chișinău și un prilej de mândrie pentru noi. Primăvara, când înflorea, chiar eram tentați să credem că ne-a fost

trimis de Providență. Dar într-o zi falnicul castan a început să se ofilească și în cele din urmă s-a uscat. Ca să ne dăm seama că i s-au tăiat rădăcinile atunci când cantina a fost modernizată și... lărgită. Dar ce rost ar avea să ne lamentăm, dacă am rămas fără castan din cauza unui coleg de-al nostru, scriitor și el, care și-a imaginat că e mare specialist în marketing și meșter la „proiecte” care „vor aduce bani la Uniune”.

Uniunea nu a devenit mai bogată, iar localul, deși a fost lărgit, a devenit mai strâmt pentru scriitori. Și mai străin. Pentru că între timp cea mai ieftină vodcă s-a scumpit de vreo 15 ori și a devenit inaccesibilă pentru scriitori.

În rest, e o terasă ca multe altele. Oricine știe că aici poți bea o cafea, o bere sau ceva mai tărișor, că este locul de relaxare și de comunicare „neformală”, unde își dau întâlnire prietenii, unde pot fi bărfiți neprietenii, unde se trece ușor de la un subiect la altul ori se discută ore în șir despre aceleași lucruri banale care însă țin grămăjoară la o masă trei-patru iar uneori chiar și zece persoane.

Dar iată că unii dintre noi vorbesc despre terasă la timpul trecut și își amintesc cum s-au legat și s-au dezlegat prietenii,

FOTOGRAFE | NICOLAE RĂILEANU

În ajunul „subotnik”-ului de 22 aprilie: Arhip Ciubotaru, Pavel Boțu, Ștefan Harbuz și Anatol Codru

Dialog imposibil: Ion Podoleanu și Valentin Mândăcanu

cum s-au făcut și s-au desfăcut afaceri, cum au fost întronate și detronate ba valori, ba pseudo-valori, când TOP-ul scriitorilor se schimba de câteva ori pe seară, în funcție de numărul urcioarelor aduse la masă de cutare sau cutare scriitor. Doar aici materia putea deveni unitate de măsură a timpului și adeseori auzeai următorul schimb de replici:

- De mult ai venit?
- De vreo 200 de grame în urmă.

În fiecare seară se nășteau zeci de idei geniale și în aceeași seară acestea se volatilizau odată cu vaporii băuturilor din pahare. Dar unele idei erau, totuși, salvate, fiind notate pe furiș, și peste o zi sau peste un an se transformau în poeme, piese sau chiar romane. Iată de ce istoria Terasei este și istoria literaturii...

Câțiva ani în urmă mesele și scaunele din plastic au fost înlocuite cu altele, mai trainice. Astăzi localul este frecventat de o nouă generație de scriitori, care nici nu știu că în istoria Terasei (și a literaturii din RM) a existat o perioadă ROZ.

Ei vor căuta alte răspunsuri la întrebările care ne-au încărunțit pe noi, iar cei mai ambițioși vor căuta alte... ÎNTREBĂRI.

Cu siguranță, tinerii scriitori vor periodiza istoria Terasei și a literaturii în alte... culori.

Nicolae Răileanu ne-a lăsat sute de imagini din seria „Anotimpurile Terasei Scriitorilor”

Terasa. Prezențe imuabile: Eugen Cioclea

Terasa. Prezențe imuabile: Anatol Ciocanu

Terasa. Prezențe imuabile: Nicolae Răileanu

* * *

Ar fi fost profund nedrept dacă Nicolae Răileanu, omul care a știut să păstreze pentru viitorime imaginile celor care au creat Cartea la noi (uneori aceștia fiind înfățișați și cu muzele lor la braț), nu figura și el barem într-o carte! Iată însă că i s-a făcut, în sfârșit, dreptate: cronicarul ce eternizase fotografic viața literară de aici a devenit el însuși autor și personaj de carte! Datorăm această minune lui Mihai Poiată, prietenul lui Nicolae Răileanu. Smuls prea devreme de o boală care l-a secerat fără să-i dea răgazul de a-și pune în ordine creația de-o viață, Nicolae a avut în Mihai Poiată un continuator fidel, de o rară intuiție, care a știut să extragă din noianul de instantanee, unele din epoca celuloidului, altele din supermodernitatea fixată în pixeli, cele mai dintre cele mai reprezentative (de multe ori și haioase!) imagini.

Pentru a ordona acest haos aproape cosmic (arhiva fotografică conține sute de mii de imagini!), Mihai Poiată și-a reactivat intuiția de scriitor, competența de cineast și toată afectivitatea camaraderescă față de talentul imagistic al lui Nicolae. Unde nu-l ajutau primele două, se includea în mod automat cordialitatea prietenească: oare cum ar fi procedat el, dacă era în viață, se întreabă în permanență Mihai Poiată în paginile medalioanelor! Selecta imaginea aceasta pentru volum ori o rebuta? A ieșit o carte compartimentată tematic, probabil unicul algoritm posibil în puzderia de clișee adunate pe parcursul a câtorva decenii. Un tom solid cu sute de file și sute de personaje – colegii scriitori – și cu Autorul dublurilor lor imagistice în prim-plan: Nicolae Răileanu. O carte la patru mâini creată de doi autori: Nicolae Răileanu – imagine, Mihai Poiată – text.

O carte-istorie, o carte-meditație, în care scriitorii sunt văzuți nu doar pe podiumurile gloriei, dar și înotând în noroaiele satelor noastre, în mijlocul cititorilor deloc spilcuiți, o carte inspirată de respect colegial față de personajele incluse în ea. Evident, volumul conține și o serie de șarje amicale, pline de umor, care, sperăm, vor afla înțelegerea cuvenită.

Mihai Poiată ne-a dat însă mai ales o carte plină de afecțiune și emoție față de memoria celui care a fost Nicolae Răileanu.

12 iunie 2020

Eugen LUNGU

EDITURA ȘTIINȚA | NOI APARIȚII

MIHAIL KOGĂLNICEANU • OPERE
EDIȚIE ÎNGRIJITĂ DE MIHAI PAPUC
STUDIU INTRODUCȚIV DE EUGEN LUNGU

„Personalitate exponențială a pașoptismului, M. Kogălniceanu a avut un program personal, dar foarte «european» privind prosperitatea națiunii: emanciparea poporului, prin obținerea independenței și prin unitate națională; prosperitatea socială și economică, obținută prin abolirea sclaviei, anularea privilegiilor feudale, împrăștierea țăranilor și drepturile democratice pentru toți cetățenii. Dar și acțiuni de propășire prin acte de cultură: fondarea literaturii naționale, dezvoltarea teatrului și a altor arte. Scriitorul e apreciat în toate ipostazele sale esențiale: scriitor și publicist; istoric și politician. Ediția cuprinde o selecție din cele mai reprezentative scrieri ale lui M. Kogălniceanu, oferind cititorului imaginea unei personalități polivalente: om politic, scriitor, orator, publicist, întemeietor de reviste și gazete. În volum intră operele de ficțiune și textele programatice, articolele pe teme literare și culturale, narațiunile de inspirație istorică, discursurile.”

EDITURA

MATEIU I. CARAGIALE • OPERE
EDIȚIE ÎNGRIJITĂ, STUDIU INTRODUCȚIV, NOTE ȘI COMENTARII DE BARBU CIOCULESCU
TABEL CRONOLOGIC DE TEODOR VÂRGOLICI

„Poet, prozator, istoric al heraldicii, M.I. Caragiale a avut un parcurs literar de scurtă durată, dar suficient pentru a intra triumfător în istoria literaturii române: «Craii de Curtea-Veche», a fost desemnat de criticii literari drept cel mai bun roman românesc al secolului XX. Celelalte scrieri sunt nu doar interesante, ci și deosebit de utile pentru a înțelege contextul în care a creat M.I. Caragiale și tendințele principale ale literaturii române din epoca decadenței și intrării în modernismul literar. Ediția include majoritatea scrierilor lui M.I. Caragiale, cuprinzând opera sa literară, cea publicistică, genealogistică și memorialistică. Sunt reproduse poeziile din volumul «Pajere», romanul «Craii de Curtea-Veche», prozele din volumele «Remember» și «Sub pecetea tainei», precum și alte fragmente de proză scurtă; articolele, studiile heraldico-genealogistice, notele istorice și paginile de jurnal.”

EDITURA

CARTEA DE ISTORIE

„TOTUL DEPINDE DE CADRE!”

de NICOLAE ENCIU

DUMITRU
LISNIC

ELITELE
MOLDOVEI
SOVIETICE

CHIȘINĂU
EDITURA ARC
2019

Atât în anii Războiului Rece, cât și după dispariția URSS, au fost publicate numeroase studii consacrate nomenclaturii sovietice. Cu toate acestea, elitele raionale și cele ale orașelor mici au rămas, până de curând, puțin cercetate, această omisiune având mai multe explicații.

Așa cum pe bună dreptate s-a menționat în literatura de specialitate, o vreme îndelungată istoria națională a fost scrisă „de sus” și neapărat „de la centru”, cercetătorii ocupându-se cu predilecție sau chiar exclusiv de destinul, cariera și faptele oamenilor mari, de evoluțiile macro-economice, politice și sociale.

Între timp, grație căderii comunismului și trecerii la o societate democratică, liberală și plurală, Clio își revizuieste cu necesitate obiectivă perspectivele, considerând demne de interes inclusiv istoriile locale și cele regionale. Recentă carte a doctorului în istorie Dumitru Lisnic, *Elitele Moldovei Sovietice: Recrutare, rețele informale, identități sociale și etnice în Bălți, 1940-41, 1944-50* (Editura ARC, 2019), o reușită ilustrare în această privință, afirmă nevoia repunerii istoriei locale și a celei regionale la locul pe care-l merită în cadrul procesului istoriografic actual. Subiectul lucrării se înscrie, așadar, într-un curent istoriografic care favorizează istoria regională – în cazul dat, istoria orașului Bălți și a raionului Bălți de după război, din punctul de vedere al modelului de selectare a cadrelor, în care un accent deosebit s-a pus pe limitarea la maximum a accesului etnicilor români/moldoveni la funcțiile de răspundere și unde rusificarea a fost promovată sistematic și în deceniile ulterioare chiar mai mult decât la Chișinău.

Volumul lui Dumitru Lisnic, absolvent al Facultății de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, cu un masterat la aceeași instituție, constituie o variantă extinsă a tezei sale de doctorat, susținută cu succes la *alma mater*, sub îndrumarea științifică a distinsului prof. univ. dr. Gh. Iacob, și se înscrie în amplul proces de valorizare a istoriei regionale și a celei locale, cu consecințe benefice indiscutabile și directe asupra modalității de a face și de a scrie istoria națională.

Rod al unei munci asidue în arhiva orășenească din Bălți, Arhiva Organizațiilor Social-Politice din Republica Moldova (fosta arhivă a Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă CC al PCM) și Arhiva Națională a Republicii Moldova și întemeiat pe o bază conceptuală și teoretică modernă prin utilizarea creatoare a contribuțiilor

istoriografice occidentale, dar și a celor din Est, volumul este cu adevărat o realizare de excepție, constituind una dintre primele tentative de reconstituire sistematică a elitelor Moldovei Sovietice și fiind prima lucrare care se axează pe un studiu de caz, anume pe orașul și raionul Bălți. Constând din cinci capitole de analiză a temei enunțate, la care se adaugă o bogată bibliografie și o serie de anexe, cartea tratează consecutiv: particularitățile cazului Bălți; formarea elitelor locale în Basarabia; procesul creării rezervei de cadre și a sprijinului social al regimului; legitimarea elitelor locale și percepțiile privind rolul lor în societatea basarabeană; rolul rețelelor informale locale și transnaționale în relațiile centru-periferie.

Alegerea acestui obiect de studiu se explică prin faptul că or. Bălți a fost, în perioada cercetată, una dintre cele mai importante localități urbane ale Basarabiei, cu o populație, în 1940, de circa 30 000 de locuitori și ajungând, către primul recensământ sovietic din 1959, la 67 114 locuitori, respectiv, având o creștere de 220 % [2]. În aceeași ordine de idei, instituțiile raionului Bălți administrau satele din împrejurimile orașului și își aveau reședința în localitatea omonimă. Totodată, elitele comuniste din Bălți au avut un rol important în procesul de sovietizare a teritoriului dintre Prut și Nistru. Nu în ultimul rând, orașul și raionul Bălți au avut o poziție ierarhică superioară comparativ cu majoritatea raioanelor și orașelor din RSS Moldovenească. Este de remarcat, în această privință, că, din punctul de vedere al importanței sale economice, or. Bălți se situa pe locul trei după Chișinău și Tiraspol, fiind în acea perioadă unul dintre cele patru orașe de subordonare republicană din RSS Moldovenească (Chișinău, Tiraspol, Bălți și Bender).

Bogatul și variatul material factologic pe care autorul și-a întemeiat demersul imprimă lucrării o indiscutabilă valoare documentară și științifică. Ținând cont de lipsa unei definiții unice a noțiunii „elite”, ce ar putea fi aplicată pentru toate cazurile, sunt extrem de importante și clarificările teoretico-metodologice ale autorului privind interpretarea acestui concept în raport cu termenul „nomenclatură”.

Așa cum se știe, unul dintre obiectivele de bază ale regimului comunist din Uniunea Sovietică a fost formarea unei societăți fără de clase, însă, contrar acestui deziderat, inclusiv societatea sovietică a rămas împărțită în continuare într-o majoritate guvernată și o minoritate care guverna. Conform opiniei lui Gaetano Mosca, indife-

rent de tipul ei, orice societate se împarte într-o majoritate guvernată și o minoritate care guvernează, caracteristicile cele mai importante ale clasei conducătoare fiind: a) superioritatea față de cealaltă parte a societății, atât din punct de vedere material, cât și intelectual; b) clasa guvernantă reprezintă mereu o minoritate în cadrul societății, fapt care avantajează elitele, deoarece este mult mai ușor să organizezi un grup mic decât unul numeros; c) o a treia caracteristică a clasei dominante este buna ei organizare. De cealaltă parte, caracteristicile majorității conduse sunt diametral opuse celor ale clasei conducătoare: este majoritară din punct de vedere numeric, dezorganizată, precum și inferioară din punct de vedere material și intelectual [3].

Considerând elita „un grup relativ mic în ierarhia socială, care participă la disputa pentru putere sau deține puterea, prestigiul sau controlul asupra celorlalți în baza unor calități recunoscute public, care încearcă să-și păstreze și să-și consolideze statutul” (Tijo Salverda, Jon Abbink, 2013), definirea elitelor sovietice, în opinia autorului lucrării, este mai simplă decât în cazul elitelor occidentale. Aceasta deoarece, în timp ce în societățile occidentale, numeroase grupuri ce își bazează influența asupra societății pe avere, putere politică sau statut profesional, confruntându-se pentru a urca pe scara ierarhică a societății, în țările comuniste, regimul este cel care alege persoanele pentru a le numi în funcții, prin care obțin influență asupra vieții politice, economice sau sociale [4].

La fel de importante sunt și reflecțiile teoretice ale autorului privind raportul dintre elită și nomenclatură, accentuând inadmisibilitatea definirii persoanelor numite în toate funcțiile de nomenclatură drept elite, fapt ce ar conduce la ștergerea oricăror diferențe dintre elită și nonelită. În opinia dr. D. Lisnic, „în cazul elitelor locale, listele de nomenclatură pot ajuta la definirea ierarhiei funcțiilor de conducere raionale, fără însă a șterge limitele dintre elită și nonelită”.

Cu referire la obiectul de studiu propriu-zis al lucrării, autorul identifică patru grupuri ierarhice în care erau împărțiți nomenclaturiiștii raionului și orașului Bălți (A, B, C și D), analiza componenței acestor elite conducând la o importantă concluzie și generalizare, potrivit căreia basarabenii recrutați în nomenclatură au fost numiți preponderent în grupurile inferioare din punct de vedere ierarhic (grupurile de funcții C și D), în timp ce birocrații veniți/aduși de peste Nistru au deținut în special

funcții de o importanță mai mare. Explicația acestei stări de lucruri, așa cum conchi-de autorul tezei de doctorat, este legată, în principal, de neîncrederea Moscovei față de basarabenii, care fuseseră timp de 22 de ani cetățeni români și rămăseseră în teritoriile ocupate de Germania și aliații săi în anii războiului mondial. Totodată, numărul insuficient de cadre de etnie română originare din stânga Nistrului a făcut ca majoritatea nomenclaturiiștilor să fie de altă etnie decât cea română – situație atestată în întreaga RSS Moldovenească, ca și în celelalte republici și regiuni de vest.

Dincolo de „culpa” aflării în componența României interbelice, numirea basarabenilor preponderent în funcții inferioare din punct de vedere ierarhic în favoarea promovării birocraților veniți din stânga Nistrului care au deținut, în perioada cercetată, funcții de o importanță mult mai mare în orașul și în raionul Bălți, își avea originea inclusiv în seria de asocieri istorice ale imaginii moldovenilor cu înapoieria, sărăcia, analfabetismul și practicarea agriculturii, iar faptul că românii nu erau/nu sunt o populație de origine slavă, spre deosebire de majoritatea locuitorilor zonei respective, a adus o nouă componentă discriminatorie în acest stereotip, amplificând fenomenul [5].

Studiul dr. Dumitru Lisnic, întemeiat pe un solid suport factologic, confirmă integral adevărul că formarea în teritoriile anexate de URSS în anii 1939-1940 a unor elite noi, de tip comunist, aservite Moscovei și create după chipul și asemănarea nomenclaturii din vechile republici și regiuni sovietice, a fost o parte esențială a proiectului de sovietizare a Basarabiei și Nordului Bucovinei, iar implementarea modelului politic, economic, social și cultural sovietic în teritoriile menționate a fost opera elitelor locale sovietice, în cadrul cărora basarabenii s-au aflat în grupurile inferioare din punct de vedere ierarhic.

Note:

1. Итоги Всесоюзной переписи населения 1959 года. Молдвская ССР/ ЦСУ при Совете Министров. Москва: Госстатиздат, 1962. С. 12.
2. Dumitru Lisnic, *Elitele Moldovei Sovietice: Recrutare, rețele informale, identități sociale și etnice în Bălți, 1940-41, 1944-50*, Editura ARC, Chișinău, 2019, p. 47.
3. *Ibidem*, p. 47-48.
4. *Ibidem*, p. 133-134.

VÂNTURILE, VALURILE...

www.vanturile-valurile.com

DESPRE PLAGIAT SI CIRCULAȚIA IDEILOR

de VAL BUTNARU

Cu ceva timp în urmă, am avut ocazia să mă refer la una dintre cele mai cumplite și mai frustrante experiențe de-ale mele legate de... plagiatul fără voie. Revin pe scurt la acea memorabilă, pentru mine, poveste.

După ce terminasem de scris *Negru și Roșu*, îmi căzuse sub mână *Tzukuru Tazaki cel fără de culoare și anii săi de pelerinaj* de Haruki Murakami și am descoperit, oripilat, că personajele japonezului poartă nume de culori – Roșu, Negru, Alb – exact ca ale mele. Prima mea reacție a fost previzibilă: am considerat că cineva mi-a întins o cursă, că e o glumă la mijloc, că nu poate fi, că eu culesesem aceste nume direct din realitatea noastră, că așa-i cheamă pe ai noștri – Vasile Roșu, Ana Negru etc. –, că de unde până unde, că, adică, ce?, și tot așa mai departe...

Orice autor care trece printr-o experiență similară poate înțelege frustrarea despre care vorbesc. Mi-a luat mult timp ca să-mi revin și să mă împac cu gândul că o asemenea situație există în afara voinței mele. Pe marginea subiectului în cauză am purtat chiar o corespondență consistentă cu Eugen Lungu.

Ei bine, găsesc, recent, în cartea de interviuri a lui Eugen Lungu (întrebările au fost formulate de Mircea V. Ciobanu) o evocare amplă a acestui fenomen: „Unul dintre subiectele misterioasei circulații a ideilor e plagiatul a rebours. Explic paradoxul: așa numește G. Liiceanu «furtul» invers, de-a îndoașelea, când nu succesorul unui autor «subtilizează» ideile unei cunoscute personalități, ci dimpotrivă, predecesorul,

personalitatea, îl «jecmănește» pe acesta de reflecțiile pe care dânsul le considera emanația propriei materii cenușii”. Urmează un citat din Liiceanu: „Surpriza de a-mi vedea «originalitatea» surpată de autori care trăiseră (sau, în viață fiind, scriseră) înaintea mea se împletea cu bucuria de a mă descoperi confirmat de minți alături de care îmi imaginam cu greu că aș fi putut sta”.

În acest sens, Eugen Lungu ne oferă un exemplu din propria experiență. Când și-a propus să revină la nuvela *O alergare de cai* de Negruzzi, fiindcă „îi vedeam cu totul altfel structurile narative”, a așternut pe hârtie mai multe teze și idei, dar nu a rezistat ispitei și a deschis *Istoria...* lui Manolescu. Iată ce i s-a relevat colegului nostru: „În interpretarea criticului am descoperit, pas cu pas, toate ingenioasele mele idei analitice referitoare la nuvelă! Totul era spus! Mă simțeam furat, despuiat de ce crezusem că-mi aparținea doar mie, marelui descoperitor!”

Ei bine, accidentul cu Murakami nu a fost singurul în cariera mea de scriitor. Citind *Orbitorul* lui Cărtărescu, mă împiedic, la un moment dat, de următoarea frază: „Bătrânilor satului care adormeau întru Domnul li se cânta târăgănat la ureche, în noaptea priveghiului, istorisindu-li-se faptele pribegiei care-i aștepta: cum vor trebui să se facă frați cu vidra ca să treacă apele negre; cu lupul, ca să găsească drum prin pădurea deasă; cu nevăstuica gălbuie care știe calea către casa neamului...”

Am tresărit, bineînțeles, amintindu-mi de ceva pătrunzător de cunoscut, ceva foarte asemănător cu ceea ce scrisesem

și eu cu ani în urmă. Răsfoiesc Cartea *noma-zilor din B.* și găsesc următoarele: „Rita se afundă din nou în tunelurile subterane, ducându-l spre locul de o atracție irezistibilă, unde Cântecul ăl Mare, îngânat de Nucul Bătrân, devine realitate și chiar știe seama apelor sora vidră, iar fratele lup știe seama codrilor și a potecilor”.

Dezlegarea misterului e simplă. Vorba este că, referindu-ne la calea, ultima, pe care urmează s-o străbată cel răposat spre *tărâmul de dincolo*, ambii am citat un fascinant text popular *Cântecul ăl Mare*, unde marea trecere este însoțită de *fratele lup* și de *sora vidră* care îl ajută pe cel adormit să treacă de apele involburate și de pădurea cu hățșuri dese. Diferența este că eu am „indicat” sursa, iar Cărtărescu s-a limitat la a spune că e vorba de priveghi, ceea ce, de fapt, înseamnă o trimitere indirectă la „sursă”. Dacă răsfoim dicționarele, dăm de următoarea explicație:

„*Priveghi* (în folc. rom.), cântec ceremonial funebru, cu arie de răspândire redusă la Transilvania de S, întâlnit sporadic în jud. Bistrița-Năsăud și Cluj, parțial în N Moldovei. Este executat în grup, de femei «numite» (care nu sunt rude ale mortului), la miezul nopții. Moștenire a unei străvechi culturi autohtone (probabil geto-dace) *priveghiul* are o tematică profană, exprimată în versuri de o mare expresivitate și frumusețe. Temele poetice sunt variate dar perfect cristalizate, intervențiile interpretelor fiind minime: cearta cucului cu moartea, rămasul bun de la rude («strigă moartea la fereastră»), vama, cocoșdaiul (unele cântece poartă acest din

urmă nume sau «cântecul ăl mare»). Maica Domnului scrie morții cu cerneală, plecarea rudelor după carul funebru pentru a ruga mortul să mai rămână”.

Povestea cu *Cântecul ăl Mare* nu se oprește aici. Când lucram la Cartea *noma-zilor din B.*, am descoperit afinități (nici nu putea fi altfel, probabil, dacă vorbim de cei plecați dintre noi) cu un alt text celebru, vechi de vreo trei mii de ani, *Cartea morților din Tibet* (Cartea tibetană a morților), de unde am și parafrazat titlul pentru romanul meu.

Simplificând, *Cartea tibetană a morților* reprezintă o culegere de texte care sunt citite la căpătâiul muribundului sau al decedatului (tibetani consideră că morții îi aud pe cei vii o lungă perioadă de timp), înlesnindu-i calea spre lumea de dincolo.

Dar nici aici nu dăm de finalul *ideilor* care circulă prin lume. Există ceva și mai vechi decât *Cartea tibetană a morților*. E vorba de *Cartea mayașă a morților*, o culegere de texte escatologice, dar în acest caz lucrurile se complică din cauza pierderii definitive a textelor comparabile cu *Cartea tibetană a morților*. Invadatorii spanioli au distrus tot ce le-a apărut în cale. A supraviețuit doar un singur manuscris, dar și acesta e dintr-o perioadă mai târzie.

Revenind la suferințele mele de care vorbisem la început, am să închei tot cu Eugen Lungu care, totalizând experiența cam amară a circulației ideilor, constata ironic: „M-am ales doar cu interpretarea numelui doamnei B., de care Manolescu nu putea să știe, deoarece *ne govori po-russki!* Atât era al meu!”

NOI APARIȚII | EDITURA ARC | NOI APARIȚII

LUCREȚIA BĂRLĂDEANU MISTERUL DE EST (ROMAN)

„Romanul istorisește o poveste de dragoste ce se consumă la Paris dintre un francez și o româncă. Pe acest fundal, se profilează diverse aspecte ale vieții sociale din cele două părți ale Europei. În Vest: societatea de consum și relația individului cu ea, migrația în Franța, pierderea reperelor sacrale și încercarea de a le înlocui cu altceva. În Est: căderea comunismului și consecințele lui, perioada de tranziție și urmele ei dureroase, emigrarea populației și alte fenomene sociale pe care personajele romanului le suportă.”

EDITURA

MARCEL GHERMAN MIREASA CENTAURULUI (ESEURI)

„Volumul cuprinde câteva eseuri ce acoperă o diversitate largă de teme. «Mireasa centaurului», de exemplu, are ca subiect genul prozei fantastice. Eseul «Geografia lumilor imaginare în literatura fantasy» este un text mai amplu de inițiere în curentul fantasy. «Hypnos și Morfeu» este dedicat viselor și experiențelor vizionare. Cartea include, de asemenea, un portret al lui H.P. Lovecraft și un text despre Stanisław Lem, precum și câteva eseuri pe teme conexe: «Problema cauzalității», «Despre identitate», «Bestiarele medievale și metamorfozele lor moderne», «Proiecte transumaniste în secolul distopiilor», «Limbi imaginare», «Despre rațiune» ș.a.”

EDITURA

PLURALIA TANTUM

JURNAL ÎN MARGINILE ISTORIEI LITERARE (XXVII) de LEO BUTNARU

NOTĂ DE STADIU SAU INTERMEZZO

Acest nou pogon (folosesc intenționat termenul, dat fiind că, în rusește, „pogon” înseamnă... epolet!); deci, prezentul pogon diaristic vine după prima mea experiență juvenilă de a scrie jurnal, cu mărturii de la vârsta când abia prinde a ți se miji (auto)conștiința că poate ești și tu hărăzit cu talent jurnalistic sau literar (în toată legea); că poate și tu trebuie să faci mai mult pentru a-ți descoperi și a-ți urma o vocație legată de... legatul verbelor. Jurnalul fiind oarecum, implicit, și el un stimulent în această descoperire și consolidare de aptitudine prin... atitudine (de dorit, consecventă, fermă). Iar jurnalul de studenție demonstra, într-o anumită măsură, că, chiar de nu avusesem curajul să scot subtextele pe albul paginii, am fost totuși implicat în modul de existență nonconformist, care nu a urmat, obedient, prescripțiile ideologice ale momentului (teribil). Prin altfel de lecturi, prin altfel de discuții, în biblioteci sau la cenacluri, unii dintre studenții de atunci ne opuneam oportunismului și modelelor de preparare a carieriștilor, a ariviștilor „internaționaliști”, unii dintre care erau și kaghebiști. Ar fi fost în jurnalul de studenție ceea ce spunea Gabriel Țepelea: „În formarea unui tânăr sunt etape, uneori salturi chiar”. Saltul de aici fiind unul nedorit: de la civilie la cazon.

Încă de pe timpul studenției, fusesem angajat în redacția ziarului „Tinerimea Moldovei”, unde mă simțeam destul de în apele și cernelurile mele. Însă, după absolvirea facultății, mă pomenii cu ordin de înrolare în deloc atrăgătoarea (ce... eufemism!), foarte impopulara printre studenți armată sovietică. Nu eram un recrut, ci un ofițer în rezervă, astfel că tentativele de a evita tristețea kaki erau da capo excluse și Alain Bosquet, literatul francez născut la Odessa, „îmi profetiza” nelineștitor: „Poete (putea să-mi spună, pur și simplu: băiete – L.B.), ai să fii soldat: vei doborî stejarul melodios/ și tranșee vei scobi în curcubeu”. Îi invidiam pe alți colegi, scriitori neofiți și ei, care fuseseră absolviți de o atare „onoare”, dar nu și pe cei dintre ei care, bineînțeles, din motivul că stăteau bine cu comsomolul, partidul sau securitatea.

Altfel spus, fără să mi-o fi dorit, la 23 de ani m-am pomenit comandant de pifani, în, bineînțeles, detrimentul... epifaniilor și privat de râvna de a-mi scrie articolele de ziar. În consecință și ținând cont (cum să nu țină!) de ocurențe, chiar nedând dovadă de spirit ofensiv, locotenentul ce eram simți necesitatea, ca și impusă de dezagreabilele condiții cazone, de a se replia către sine, însă nu într-atât de obsesiv, încât să piardă cont(r)actul cu realitatea. De bine de rău, puteam reveni din vreme în vreme la Chișinău, unde îmi reîntâlneam prietenii și colegii. Nu o singură dată m-au vizitat și ei la gazda mea cu chirie de la Tiraspol, unde continuam să-mi scriu versurile, dar și jurnalul. Pe alocuri, am ținut să las în starea „naturală” până

și derizoriul ce se strecurase sub stilou (sau capăt de creion ascuțit cu... baioneta!); derizoriu sau nu prea, în forma lui de cele mai succinte informații ce ar oferi date despre acele timpuri și oamenii (dar și... neoamenii) lor, informații și nuanțe caracteristice stărilor noastre de spirit din climatul odinioarelor oțărâte, climat de constrângere, suspiciuni și privațiuni de ordin spiritual impuse de... ordinele militare.

Când am fost „arcanizat” din redacția „Tinerimii Moldovei” și „neantizat” (!) în kakiul otova, kafkian, sufeream că, un timp, nu voi putea profesa ziaristica. Însă nu-mi amintesc ca, scriind în jurnal („iarăși același rendez-vous cu tine însuși”, precum zicea Gottfried Benn), să fi trăit angoasantul sentiment că parcă mi-aș fi impus să renunț la scrisul propriu-zis, al poemului, prozei sau eseului. Pentru că, în ce mă privește, jurnalul a constituit și spațiul unui laborator, de literatură și lectură.

Apoi îmi dau seama de doza de risc care mă pândește și pe care, bineînțeles, mi-o asum, dat fiind că majoritatea numelor ce figurează în jurnal nu numai că sunt cunoscute (mai multe – în Basarabia, altele – și în dreapta Prutului), dar unii purtători ai lor se află printre noi și eu le urez și pe această cale un prietenesc și confratern: *Mulți ani înainte!* Îmi asum riscul și din considerentul că jurnalul nu este sui generis un (generos!) ego-test, ci un mesaj „polifonic” al mai multora – al prietenilor, colegilor dintotdeauna, cunoștințelor mele de cândva. Chiar și al... inamicilor. Iar dacă ar fi să dedic cuiva anume jurnalul de față, de militar, primul gând mă duce la Domnia Sa Prozatorul Liviu Rebreanu și la demnul, bărbatul, dar nefericitul său personaj Apostol Bologa, locotenent de origine română, cătănit într-o repugnantă armată imperială.

10.IX.1972

De mai bine de două luni sunt înrolat sau, mai bine zis, înhămat la „oiștea” unui pluton de infanterie motorizată pe care, de altfel, îl comandase și colegul de universitate (doi ani... avans) Ilie Bujor, demobilizat până la sosirea mea. Chiar mi-a revenit ca armă de dotație „Makarov”-ul său. Grea perioadă de acclimatizare. Lecturi sporadice.

„Lumea n-a fost creată o singură dată, ci ori de câte ori a apărut un artist original”, susținea cineva. Șt. Aug. Doinaș e de altă părere: „Dacă lumea a fost creată, a fost o singură dată. Tot ceea ce, în artă, ni se propune ca nou «început de lume» nu este decât o altă față a ei, o altă versiune asupra ei, un alt mod de a ne-o înfățișa ori de a o recepta”; „Sentimentul originalității se naște din candoarea autorului și crește odată cu lipsa de cultură”.

15.IX.1972

Nu am putut rezista la căminul repartizat ofițerilor înrolați pentru un termen de doi ani. Pe doi – obligator, pe 25 (un sfert de secol!) – benevol, dacă înaintezi un demers (raport) anume. Așadar, la cămin am fost furat ca în codru, dispărându-mi

hainele civile (avuție de student!...) pe care le adusesem cu mine, uniformă de câmp, plus unele mărunțișuri. Mă văzui nevoit să caut o gazdă cu chirie, „cercetările” efectuându-le împreună cu un alt locotenent, Nikolai Lâsenko, absolvent al facultății de chimie, Odessa. Ne stabilim pe strada Soltâs nr. 4, deloc departe de „cazărmiile albe” (acesta e numele lor generic), unde ni se face negru înaintea ochilor.

De câteva săptămâni, nu am mai scris versuri și presupun că avea dreptate Valéry când susținea că un poem e o partitură care așteaptă să fie executată: cu fiecare lectură tot mai aprofundată, virtuțile poetice ale textului se accentuează și se actualizează.

19.IX.1972

Metamorfozele vieții personale m-au făcut, aproape, figurină de șah ce se mișcă la auzul ordinelor militare, unele – de-a dreptul stupide. Dar cred că nu mă voi lăsa să alunec prea jos, în tagma colegilor care se supun orbește, zicându-și că nimic nu depinde de ei.

În drum spre orașul Nikolaev (pe mal de Bug), pentru două luni, la reciclare, am revăzut Odessa, poate că unul din cele mai personalizate orașe care a dat oameni mari și mari încălcători ai – cum să-i zic? – ordinii generale. Barul „Gambrinus”, muzeul de arheologie, hotelul „Odessa”, celebra stradă Deribasovskaia, renumitul cartier Moldovanca... În enumerarea acestora nu am pus pe primul loc barul, din considerentul că așa fi un performant consumator de bere (în studenție, Dorel Topală, de la filologi, bea 13 halbe la rând! – 6,5 litri!): pur și simplu, e un local încărcat de istorie, inclusiv – de istorie literară; are un artistism boem în sine.

Ca și cum în condiții de cazarmă, în localul școlii de sergenți, viețuim cot la cot și epolet la epolet cam 70-80 de locotenenți. În relațiile cu unii dintre acești camarazi (cam-mă-razi!) îmi remodelez, ușor, felul de a fi: sunt mai predispus concesiilor reciproce, atitudinilor conciliante, „pacifiste”, pe alocuri amicale. La urma urmei, majoritatea suntem studenții de ieri.

În pofida argumentului meu că nu cunosc prea bine rusa, se insistă să fiu redactorul gazetei de perete care, simt eu, va fi înmormântată înainte de a se naște.

Citit *Viața lui Tolstoi* de Romain Rolland. Nu pot spune mai mult decât că mi-a plăcut, deoarece cunosc puțin, totuși, din acest autor (încă o biografie, cea a lui Beethoven).

La anticariatul din Odessa am procurat *Eseuri critice și istorice* de Heinrich Heine, editate la Paris în 1892.

Scriu puțin, versuri disperate (și... disperate?), așteptând scrisori de la Cor.

Camarazii – prietenoși, unii deja cu un caracter bine conturat, alții – bine instruiți în ale culturii generale.

Astăzi, repetarea așa-zisului botez de luptă, pe care l-am trecut, cursant încă fiind, pe poligonul de la Florești, în vara lui 1971: atacul tancului în care trebuie să arunci grenada, să tragi din „Kalașnikov”, după care să te lași la fundul tranșeei peste care trece namila firoasă, dând cu șenilele pământ peste tine.

20.IX.1972

De observat că „ordinea” militară îmi creează dezordine în preocupările care ar trebui să-mi fie firești: scrisul, lectura.

În loc să mă gândesc la distanța dintre Nistru și Bugul de Sud, îmi „abat” gândurile triste, citind ceva la întâmplare, despre zisa distanță dintre model și imitație care e atât de mare, „încât lectura celei de a doua este resimțită ca un fel de impietate la adresa celei dintâi”.

Epigonii care denaturează imaginea despre viața ulterioară a operelor celebre; în egală măsură, ei falsifică imaginea artistică propriu-zisă. Cineva (?): „Pentru a fi valabilă artistică, opera unui epigon trebuie să se nască la o răscruce a posibilului – acolo unde spiritul modelului, strălucit cristalizat într-o expresie semnificativă, dominator și modelator, întâlnește o realitate nouă – experiența umană a epigonului – capabilă să se măsoare cu tiparele ce i e propun, să le insuflă o nouă experiență”; „Livrescul nu e cu nimic mai puțin demn de stimă decât firescul, pentru că imitația culturii are aceeași valoare cu imitația naturii”.

VA URMA

CRONICĂ LITERARĂ

VIATA DE DUPĂ MOARTE(A CELOR DE LANGA NOI)

de MONI STĂNILĂ

În toamna anului trecut, Polirom publica în colecția „Ego Proză” romanul compus din mai multe povestiri (ceea ce-l poate califica și drept o carte de proză scurtă) *Frica de umbra mea*, semnat de cunoscutul și apreciatul prozator Cezar Paul-Bădescu.

Cartea se deschide cu un capitol intitulat *Protocol medical pentru „Conspirația tăcerii”*, care îi pregătește pe medici cum să comunice familiei iminenta moarte a unui pacient și cum să ascundă această realitate de cel aflat pe patul morții. De aici lucrurile merg într-o direcție firească, dar zguduitoare: o proză încadrată fără ascunzișuri în autoficțiune, care prezintă morțile oamenilor din jur, în special cele din familie sau cele ale prietenilor.

Cezar Paul-Bădescu reușește să surprindă, în mai puțin de două sute de pagini, cu o precizie incredibilă, clipele cele mai sensibile ale despărțirii de viață, însă nu urmărind moartea ca fenomen, ci destinele unor oameni pe care ni-i face cunoscuți și modul în care reacționează naratorul la aceste clipe de o covârșitoare emoție.

În timp ce pe parcursul povestirilor ne este prezentată viața naratorului, episoadele sunt întrerupte sau umplute de sens de aceste morți care conturează nu atât frica, cum ni se spune în titlu, ci – așa cum notează Mircea Cărtărescu pe coperta a patra – modalitățile de a-ți învinge această frică.

De la moartea bunicilor și cea a lui Cristi Popescu, de la cazul unui canibal din Germania, ori al inscripțiilor rămase în urma unor vieți uitate în Cimitirul Bellu, până la modul stupid în care presa vânează morții pentru rating, reducând viața lor la câteva clișee care urmăresc să sporească senzaționalul, toate aceste relatări lasă urme puternice în sufletul naratorului, ricoșând până în cel al cititorului.

Probabil una dintre paginile care se întipăresc definitiv în mintea (și inima) cititorului e cea în care personajul central o vizitează pe bunica maternă aflată pe patul de moarte. O femeie puternică ce și-a crescut cu greutate copiii, după ce soțul ei învâțător (inclusiv în județul

Tighina) moare în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Nepotul stă la căpătâiul bolnavei care nu îl mai recunoaște, însă el încearcă să o readucă în prezent: „Sunt Cezar, nepotul tău”, după care femeia articulează cu greutate: „Am u...itat”, răspunsul „Nu-i nimic, ți-am amintit eu” nu o liniștește. Pentru că durerea ei era alta, nu faptul că uitase de nepot o întristase, ci spaima că nu își putea aminti rugăciunea Tatăl nostru. Cred că acest episod e semnificativ pentru întreaga carte, pentru întreaga viață – dacă vreți.

O carte în care tristețea stă prinsă de pagini, înlocuind treptat frica, neputința, umilirea omului în moarte – pentru că cei care vor citi se vor convinge – o parte din frică o aduce tocmai această umilire: „Mortul nu e numai indecent, ci și ridicol. Moartea îl contaminatează cu obsenitatea ei și-l face de râs”.

Recomand cititorilor acest volum în care viața se trăiește doar în prezența morții, în care minciuna, ridicolul, grotescul, solemnul ce însoțesc moartea sunt scoase la lumină, cu tot cu frică și cu umbră.

CEZAR PAUL-BĂDESCU

FRICA DE UMBRA MEA

(PROZĂ SCURTĂ)

IAȘI
EDITURA
POLIROM
2019

FIRUL CU PLUMB

ANDREI LUPAN
(1912-1992)

FATA NOPTII

*Scorburile s-au deschis,
noaptea cu tavan de tuci
plânge oarbă în abis...
Unde fugi... unde te duci,
goană albă de năluci?*

Se arată, se aude...

*Cu ecou de peșteri ude
zornăie pe brațe zurgălăi,
pielea șoldurilor nude
o ling sure vâlvătăi.*

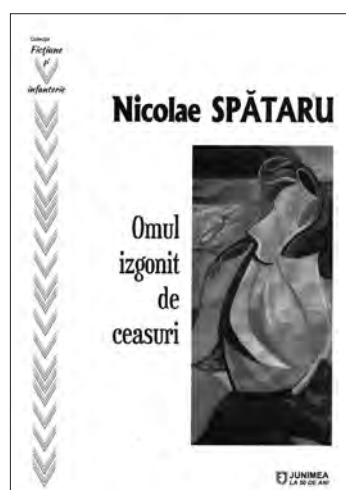
*Poleiți de lună sânni
vegetali îi simt că-s duri,
cum se trag în cuibul mâinii –
strânsul pumnilor să-nduri.*

*Fată albă de sabat,
când te-arăți, când te ascunzi;
în ce dans te-ai fermecat,
unde te auzi?*

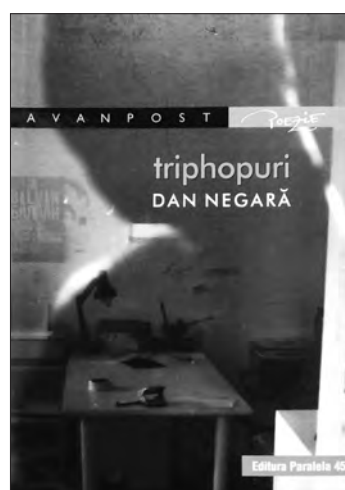
*Iată zboruri de năframă,
au plecat din pietre șoapte,
peste măgură de noapte
te urmează și te cheamă.*

(1933)

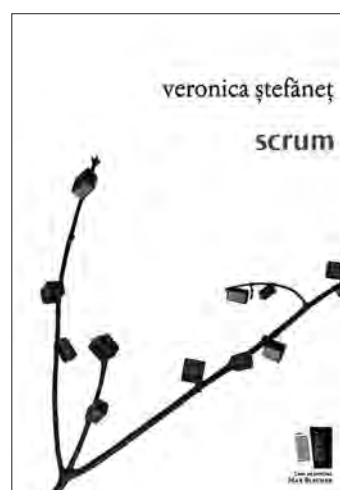
DIN CĂRȚILE ANULUI 2019

NICOLAE SPĂTARU
OMUL IZGONIT DE CEASURI
(PROZĂ)
IAȘI, EDITURA JUNIMEA

DAN NEGARĂ
TRIPHOPURI
(POEZIE)
PITEȘTI, EDITURA PARALELA 45

VERONICA ȘTEFĂNEȚ
SCRUM
(POEZIE)
CASA DE EDITURĂ „MAX BLECHER”

ARTIOM OLEACU
MIERE PENTRU TOATE EXPONATELE
(POEZIE)
BUCUREȘTI, EDITURA TRACUS ARTE

Foto de N. RĂILEANU

POETAE NOVI

NE JUCĂM DE-A PRINSELEA CU UMBRELE NOASTRE

de MARIA PILCHIN

Când lumina se clatină (ARC, 2018) de Ana Rapcea este volumul care, în primul rând, e o ars poetica. Este vorba de trăirea lirică ce nu și-a propus un stil sentențios al existenței într-o literatură. Este poezia-imanență, deloc declarativistă, nici măcar declamativă. Un text emblematic în acest sens este Clubul poezilor anonimi din ciclul omonim: „Mă numesc Ana./ Am patruzeci de ani și sunt poet./ Am negat douăzeci de ani acest fapt./ Chiar din momentul când am înțeles/ Că poezia este un viciu./ Sunt aici, printre voi,/ Deloc din capriciu [...] Mi-a fost rușine și încă îmi este rușine să spun: Sunt poet”.

Într-un univers al obiectivității declarate, poezia e o materie volatilă, la fel și poezii: „Ce să faci cu ciudații aceștia/ Și de fapt cum ar fi lumea fără ei? [...] Unii dintre ei au nesuferitul obicei să fie mai vii/ Abia după moarte” (Poezii). Poetizarea lumii se produce lent, dar ferm, căci lumea nu poate exista fără acest tip de sensibilitate – „Poezia te trezește noaptea din somn,/ Te oprește în stradă să-ți șoptească ceva,/ Te întoarce în timp/ Și te scoate din timp”. Și creatorul, aproape un Crist al cotidianului, contribuie la aceasta. El asigură nevoile poetice ale lumii, uneori cu prețul propriei împliniri umane. Bucla se închide în Poemul poetului păcătos, „Ia de la mine paharul acesta” – iată rugăciunea lui.

Ciclul Mama mea avea ochi albaștri configurează o lume a revenirii la propriile identități: „De la tine am moștenit/ Dragostea,/ Această povară genetică –/

Acum, la plecare, simt că-mi vei lăsa și/ Spaimele tale, pe toate/ Iar eu copiilor mei,/ Copiilor lor”. Chipul mamei este o reflecție în oglindă a eului în Primăvara cu lumină – „Asta a fost toată pictura ta de o viață,/ A căuta o anumită nuanță de albastru/ Pentru (ne)liniștile pereților casei noastre...” E poetul-om, artistul care vine de undeva, dintr-o casă, dintr-o familie. În ciclul Uriașul din pădurea de pixeli, descoperim pe poetul în lume: „În axa lumii este un vârtej de corbi/ Croncănind spasmodic”. Eul caută, cuantifică: „Simplă matematică [...] Ar fi cazul de-o numărătoare inversă”. El cercetează „materia și antimateria”, trăind „un copleșitor sentiment de uimire”. Apoi intervin revizuirile din ciclul Ce-a fost înainte de vânt. E o proiecție a timpului prezent, o contabilizare a realității imediate: „Nu voi fi niciodată ceea ce am vrut să fiu,/ Nici ceea ce tu ai fi vrut”. E și timpul fantasmelor – „Mi s-a umplut de fantome/ Odaia”, un timp al amintirilor deloc reconfortante care chinuie „corpul peticit”. E vremea solitudinii celei care te macină: „Decât să vorbești singură, mai bine să taci cu cineva”. E anotimpul nervilor de primăvară bacoviană, dar și al senzualității stănesciene – „Martie turbă pe acoperișuri, prin burlane, pe la mansardă”. „Într-o buclă a labirintului” e ciclul depășirii, al înțelegerii unor mecanisme existențiale: „După patruzeci de ani de rătăcit în pustiu –/ Ai înțeles în sfârșit unde te afli”. Amplasarea în spațiu, necesită și plasarea în timp, „la ore apocaliptice”.

Ciclul Când lumina se clatină emană o luminiscentă aparte. Trecută prin labirintul

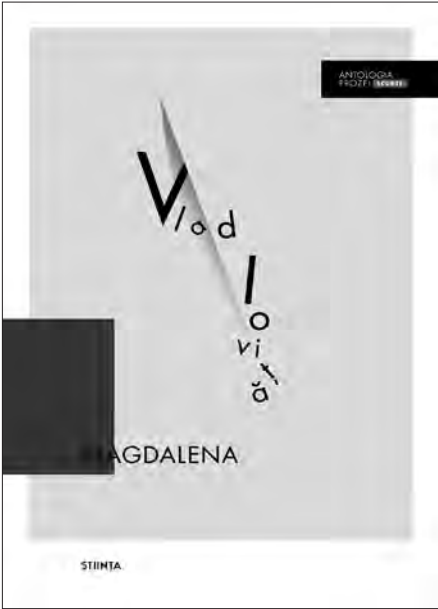
vieții, poezia ajunge „În țara mult visată,/ În Neverland”, de fapt, o dimensiune metafizică a existenței unde „Ne jucăm de-a prinselea cu umbrele noastre,/ Ele, cresc odată cu căderea luminii,/ Ele, ce se ridică-n picioare/ Și au aripi de pajură atunci/ Când lumina se clatină”. E pragul revelației. Așa cum „Viața a devenit o obligație ca multe altele”, este nevoie de ceva suprarățional. Toate sunt golite de sens, „Și nici chiar cuvântul sânge/ Nu mai are alt sinonim decât/ Cuvântul mișcare”. „Cărările nu mai duc nicăieri,/ Drumurile pierd orice curs”, astfel, eul ajunge să producă mișcarea, de fapt, o dialectică statică. Este mirarea în fața ineditului, „sângele meu/ Deodată devenit transparent”. Este înțelegerea rosturilor lumii – „Suntem clepsidra care, întoarsă/ Schimbă sensul urii în dragoste”, până la descoperirea în levitație a lui hic et nunc, „Nu plânge, dragostea mea,/ Ajungă-ți frumusețea/ Acestei dimineți/ Și uită de restul”.

Întregul volum este scăldat de lumină: „Acum când lumina tremură, ruptă,/ Crâmpoțită...”. Acest verb a crâmpoți, cu sensul de „a rupe, a mușca”, care a făcut carieră în romanele lui Liviu Rebreanu, are o sonoritate aparte în poezia Anei Rapcea. E nevoia ieșirii din întuneric, din „lumina șiroind bolnavă”. E o necesitate stringentă, de altfel: „Te rogi cu disperare, agonice, să se facă lumină”. Dar lumina se închide, „Îngerul și-a acoperit fața cu-ari-pile”, e ultimul parcurs, „Ochiul metalic al lunii,/ Pe jumătate închis, ne însoțește/ În ultimul nostru drum împreună”. E lumea decolorată, „Ziua crapă în mii de fisuri/

Fără culoare”. Și unica soluție rămâne a fi umbra, care e totuși un semn al prezenței unei lumini.

Ana Rapcea e o poetă care își lucrează cu migală cărțile. Ciclurile exclud prezența accidentală a unor poeme în volum, trădând o gândire care structurează, dar și prevede, anticipează posibile variante de lectură a textelor. O poetă talentată care își construiește cărțile. Dar înainte de a și le construi, ea le trăiește de-adevăratelea!

VLAD IOVIȚĂ
MAGDALENA

„Prozator, scenarist și regizor de film, Vlad Ioviță a fost unul dintre nuveliștii remarcabili ai generației '60. Nuvelele sale «Sirena», «Magdalena», «Un hectar de umbră pentru Sahara», «Se caută un paznic» ș.a., incluse în cele câteva volume ale sale publicate în timpul vieții, au servit multor tineri scriitori drept model. Foarte bine vizualizate, scrise de un cineast și artist de balet, nuvelele sale îmbină perfect o viziune etică și estetică asupra lumii. Darul de povestitor, care refuză artificiile și ornările etajate, se îmbină perfect cu meditațiile asupra existenței umane. Scrise și editate până acum (cu doar unele excepții) numai cu caractere rusești, majoritatea prozelor lui Ioviță rămân cvasinecunoscute cititorului de azi. Ediția include piesele nuvelistice de rezistență ale scriitorului și oferă un model remarcabil cititorului bibliotecilor publice, dar și, sperăm, cumpărătorului de carte care va dori s-o aibă în biblioteca personală. Cartea este destinată tuturor cititorilor interesați de literatura contemporană, în special de literatura narativă.”

EDITURA ȘTIINȚA
«ANTOLOGIA PROZEI SCURTE»

Foto de N. RĂILEANU

CULTURA ROMÂNĂ ÎN LUME

CU FATA SPRE TEMPLUL POEZIEI EMINESCIENE

de DUMITRU APETRI

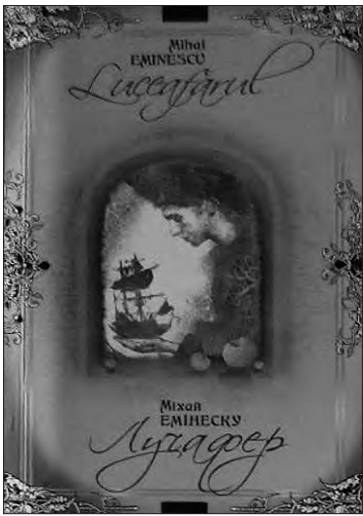
În spațiul cultural-literar ucrainean a apărut un nou promotor al creației eminesciene. Este vorba de co-naționalul nostru, Vladimir Poiată, scriitor de limba ucraineană, născut la 15 mai 1936 în s. Colbasna, raionul Râbnița. Și-a început studiile la baștină, le-a continuat la o școală ucrainescă și le-a finalizat la Institutul Farmaceutic din Odesa. După cinci ani de muncă în R. Moldova, se transferă cu traiul la Kiev. Aici publică volumele de versuri *Cântă, lira mea!*, *Leagăn din salcie* și *Pe aripile iubirii* (poezie, proză, traduceri), activează în domeniul traducerii artistice, editându-și lucrările în culegeri colective și în publicații periodice din Ucraina și Republica Moldova.

În ultimul deceniu se consacră acțiunilor de promovare a literelor române în arealul spiritualității ucrainene. Este membru al Uniunii Naționale a Scriitorilor din Ucraina și al Asociației Scriitorilor din Ucraina, laureat al Premiului literar-artistic internațional „M. Synhaivsky”, al Premiului pentru traduceri al Uniunii Scriitorilor din Moldova, al Medaliei de aur a Asociației culturale „Personalitate” din Republica Moldova.

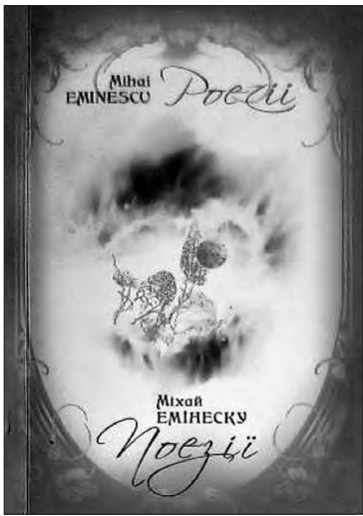
Prima acțiune solidă, pe care a întreprins-o protagonistul în domeniul tălmăcirii operelor românești în limba ucraineană, este *Luceafărul* eminescian (Kiev, Editura Universitară Pulsarî, 2012), ediție bilingvă, serialul „Mărgăritare ale clasicii mondiale”. Placheta este însoțită de un studiu introductiv semnat de Serghei Lucikanin, doctor în filologie, conferențiar la Catedra de lingvistică generală și filologie clasică a Institutului de Filologie al Universității Naționale „Taras Șevcenko”, membru al Ununii Naționale a Scriitorilor din Ucraina (varianta românească a studiului îi aparține scriitorului din Republica Moldova Boris Marian).

În paralel cu un șir de informații biobibliografice despre Eminescu și câteva meditații de tipul aprecierilor critice ale creației eminesciene, în special privind capodopera *Luceafărul*, autorul studiului vorbește și despre atitudinea prietenească a poetului față de cultura ucraineană, despre plachetele de versuri eminesciene apărute în limba lui Taras Șevcenko până în prezent. Totodată, sunt nominalizați cei mai de seamă tălmăcitori ucraineni. Referindu-se la variantele ucrainene ale *Luceafărului*, S. Lucikanin exagerează calitatea variantei semnate de Andrii Miastkivski și se pronunță foarte sumar și rezervat față de cea mai reușită versiune care aparține poetului Vitali Kolodii.

Încheie studiul următoarea constatare: „Versiunea lui (Vladimir Poiată – n.n.) abordează într-un fel nou dedublarea lăuntrică a unui talent artistic enorm între aspirațiile divine către sublim și banalitatea traiului cotidian” (p. 22). E o aserțiune care îl intrigă pe cititor în anumită măsură, dar îl lipsește, totodată, de vreun anumit reper privind potențialul valoric al acestei variante. Trecerea în revistă a versiunilor ucrainene ale *Luceafărului* îl poate deruta întrucâtva pe cititor: în textul ucrainean (p. 13) se spune că varianta lui Vladimir Poiată e a cincea, în cel românesc (p. 22), că e

МІХАЙ ЕМІНЕСКУ
ЛУЧАФЕР (LUCEAFĂRUL)
КІЇВ
ПУЛСАРИ, 2012

МІХАЙ ЕМІНЕСКУ
ПОЕЗІЇ (POEZII)
КІЇВ
ПУЛСАРИ, 2013

ВОЛОДИМИР ПОЯТА
ВІДЛУННЯ (ECOUL)
КІЇВ
ПУЛСАРИ, 2015

a șasea. În realitate, dispunem de 5 versiuni, varianta din cartea lui Oleh Honcearenko *За Емінеску... до себе. Сніви-пересніви* (Мелітополь, 2012) nu e o traducere propriu-zisă, ci o recântare apreciazabilă.

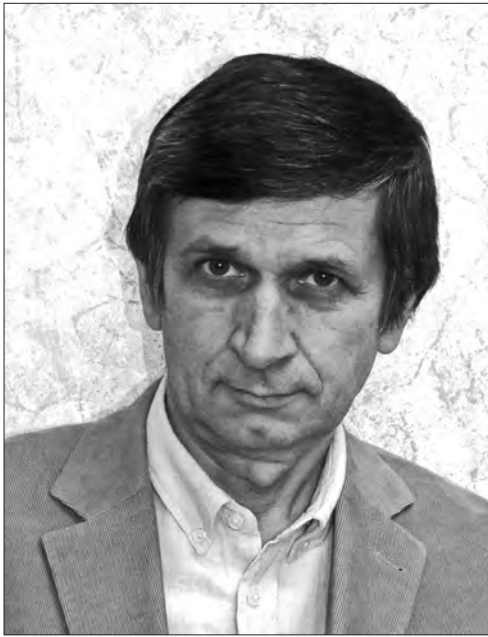
Peste un an de la editarea plachetei *Luceafărul*, apare la Kiev, la aceeași editură universitară și în aceeași serie prestigioasă, solida culegere bilingvă *Poezii* de Mihai Eminescu, care întrunește 57 de texte poetice și capodopera *Luceafărul*. În cuvântul introductiv „Maestru de renume mondial” (semnat de traducător), se constată, pe bună dreptate, că Eminescu a înălțat poezia română la culmi fără precedent, că e tradus în mai multe limbi ale popoarelor lumii și că volumul de față va contribui la întrepătrunderea literaturilor și legăturilor mai strânse între popoarele noastre, adică român și ucrainean. Spre regretul nostru, în *Precuvânt* s-a strecurat o imprecizie de ordin istorico-literar. Sintagma „cel mai mare poet din România și Moldova” (p. 6) trebuia însoțită de concretizarea: Moldova din dreapta Prutului.

După publicarea acestor două cărți, recomandate cititorilor cu căldură de specialiști în filologie, Vladimir Poiată a întreprins încă un efort care denotă pasiunea lui pentru inegalabila creație poetică eminesciană. Volumul de traduceri bilingv *Відлуння/Еcoul* (Kiev, Editura Universitară Pulsarî, 2015, 212 p.), care conține opere în versuri ale unor autori români clasici din secolele XIX-XX (Vasile Alecsandri, George Coșbuc, Tudor Arghezi, St.O. Iosif, Dimitrie Bolintineanu, Grigore Alexandrescu, George Topîrceanu), este inaugurat de următorul ciclu de poezii eminesciene: *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*; *Glossă*; *Noaptea*; *Dintre sute de catarge*; *Venin și farmec*; *Ce suflet trist*; *Din lira spartă*.

De menționat că, deși până la etapa actuală avem publicate șapte cărți cu traduceri în limba ucraineană din poezia eminesciană, oda *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie* a existat într-o singură variantă până la apariția plachetei *Ecoul*, variantă semnată de poetul A. Miastkivski. Aceași situație se atestă și în privința textelor *Noaptea*, *Ce suflet trist*, *Din lira spartă* și *Glossă* – operă cu o structură compozițională extrem de complicată și cu o enormă bogăție ideatică. Geza Szöcs, personalitate culturală de origine maghiară, e de părere că „la poporul român această atmosferă (îndoiala universală și pesimismul – n.n.) e reprezentată de Eminescu, poetul liniștit, înțelept, frământat de destinul contemporanilor săi, de care națiunea poate fi mândră, fiindcă în limba lui nu cred să fie scrisă o poezie mai frumoasă decât *Glossă*” (*Vârful-nalt al piramidei. Antologie de texte despre și pentru Eminescu*, Chișinău, Editura Pontos, 2001, p. 362).

Compararea celor două variante ale *Glossei* (prima înfăptuită în 1974 de Mikola Ignatenko și a doua inclusă de Vladimir Poiată în culegerea *Ecoul*, pe care am citat-o mai sus) lasă impresia că ultima e mai aproape de original, în primul rând, sub raport ideatic, iar miniatura lirică *Venin și farmec* e prezentată cititorului ucrainean în premieră.

Bucură mult faptul că poetul Vladimir Poiată, după ani și ani de filigranare în subtilitățile graiului ucrainean, și-a îndreptat eforturile intelectuale spre admirabilul templu al poeziei eminesciene, manifestând creativitate în redarea fondului de idei, a particularităților stilistice și prozodice ale originalului.

DE LA ORDINAR LA... „NEORDINAR” (II)

de VALENTIN GUȚU

FILTRE

Din păcate, lucrurile se complică mult – sub aspect stilistic – atunci când ne confruntăm cu locuțiunea adverbială rusească *наряду с...*, care se traduce variat, în funcție de context: *alături de...*; (*în*) *afară de...*; *pe lângă...*; *odată cu...*; *deopotrivă cu...*; (*în*) *paralel cu...*; *umăr la umăr cu...*; *cot la cot cu...*; *împreună cu...*; *ca și (toți) ceilalți...* Dacă însă, în locul tuturor acestor echivalente, folosim locuțiunea „de/la rînd cu...”, comitem, de fapt, un calc de structură (mai cu seamă în cazul construcției „la rînd cu...”), iar asta se întîmplă doar în româna (literară) basarabeană – de muuultă vreme și cu un grad foarte redus de conștientizare a respectivei greșeli de stil. La mijloc poate fi însă și un caz de contaminăție, gîndindu-ne la faptul că expresia românească (regională, învechită) în *rînd cu* (*cineva*), care înseamnă „alături de/împreună cu (*cineva*)”, ca în acest vers: „Doar casă-aveam în rînd cu toți” (Octavian Goga, „Bătrîni”), s-a încrucișat cu locuțiunea prepozițională (la fel regională) *de-a rînd(ul)* cu, care înseamnă „alături de..., lângă...”, ca în următoarea pildă: „Jelț de aurel./ Cine șeade-n el? Bunul Dumnezeu./ Mai d-a rînd cu el [...] Jelț de argințel./ Cine șeade-n el? Șeade moș Crăciun” (G. Dem. Teodorescu).

Oricum ar fi, abaterea în cauză e foarte frecventă în limba vorbită și scrisă de către basarabeni. Ocurența acesteia o putem vedea și în exemplele de mai jos: „Moldova, de rînd cu (recomandabil: *alături de*) China și Vietnam, a devenit în anul 2006 principalul exportator de forță de muncă pentru Moscova” (Moldova.org, 3 ianuarie 2007) sau „Caracterizând populația Moldovei și evidențiind caracterul ei polietnic, Dimitrie Cantemir a caracterizat, de rînd cu moldovenii (recomandabil: *pe lângă/afară de moldoveni*), și reprezentanții altor popoare: greci, albanezi, sârbi, bulgari, polonezi, cazaci, ruși, maghiari, germani, evrei, țigani” (cantemir.asm.md/dimitrie/etnografie, Institutul de Dezvoltare a Societății Informaționale al Academiei de Științe a Moldovei, 2008–2011), sau „De rînd cu (recomandabil: *împreună/paralel cu*) restul statelor membre, ați deschis porțile cetățenilor Republicii Moldova spre UE” (Oficial.md. Formulă adresată de Nicolae Timofti, Președintele RM, pe 25 februa-

rie 2016, Ambasadorului Republicii Ceha la Chișinău, Jaromir Kvapil), sau [cităm din Articolul 4 al Proiectului de Lege a Republicii Moldova cu privire la finanțarea activității venture (de risc)]: „h) asigurarea dreptului de autor, cu activitatea adițională acestui proces de rînd cu (recomandabil: *concomitent/ paralel cu*) asigurarea confidențialității informației științifice, tehnice și comerciale” (din internet, 7 decembrie 2018), sau „România va avea o nouă șosea montană de rînd cu (recomandabil: *împreună cu/ pe lângă*) Transalpina și Transfăgărășanul” (Independent.md, 17 august 2017).

Să coborîm acum de la cel mai înalt nivel (academic, prezidențial, legislativ) la... presa literară sau culturală: „Cel mai solid curent, bine centralizat la noi, este, totuși, suprealismul. E și derivata cea mai consistentă a avangardei internaționale (poate de rînd cu [recomandabil: *împreună cu/paralel cu*] expresionismul, cu iradierii mai puternice în Germania și în țările nordice)” (Revista literară, nr. 12, 2017, p. 15) sau „Pentru că nu trebuie să ne scape acest amănunt: idealul național se afirmă de rînd cu (recomandabil: *împreună cu/concomitent cu*) toate celelalte libertăți și aici se dovedește că literatura română are opinii diferite în acest sens” (Sud-Est cultural, nr. 4, 2018, p. 18), sau „În legătură cu primul program, vă informăm că Uniunea Scriitorilor beneficiază anual, de rînd cu (recomandabil: *alături de/împreună cu/ ca și toate*) celelalte uniuni de creație din țară, de finanțarea în proporție de 90 la sută a trei sau, în cel mai fericit caz, a patru proiecte culturale” (Revista literară, nr. 3, 2019, p. 3), sau, în fine, „De rînd cu (recomandabil: *pe lângă/afară de*) Circul de stat (sic!) au fost închise ori comasate și alte instituții bugetofage: Academia de științe (sic!), ministere, teatre, cinematografe, biblioteci, librării, case de cultură” („Revista literară”, nr. 3, 2019, p. 5).

Ce să mai zicem atunci – după ce am invocat exemplele de mai sus – de *omul de rînd*, care vrea și el s-o aducă bine din condei... Cum să ajungă și el un... *om extraordinar* sau, precum zic basarabenii de la o vreme, „neordinar”? Greu, foarte greu... Vom încerca totuși, mai întîi, să aflăm de unde ne-am ales noi (cei dintre Prut și Nistru) cu acest calificativ: „neordinar”. Păi, tot

de acolo – îmi vor spune știutorii –, din limba rusă, calchiind termenul *неординарный* (sinonim cu: *незаурядный, необыкновенный, выдающийся* ș.a.), care are și un derivat: *неординарность* (sinonim cu: *неповторимость, особенность, специфичность* ș.a.). Etimologii ruși susțin că ei au adjectivul *ординарный* încă din epoca lui Petru cel Mare, împrumutîndu-l din polonă (*ordynarny*, a se citi [ordinarnî]), care l-a preluat din franceză; ceea ce am făcut și noi cu adjectivul *ordinar*. Cunoaștem cu toții etimologia sa latină. Mai tîrziu însă, rușii i-au atașat prefixul *не-* (așijderea după modelul cuvîntului polonez *nieordynarny*) și astfel le-a ieșit antonimul cu pricina: *неординарный*, cu semnificația: *neobișnuit, deosebit, extraordinar*, ca să utilizăm doar două-trei sinonime românești pentru el. Dar, întrucît avem și noi prefixul *не-*, am copiat lesne modelul rusesc și iată-ne în uz cu acest atribut – „neordinar” –, aproape generalizat în Basarabia, referitor la caracterul ieșit din comun al unor oameni sau la manifestări, evenimente, fapte, împrejurări etc.

Curioși din fire, să vedem acum ce echivalente are acest adjectiv rusesc – *неординарный* – în cîteva limbi de largă circulație. Englezii îl traduc în primul rînd prin *extraordinary* (*неординарный художник* – *extraordinary artist*; *неординарный результат* – *extraordinary result*), dar și prin *exceptional* (*неординарные личности* – *exceptional personalities*; *неординарный дизайн* – *exceptional design*), *unconventional* (*неординарный подход* – *unconventional/innovative approach*; *неординарный проект* – *unconventional project*); francezii îl traduc astfel: *неординарные достижения* – *accomplissements extraordinaires*; *неординарные предложения* – *des propositions novatrices*; *неординарные события* – *des experiences remarquables*; italienii îl traduc prin: *straordinario, eccezionale, fine, raffinato* etc., iar spaniolii prin: *extraordinario, exceptional, particular, educato* etc.

Noi, în românește, vom proceda, firește, în funcție de context, ca și în cazul atributului *ordinar*, iar un dicționar de sinonime ne poate ajuta și mai mult dacă îl vom deschide la cuvîntul – ați intuit bine! – *extraordinar*, unde vom găsi cîteva zeci de sinonime ale acestuia (*colosal, enorm, excepțional, fabulos,*

fantastic, fenomenal etc.), nu însă și calificativul... „neordinar” (poate cu excepția *Dicționarului greșelilor de limbă* al lui V.G., la rubrica *Incorect (nerecomandabil)*, în care „aptitudinile neordinare” ale unui fiu de basarabean sînt, de fapt, *excepționale*; un alt „băiat neordinar” este, într-adevăr, un *băiat minunat/neobișnuit*; un „gust neordinar” al cuiwa este, de fapt, un *gust aparte/deosebit/specific*; iar o „situație neordinară” este, într-adevăr, o *situație specială/însolită* etc.; na, că m-am și autocitat).

Or, în mass-media din RM există atîtea cazuri de utilizare improprie, mai exact regională, a acestui atribut, „la rînd cu” multe alte calcuri după măreața limbă rusă, pe care o iubim în continuare... „de rînd cu” *limba noastră cea română*, pe care o credem... *aici pe veci stăpînă*. Nu vă supărați că vă punem la contribuție, dar vom da mai jos cîteva pilde în care clarvăzătorul nostru cititor (și mînuitor de condei sau PC) – cu mintea bine ascuțită ca de obicei – este rugat respectuos să... taie imaginar „neordinarul” calificativ din ele și să-l înlocuiască măiestrit (evident, spre binele limbii române): „Showmanul Draggy Smile a luptat cu ordinarul pentru a deveni o persoană neordinară (sic!) [...] Neordinarul (sic!) atrage sexul opus” (diez.md, 29 august 2016). V-a ieșit ceva? Nu?!... Atunci să mai cităm un caz (basarabean) de antonimie: „Deși sunt alegeri ordinare, condițiile în care vor avea loc ele sunt total neordinare (sic!)” (*Ziarul de gardă*, 21 martie 2019, p. 2). Nu cumva n-ați înțeles nici această antonimie... *neobișnuită*? Mai încercați o dată (acum avînd a face exclusiv cu o banală sinonimie): „Nu vă considerați neordinari (sic!) doar pentru că urmați o dietă neordinară (sic!) și vă mențineți în formă. Nu uitați să faceți gimnastică zi de zi...” (ea.md, 30 octombrie 2016). Inclusiv, zicem noi, gimnastică a munții, după care mai încercați o dată: (iată și titlul) „Caz neordinar (sic!) în Italia: Fetița unor moldoveni se ardea la soare; tatăl său a încuiat-o în mașină”, după care începe chiar știrea edificatoare: „Un caz *fără precedent* (subl. n. – V.G.) a avut loc în Italia” (*Jurnal.md.*, 10 iunie 2015). Aici s-a rezolvat de la sine; deci e vorba totuși de un... *caz fără precedent*.

Un subtitlu însă de felul: „O tînră din Chișinău a trecut prin întîmplări

neordinare (sic!) din cauza numelui” („Timpul”, 15 iunie 2018, p. 15) te duce cu gândul la ceva... *neobișnuit, ieșit din comun*. Să vedem acum dacă știți/ ați știut că: „Teatrul Republican «Luceafărul» prezintă *Un caz neordinar* (sic!) într-un *spital familial* după Ray Cooney – un spectacol efervescent, cu răsturnări incredibile de situație, ipostaze picante și umor incurabil, a cărui acțiune se desfășoară într-un spital neurologic” (din internet, 6 mai 2018). Deși nu l-am văzut, sperăm ca – hm! – cazul să fie/să fi fost *extraordinar*, chiar dacă piesa-i tradusă la Chișinău.

Iar acum haideți să executăm repejor un salt grațios de la teatru la modă: „Invitații s-au întrecut în ține la cel mai neordinar (sic!) show de modă made in Moldova – Prive Fashion Events-Foto” (Perfecte.md, 1 aprilie 2019). Nu glumim, o fi fost și acesta... *fascinant*. Presupunem, pentru că nu l-am admirat.

Și un ultim salt (of! nespus de riscant) – în generoasa noastră literatură –, unde calcul clișeizat „neordinar” e, de asemenea, mișto: „Andrei Makine reprezintă unul din cazurile neordinare (sic!) ale literaturii” (Maria Șleahțișchi, *Romanul generației `80. Poetica genului*, 2018, din internet) sau „Neordinarul (sic!) poet, publicist și traducător (Victor Teleucă – n.n.) n-a fost trecut sub tăcere în timpul vieții, el s-a învrednicit de o monografie – *Ecuția poetică a înaltului* (1986) – și de o sinteză critico-literară pentru elevi și profesori – *Creația lui Victor Teleucă în școală* (1985) [...]” (Ion Ciocanu, *Cărțile din noi*, din internet), sau „Imediat sare în ochi o exuberanță care-și caută cele mai neordinare (sic!) [probabil: *deosebite/insolite* – n.n.] forme poetice pentru a se exprima” („Sud-Est cultural”, nr. 1, 2018, p. 60), sau „Rulfo are un stil și un limbaj oarecum neordinar (sic!) [probabil: *ieșit din comun/aparte* – n.n.], de o poziție aspră, esențializată” („Revista literară”, nr. 2, 2019, p. 18), sau „O artistă neordinară (sic!) [probabil: *neobișnuită/excepțională*] în tot parcursul ei formativ și al creației este Milița Petrașcu” („Sud-Est cultural”, nr. 3, 2018, p. 27), sau „Cumva neobișnuită este frumusețea femeii, neordinare (sic!) [probabil: *surprinzătoare/uimitoare* – n.n.] fiind și gesturile sigure ale cavalerului care nu ezită să facă uz de sabie și lance când mulțimea de gură-cască devine prea obraznică” („Sud-Est cultural”, nr. 4, 2019, p. 6), sau – chiar că urmează un ultim exemplu – : „Aici fac o pauză explicativă: trei chipuri luminoase ale filologiei brașovene, regretații Gheorghe Crăciun, Alexandru Mușina și Andrei Bodiu (sic!) [adică lipsește virgula după apoziție – n.n.] au stabilit un pod de suflet cu colegii basarabeni, prietenia durând până la arderea totală a acestor neordinari (sic!) [probabil: *deosebiți/minunați* – n.n.] scriitori și profesori” („Revista literară”, nr. 6, 2018, p. 16).

Finis coronat opus.

ASTERISC

LIMPEZIRI (XII)

de IOAN MÂNĂSCURTĂ

PAZNICI DE FAR/ LAMPAGII

I

Revin la un gând mai vechi, ca acesta să nu devină obsesie...

Acela că existența lumii – da, exact: existența lumii! – depinde de prezența observatorului. De om, cum ar veni. N-o spun eu, o spun savanții, oameni și ei, doar că mai învățați decât oamenii de rând. Oricum, responsabilitatea cade pe umerii lor. Observatorul este și cel care certifică existența lumii.

Dacă nu este prezent, dacă nu certifică, putem zice că – da, lumea există, o fi existând, probabil... Așa, un fel de vorbă goală! În cazul lipsei observatorului, la fel de adevărată este și supoziția că lumea nu există. Ce, a văzut-o careva?

Cine nu știe povestea (de fapt, experiment mental!) cu *pisica lui Schrödinger*, *n-are decât să cerceteze dicționarele și manualele de fizică. Motanul acesta celebru, cu totul și cu totul inexistent, închis într-o cutie, are proprietatea de a fi viu exact în măsura în care este mort, dar numai până la ruperea ambalajului, când se constată starea de fapt.*

Omul este observatorul care confirmă că da! – pisica este vie! Sau o trimite să prindă șoareci în împărăția lui Hades.

Prin urmare, mărturisitorul este fundamental.

Mai mult: observatorul este cel care dă materialitate lumii. Iarăși, n-o spun eu, o spun oamenii de știință, pe care n-ar fi frumos să nu-i credem.

Învățații care studiază lumea cuantică afirmă că orice particulă din Univers se află concomitent pretutindeni. Cum așa? Dacă stai înfipt în punctul A, cum poți să te afli în B, C, nemaiivorbind de D și E din extremul orient al Andromedei sau din nordul Casiopeei... și de concomitență? Cică, se poate! Dacă vă spun că învățații numesc acest paradox „incertitudine cuantică”, credeți că poate fi de vreun folos? Slabă nădejde.

Felul în care un atom sau o entitate subatomică îl antrenează pe observator în jocul de-a v-ați ascunselea este absolut fascinant. Este mai mult o provocare: văd că mă vezi! Ca și cum ar da de înțeles că știe, că nu poate fi luat prin surprindere. Cât este supravegheat, atomul are comportament de particulă. Dar este suficient să fie scăpat din vedere și iată-mi-l prefăcut în undă, plecat din condiția materialității... De ce? Pe asta s-ar putea să n-o știm niciodată. Atâta timp, însă, cât observatorul (noi, oamenii) cască gura în altă parte, lumea nici nu există... Altfel zis, așteptările oamenilor sunt cele care capătă consistență materială. Asta parcă ar fi pe înțelesul nostru. Inițial imaginăm, visăm, credem în ceva și abia după descoperim confirmarea convingerilor noastre și chiar materializarea lor... Da, iată-ne lansați ușor-ușor pe făgașul cuantic...

Dacă suntem excesiv de generoși, putem afirma că observatorul este cel care dă sens lumii.

Asta ar însemna că cei *după chipul și asemănarea* au devenit, iată...

Ce?

II

În ultima zi a creației, Dumnezeu a spus: „Să facem om după chipul Nostru, după asemănarea Noastră”. A fi făcuți după „chipul” sau „asemănarea” lui Dumnezeu înseamnă, spus în termeni simpli, că noi am fost făcuți să îi semănăm. Adam nu a semănat cu Dumnezeu în sensul că Dumnezeu ar fi avut trup. Scriptura spune că „Dumnezeu este duh” și astfel El există

fără a avea trup. Chipul lui Dumnezeu face referire la partea imaterială din oameni, la esența dumnezeiască.

Când a fost creată lumea aceasta și a fost plantat în ea observatorul, Dumnezeu a creat un șir nesfârșit de lumi. După crearea originalului, multiplicarea este ceva firesc și se produce la toate nivelurile.

Iată, citesc la oamenii care știu să numere că doar în *Universul vizibil* sunt cam 174 de miliarde de galaxii (alții vorbesc de 200 de miliarde! Deși nu văd o diferență prea mare, ar face bine să le mai numere o dată). În galaxia noastră natală (locală) avem 400 de miliarde de stele... Ce de-a luminători! Numărul impresionează și șocul aflării este atât de crâncen încât chiar s-ar putea să vedem stele verzi... Trebuie să vă spun, cu umbra unei păreri de rău lunecându-mi peste chipul luminat de atâția sori, că prin părțile noastre, cum ar veni, sunt doar 500000000 (cinci sute de milioane) de planete care ar putea suporta viața...

Să te crucești, nu alta!

Prea mare este puzderia ca să avem puterea să ne mirăm. Cum să te miri, dacă ți s-a tăiat respirația?

Oricum, mie îmi surăde ce se aude: că toate există datorită existenței observatorului. Am fost fixați în existență ca lumea însăși să existe și nu cumva să se facă dispărută. Prin urmare, fiind noi *după chipul și asemănarea*...

...aceștia fiind noi, va să zică, ar putea fi vorba de partea noastră de contribuție, de colaborare în definitiv...

III

Este această lume reală? Este o hologramă? Este o lume virtuală? Un vis pe care cineva ne pune să-l visăm sau visul izvodit de noi înșine? Reflectarea altei lumi? Sau ea însăși răsfrângere în alte lumi? Toate laolaltă...

Nici nu cred că ar trebui să ne intereseze prea mult!

Întreaga lume (cum se vede și cât se vede, și încă și mai mult și încă și mai departe) a fost creată pentru om! Fără om sau înafara omului, ea nu poate exista!

Dumnezeu a creat această lume pentru om și a zidit-o în jurul omului.

Năucitor!

Și mai năucitor este faptul că, aflându-se în interior, observatorul ca și cum s-ar naște pe sine. Este ca și cum din sine născutul. Și tot el – contemplator de sine, care iscă lumea din jocul undelor.

Greu de înțeles? Cred și eu! Va trebui să ne obișnuim și cu asta.

Lumea aceasta este decurgerea din altă lume. Sau, poate, invers? Fluxul și refluxul. Mareea. Marea Oglindă! Oglindă oglindită de altă oglindă care oglindește o terță oglindă... și tot așa... și tot așa...

Totuna!

Mi-ar plăcea să avem calitatea de paznici de far. De lampagii, eventual...

Dacă se stinge gândul, dacă dispare raza călăuzitoare, ce mai rămâne în noapte?

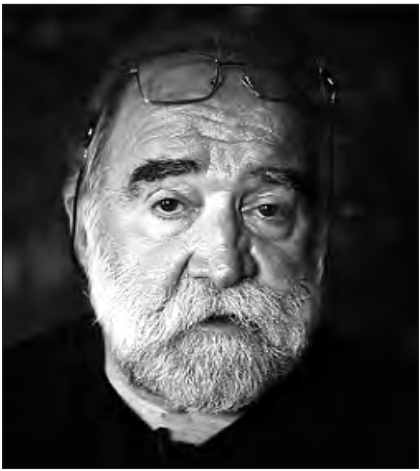
Întuneric nepătruns. Și nici măcar atâta.

Ce vă spun eu vouă? De unde am luat-o?

Cum de unde?!

Este o știre întotdeauna cu mine și la îndemâna tuturor:

Lumea aceasta există datorită omului, cu omul în interiorul ei!

ISTORII ANTISOVIETICE (II)

de OLEG PANFILOV

OLEG PANFILOV, NĂSCUT ÎN ANUL 1957, ESTE JURNALIST, MILITANT PENTRU DREPTURILE OMULUI, PUBLICIST, ISTORIC, PROFESOR, FOST AUTOR ȘI PREZENTATOR DE PROGRAM LA RADIO „LIBERTATEA” ȘI LA CANALUL TV DE LIMBĂ RUSĂ „PIC” DIN GEORGIA. ESTE AUTORUL A OPT SCENARII DE FILM, A PESTE 3000 DE ARTICOLE PUBLICATE ÎN ZIARE ȘI REVISTE DIN RUSIA, SUA, PAKISTAN, IRAN, ISRAEL, POLONIA, BULGARIA, GERMANIA, CEHIA, SUEZIA, LAUREAT AL MULTOR PREMII INTERNAȚIONALE, AUTOR ȘI COAUTOR A 48 DE CĂRȚI. ESTE CAVALER AL ORDINULUI DE ONOARE AL GEORGIEI.

PUTIN CEL COLECTIV

În istoria sovietică și post-sovietică din ultimii o sută de ani au existat doi lideri incontestabili – Lenin și Stalin. Primul a devenit lider din întâmplare, emina-mente datorită tenacității și locvacității lui trăncănitoare. Desigur, bolșevicii activi erau mulți, dar sprintenelul acesta a rupt-o înainte datorită carismei sale, ce consta din costumul său intelectual din trei piese, ochii mijiți cu șiretenie, palma avântată periodic înspre depărtări și adresarea „taică”. Tovarășul Lenin nu a fost barem o zi nici țaran, nici muncitor, dar a reușit să tragă pe sfoară cu pălăvrăgeala lui aceste două clase „oprimate de blestematul fascism”. A muncit în funcția de Conducător doar câțiva ani și nu se știe care ar fi fost destinul URSS dacă într-o bună zi țărani și muncitorii s-ar fi săturat să asculte discursuri despre compradori și empiriocriticism.

Celălalt lider, tovarășul Stalin, era un semidoct. Studiile religioase incomplete nu l-au împiedicat să trimită la execuție preoți și să distrugă biserici. Spre deosebire de predecesorul său, descendent dintr-o familie de intelectuali, conducătorul nr. 2 era de origine necunoscută, fapt ce s-a răsfrânt asupra întregii lui activități ulterioare – nu putea suporta intelectualitatea. Ajuns la Kremlin, tov. Stalin avea deja în spate un trecut criminal – jefuise la Tbilisi bănci, făcând rost de bani pentru revoluție.

Urmând tradiția biblică, conform căreia „Avraam a născut pe Isaac; Isaac a născut pe Iacov” etc., conducătorii sovietici desemnați consecutiv se deosebeau cumva unii de alții. Lui Hrușciov îi plăcea să poarte cămașă ucraineană brodată, îi numea pe pictori „poponari”, se fălea că va întrece SUA cu ajutorul porumbului american.

Brejnev avea sprâncenele late, îi plăceau ordinele, medaliile și automobilele și deseori rostea în public prostii de genul: „Economia trebuie să fie economicoasă”. Apoi a fost Gorbaciov, cu pată pe chelie, care a venit în locul lui Cernenko și Andropov, care muriseră succesiv. Rebelul Elțin, crescut de PCUS, își dădea seama că trebuie să schimbe ceva, dar nu știa ce anume, pur și simplu îi plăcea ipostaza de rebel. El a fost ultimul venit din armata nomenclaturistă a „activiștilor din partid și din economie”. [...]

Și iată că și-a făcut apariția el. Necunoscut de nimeni, cu o trenă de zvonuri, bârfe, porecle, recomandat de Sobciak, fără experiență de „activitate în partid și în economie”, dar cu experiența șmecheriilor din timpul serviciului în funcția de viceprimar al Sankt-Petersburgului. După înfrângerea lui Sobciak, Putin s-a angajat în administrația lui Elțin. E foarte îndoielnic că un maior al KGB, după cum afirmă șeful lui, Oleg Kalughin, medicru, care nu se remarcă prin nimic, de felul căruia în organele speciale ale URSS au fost crescuți zeci de mii, ar fi putut să ajungă de sine stătător pe culme.

În doar trei ani de activitate ca funcționar din veriga medie, el ajunge brusc în fotoliul de director ale celei mai puternice instituții – FSB (Serviciul Federal de Securitate). Peste un an, este deja prim-ministru la Casa Albă rusească, iar peste încă jumătate de an devine stăpânul Kremlinului. /.../

În primele două mandate, Putin prezenta interes emina-mente ca promotor al democrației ruse, ca lider nou asupra căruia era ațintită atenția lumii întregi. Pe toți îi obosiseră conducătorii sovietici și deseori afumatul și imprevizibilul Elțin. Toți așteptau claritate și certitudine în relațiile cu cea mai mare țară din lume. Dar lumea s-a ciocnit din nou de o soluție ieșită din comun – în Rusia a devenit lider un om absolut neremarcabil, cu o biografie minuțios curățată, fără experiență în domeniul politicilor publice. Mai pe scurt, „o mătă în sac”.

La început, „mătă din sac” era liniștită și modestă, rostea discursuri de rutină despre rolul democrației și libertății cuvântului în Rusia. [...] În decembrie 2000 a semnat însă Doctrina securității informaționale, adică programul de reanimare a tradițiilor propagandei sovietice. [...]

Amintiți-vă de chipul fâstăcit al lui Putin din luna august a anului 2000, după catastrofa submarinului nuclear „Kursk”. Chiar dacă ținem cont că s-ar putea ca de la naștere să fi avut o proastă educație și un caracter odios, era evident că situația apărută nu intra în planurile lui. La fel ca și în cazul Centrului teatral de pe Dubrovka, de peste doi ani, iar apoi – al tragediei de la Beslan. Și în încă vreo câteva sute de cazuri din cauza cărora un om normal ar fi demisionat demult. Nu însă și Putin, în spatele căruia se îmbulzeau mereu generalii acelei „elite” sovietice care a așteptat cu nerăbdare timp de nouă ani să plece Elțin.

[...] Ei nu au voie să apară în fața camerelor, activitatea lor se desfășoară întotdeauna pe ascuns. La începutul anilor 1990 ei inventau „punctele fierbinți”, agitând separatismul acolo unde se părea că el nu trebuia să existe. Elțin se opunea cum putea, deși e greu să-ți dea prin cap să-l numești un mielulel democratic. El a fost implicat în crearea „găurilor negre” moderne – Abhazia, „Osetia de Sud”, Transnistria și Karabah. Elțin își dădea seama perfect cine pune pe roate operațiunile separatiste, dar nu putea face nimic – pe atunci generalii sovietici erau atotputernici. [...]

Putin încă nu era Comandant Suprem, dar în luna august a anului 1999 jurnaliștii au simțit pe pielea lor inovațiile noului prim-ministru – li s-a închis accesul în Cecenia și în alte „puncte fierbinți”. Generalii ruși nu-și ascundeau ura față de jurnaliști, considerând că ei au constituit cauza principală a înfrângerii lor în primul război cecen, iar mai înainte – în regiunile separatiste. În toți anii aceștia generalii s-au pregătit de revanșă și o făceau fără să se prea ascundă. Aveau nevoie de un alt președinte, nu neapărat un militar, dar din sfera lor,

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

unul care să-și dea seama că Rusia trebuie din nou să-i învețe minte pe toți.

Nu vreau cătuși de puțin să-l scot basma curată pe Putin, atribuindu-i anturajului său vina pentru toate greșelile și problemele. Dar sunt sigur că în realitate el este doar un pion pe care îl mută anturajul în funcție de situație. Putin însuși oferă temeuri pentru a vorbi despre aceasta, mai ales în decursul ultimului an: el se prezintă la negocieri cu înfățișarea unei ființe deprimată și vrednice de milă, care băiguie ceva răspunzând la întrebările Angelei Merkel sau ale lui François Hollande. Acasă această ființă se transformă într-un conducător puternic și principial, care împarte scatoalce în stânga și în dreapta. Voi chiar vreți să spuneți că acesta este adevăratul președinte al Rusiei? Că el stabilește politica externă și internă a țării? Că el cunoaște situația reală din Ucraina, dând ordine care se aseamănă mai degrabă cu autodistrugerea decât cu politica consecventă a omului ce stă de 18 ani la Kremlin?

Putin este președintele-paravan, Funt din *Vițelul de aur*, care trebuie să stea în fotoliu și să-l facă pe președintele. De ochii lumii și pentru a nu încălca Constituția, i-au ales în anul 2008 un suplinitor pe patru ani, pe „vicarul” Medvedev. După pauză, Putin a purces la edificarea „lumii ruse” – a unei ideologii fasciste inventată pentru efectuarea încă unei tentative de a „ridica Rusia din genunchi”. Putin a făcut totul (sau au făcut alții în locul lui) pentru ca despre viața lui reală să nu știe nimeni nimic – nici despre familie, nici despre părinți, nici despre prieteni sau pasiuni, cu excepția zborurilor oficiale cu avionul sau călătoriile la fel de oficiale cu tancul. Putin-omul pur și simplu nu există pentru ruși. El este o imagine TV, machiată minuțios, care spune de 18 ani aceleași cuvinte. Zâmbetele lui sunt forțate, glumele sunt întotdeauna scabroase sau indecente, iar sărutarea aplicată pe burta unui copil a fost o tentativă de a se umaniza, din care a rezultat o stupiditate scandalosă.

Pentru a pricepe cât de ignorant este Putin, este suficient să citești spusele lui despre istoria Rusiei și Ucrainei. El citește doar ceea ce i se pune în față – opurile mincinoșilor militanți pentru statutul de mare putere, bârfele politicienilor ticniți și poveștile ideologilor „lumii ruse”. Fără a cunoaște regulile politicii publice, el întârzie cu aroganță la întâlnirile internaționale, lăsându-se așteptat de președinți și prim-miniștri, iar puseurile lui de familiarism șochează. Putin este tolerat doar pentru că la modul formal este președinte, dar presupun că mulți își dau seama că în realitate există un Putin colectiv, anturajul lui, un grup de persoane care dirijează cu adevărat evenimentele. Iar țara nu este condusă de nimeni, ea se cotilește pe bătătoritul fâgaș sovietic fără să știe când se va opri într-un fundac.

*** Din volumul cu același titlu, în curs de apariție la Editura Cartier. Traducere din limba rusă de Vsevolod CIORNEI**